

ORTAÖĞRETİM
**DEMOKRASİ VE
İNSAN HAKLARI**
DERS KİTABI

GÜNSU TÜZÜN

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.11.2015 tarihli ve 92 sayılı (ekli listenin 153'üncü sırasında) kurul kararı ile 2016 - 2017 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

ADA MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.

Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

tel.: (0 312) 385 54 10 Fax: (0 312) 385 54 19

Editör

Hüseyin SEZER

Dil Uzmanı

Nihat ERDAL

Görsel Tasarımcı

Ebru YÜCESAN

Program Geliştirme Uzmanı

Sanem GEZMİŞ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Ömer GÜLÖZ

Rehberlik / Çocuk Gelişim Uzmanı

Yasemin AKYAZ BAT

Baskı

ADA Matbaacılık

Ankara - 2018

ISBN

978-975-6604-53-3

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fişkırarak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

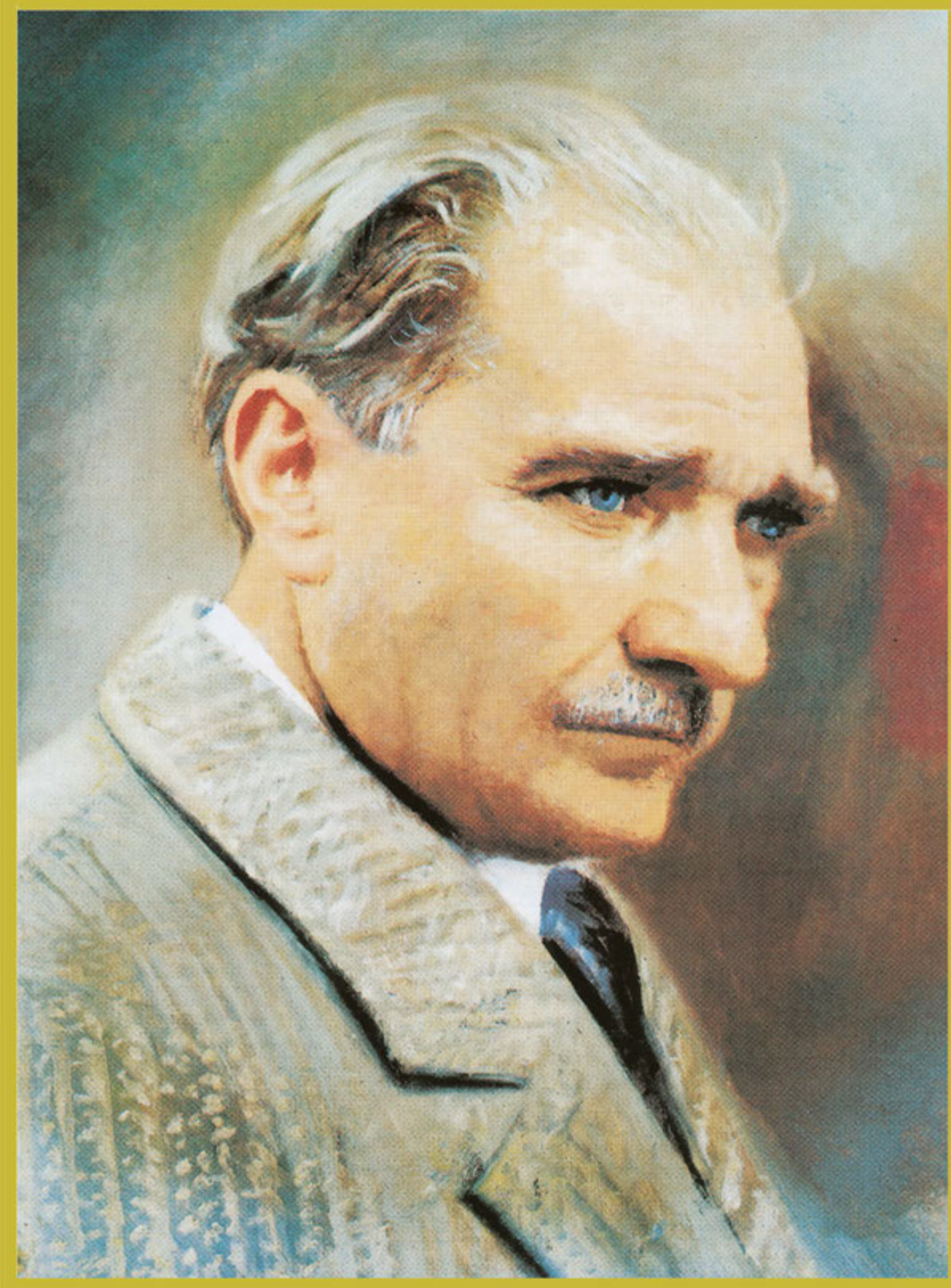
Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI 8

1. TEMA: DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ 11

A. DEMOKRASİNİN BAZI TEMEL İLKELERİ 12

B. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ İLE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞ İLİŞKİSİ 17

C. DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECİN İŞLEYİŞİNE ETKİSİ ... 20

Ç. DEMOKRASİNİN UYGULANMA BİÇİMLERİ VE ÜLKEMİZDE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ 23

OKUMA METNİ 28

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 29

2. TEMA: İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ 31

A. İNSAN HAKLARININ ANLAMI VE ÖNEMİ 32

B. İNSAN HAKLARI VE ETİK 35

C. ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA İNSAN HAKLARI ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER 37

Ç. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLARI TAKİP EDİYORUM 43

D. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN TOPLUMSAL YAŞAMLA İLİŞKİSİ 46

E. SORUMLULUĞUM GEREĞİ İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİ KULLANIYORUM 49

F. DEVLETİN VE BİREYLERİN GÖREV VE SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMESİNİN DEMOKRASİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİ AÇISINDAN ÖNEMİ 52

OKUMA METNİ 56

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 57

3. TEMA: DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK 59

A. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZİ KULLANMALIYIZ 60

B. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİ KULLANMAYANLARI KULLANMAYA TEŞVİK EDELİM 63

C. DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILMA VE VATANDAŞLIK SORUMLULUĞU ... 66

Ç. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA KATILALIM 69

D. BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLMALIYIZ 72

E. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI, İNSAN SAĞLIĞI, ÜRETİM VE EKOLOJİK DENGE 75

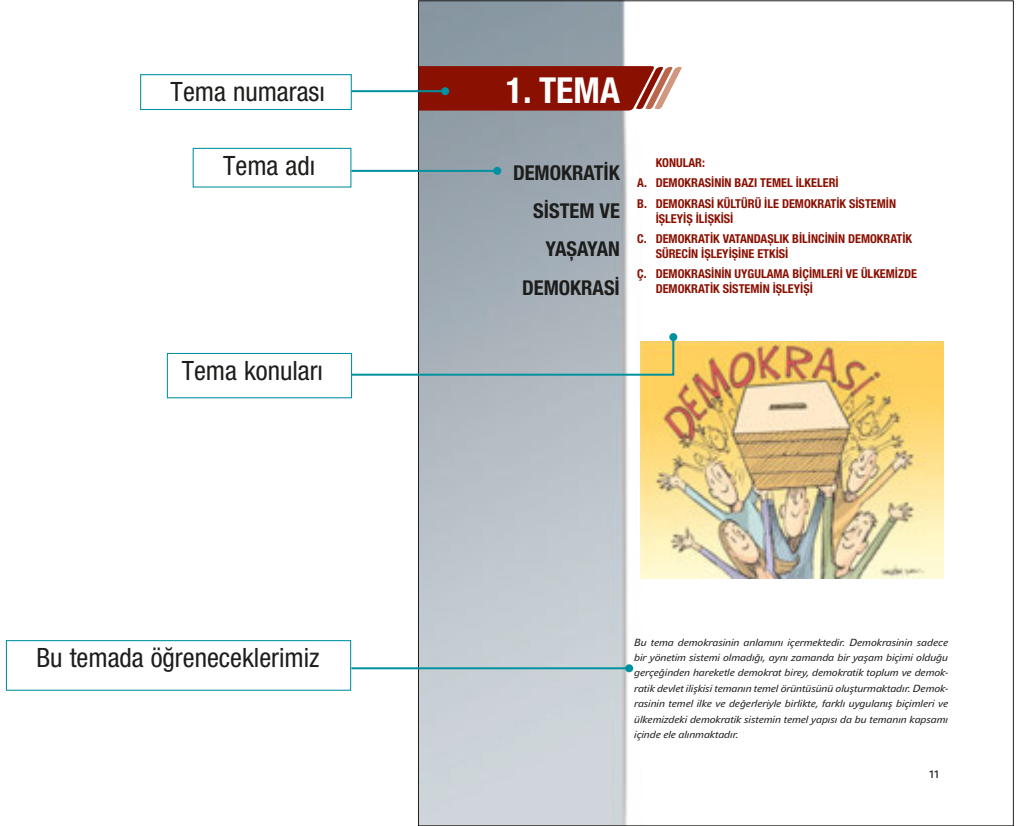
F. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI İÇİN ÇABA GÖSTERELİM 78

G. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİYLE DEMOKRATİK SÜRECE ETKİN KATILIM	81
OKUMA METNİ	84
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	85

4. TEMA: ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ	87
A. FARKLI KÜLTÜR VE DEĞERLERE SAYGI DUymAK GEREKİR	88
B. TOPLUMSAL ÇEŞİTLİLİK ZENGİNLİKTİR.	91
C. ORTAK DEĞERLERİMİZİ KORUYALIM.	94
Ç. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA SORUMLULUKLARIM VAR	97
D. ÇEŞİTLİLİĞİN BARIŞ İÇİNDE, BİRLİKTE YAŞAMASI İÇİN AYRIMCILIĞA KARŞI ÇIKALIM.	101
E. YAŞLI, ENGELLİ GİBİ DEZAVANTAJLI GRUPLARIN TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIMI BENİMLE MÜMKÜNDÜR	105
OKUMA METNİ	108
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	109

5. TEMA: BARIŞ VE UZLAŞMA	111
A. BİREYİN KENDİSİYLE BARIŞIK OLMASININ TOPLUMSAL BARIŞA ETKİSİ	112
B. ÇATIŞMALAR ŞİDDETE BAŞVURMADAN ÇÖZÜME KAVUŞTURULMALI	115
C. BARIŞÇIL DAVRANIŞLARIN BİRLİK VE BÜTÜNLÜĞÜN SAĞLANMASINA ETKİSİ	118
Ç. DÜNYA BARIŞININ SAĞLANMASINDA ÜLKEME DÜŞEN GÖREVLER	121
D. DÜNYA BARIŞI İÇİN ÇALIŞAN ULUSLARARASI KURULUŞLARI TANIYALIM	125
OKUMA METNİ	128
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	129
PERFORMANS GÖREVİ 1.	131
PERFORMANS GÖREVİ 2.	132
PROJE GÖREVİ	133
PROJE DEĞERLENDİRME FORMU	134
ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ	135
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ	138
KADINA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİ	142
SÖZLÜK	152
KAYNAKÇA	155
GÖRSEL KAYNAKÇA	156
İNTERNET KAYNAKÇASI	159
CEVAP ANAHTARI	161
TÜRKİYE HARİTASI	162

ORGANİZASYON ŞEMASI

11

F. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI İÇİN ÇABA GÖSTERELİM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen internet haberlerini okuyunuz ve sayfa sonundaki soruları cevaplayınız.

BEŞ LİTRE ATIK YAĞ BİR LİTRE DETERJANA DÖNÜŞÜYOR

Vatandaşlar evlerinde biriktirdikleri atık yağları, kadın eğitim kültür merkezleri, gençlik merkezleri, muhtarlıklar, okullar ve Siteler bölgesinde bulunan atık yağ toplama noktalarına getirerek geri dönüşüme kazandırıyor. Kültür merkezleri ve gençlik merkezlerinde bulunan toplama merkezlerine getirilen her beş litre atık yağ için bir litre bulaşık deterjanı hediye ediyor. Bir litre atık yağın 1 milyon litre suyu kirlettiğinin altını çizen Altındağ Belediye Başkanı, "Canlı yaşamın kötü yönde etkileyen bu durumun önüne geçmek için vatandaşlarımız evlerinde biriktirdikleri atık yağları toplama merkezlerimize getirerek geri dönüşüme kazandırabilirler" dedi.

TÜRÇEK - Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu

Ana tüzüğünde belirtilen; çevrenin her türlü (hava,kara, su) kirliliğinin önlenmesi, doğal varlıkların ve yaşama ortamlarının korunması için, ülkemizde geçerli olan yasalar, bu yasalara bağlı olarak yürürlükte bulunan yönetmelikler, tüzükler ve uluslararası anlaşmalar doğrultusunda geçerli olan mevzuat doğrultusunda çalışmalar yapar.

Vizyonu: Türkiye'nin doğası ve çevresinin korunması

Varoluş Nedeni: Çevrenin insan sağlığına ve tüm canlılara zararlı hava, su ve yüzey kirliliğine ve güdümlere karşı korunması, ağaçlandırılması ve yeşillendirilmesi, doğal ve tarihi, taşınır ve taşınmaz çevre- kültür varlıklarının korunması çabalarını teşvik ve koordine etmek, desteklemek, kamuoyuna ve ilgililere benimsetmek.

1. Çevrelerdeki insanların doğanın korunması konusunda yapılan çalışmalara aktif olarak katıldığını söyleyebilir misiniz? Cevabınız olumsuz ise nedenleri üzerinde tartışınız.

2. Doğal çevre korunmaz ise ne tür tehlikelerle karşı karşıya kalabiliriz? Tartışınız.

7. ETKİNLİK

1. Arka sayfada verilen soruyu ve "Yapılacak Çalışmalar" başlıklı tabloyu inceleyiniz.

2. 3-5 kişilik en az dört grup oluşturunuz. Birinci grup, birinci aşamada istenen çalışmayı (el ilan), ikinci grup, ikinci aşamada istenen "I. Çalışma"yı (dilekçe), üçüncü grup, ikinci aşamada istenen "II. Çalışma"yı (bilgi notu), dördüncü grup, ikinci aşamada istenen "III. Çalışma"yı (kampanya broşürü) yapacak biçimde konuları gruplara paylaştınız.

3. Grup arkadaşlarınızla bir araya gelerek tabloda belirtilen, grubunuzla birlikte yapacağınız çalışmayı okuyunuz. Çalışmanızı tablonun altında verilen bölüme yapınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin altındaki soruları yanıtlayınız.

78

Konu başlığı

Hazırlık

Bu bölümde, öğrencilerin konuya dikkatlerini çekmek, ön bilgilerini açığa çıkarmak ve öğrencileri derse motive etmek, ön bilgilerini açığa çıkarmak amacıyla büyük çoğunluğu karikatür, fotoğraf, resim, İnternet haberi vb. görsel içerikli malzemelerden oluşan çalışmalara yer verilmiştir.

Etkinlik

Bu bölümde, öğrenilecek konuyla ilgili yapılandırıcı anlayışa uygun bireysel ve grup çalışma etkinliklerine yer verilmiştir.

Bilgi Notu

Bu bölümde, programın öngördüğü “bilgiye dayalı, değer temelli aktif vatandaşlar” yetiştirilmesi hedefinin, bilgiye dayalı olma aşamasını gerçekleştirecek bilgilere yer verilmiştir. Kazanımın öngördüğü, demokratik vatandaşın sahip olması gereken bilgiler bu bölümde verilmiştir.

Sorular

Bu bölümde, kazanımlara yönelik hazırlanan etkinliklerde yapılan çalışmaların ve okuma metinlerinde verilen bilgilerin değerlendirildiği sorulara yer verilmiştir.

BİLGİ NOTU

İnsanların pek çok benzer özelliği olmasına rağmen onu hemcinslerinden ayıran birtakım farklı yönleri de vardır. **Farklılıklar** yaratan önemli unsurlardan biri de kültürdür. Farklıız çünkü kültürlerimiz farklı. **Kültür**, toplulardan topluma ve aynı toplulu içinde yöreden yöreye farklılık gösterir. Çünkü kültürü oluşturan iki temel öge vardır. Birincisi maddi –ekonomik uğraş gibi– diğeri de manevi –dil, din, gelenek gibi– ögelendir. Hepimiz bir kültürün içine doğmuşuz. Biz büyük oranda içine doğduğumuz kültür şekilleniriz.

Hiç kimsenin doğuştan ırkı, dilini, dinini, milliyetini, derisinin rengini, kültürünü vb. seçme imkanı yoktur. Herkes içine doğduğu kültürün özelliklerini edinmek durumundadır. Bunun doğal bir sonucu olarak birbirinden farklı yaşam biçimleri ortaya çıkar. Farklı inanç, yeme içme, giyim kuşam alışkanlıkları doğar.

Her kültürün birbirinden farklılıkları vardır. Bir arada barış içinde yaşayabilmemiz, bizden farklı olan herkese saygı göstermek; onların dilini, kültürünü yaşatmasına yardımcı olmakla mümkündür. Bu aynı zamanda insani bir görevdir. **Saygı** ve **tolerans** da en önemli insani değerlerimizdir. Bu aşamada görselde sıralanan saygılı insan özelliklerini inceleyebilirsiniz.

İnsanların dilinin, dininin, kültürünün, düşüncesinin farklı olması dezavantaj değil aksine önemli bir avantajdır. Bu avantajın değerinin bilinmesi ve iyi değerlendirilmesi gerekir. Farklılıklar insanın olduğu gibi toplumların da zenginleşmesini ve gelişmesini sağlar. Hepimizin hem başkalarından öğreneceği hem de başkasına öğreteceği; bilgi, beceri ve alışkanlıkları vardır. Aynı zamanda her kültür ürünü insanın yaşamını zenginleştirir ve yaşamdan ayrı tatlar almasını sağlar. Örneğin her ülkenin kendine özgü yemekleri vardır. Bir her yemek ayrı bir damak tadıdır. Yine her topluma özgü ritüeller ve giyim kuşam biçimleri vardır. Bu farklılıklar, kendi kültürümüzün bakış açısıyla eleştiremeyiz, hor göremeyiz. Böyle bakarsak onlar da bizim kültürümüze ait ürünlere kendi kültürlerinin bakış açısıyla bakabilirler. Bu da birlikte yaşamın, toplumlar arası diyalogun ve kültür alışverişinin önünde engel teşkil edebilir. Kültürel farklılıkların doğal olduğuna inanarak ve her kültür ürününe saygı duyarak barış içinde bir dünya kurulabilir.

SORULAR

1. Kültürel farklılıklar doğal mıdır? Neden?
2. Etkinliğin birinci yönünesinin altında verilen durumu farklı ırk ya da kültüre sahip insanlara ve değerlerine saygı açısından yorumlayınız.

90

Okuma Metni

Aşağıda verilen “İnsan Haklarının Özellikleri” başlıklı metni okuyunuz. Metninde geçen insanın temel özelliklerini vurgulayan ve insani değerli kılan kavramların altını çiziniz. Altını çizdiğiniz kavramlarla insan hak ve özgürlüklerini tanımlayınız.

İNSAN HAKLARININ ÖZNELERİ

...
İnsanın akıl sahibi olması, onun temel özelliğidir. İnsan, yaşamını idame ettirmek için gerekli olan bilgileri ancak akıl sayesinde bulabilir (üretebilir) ve kullanabilir. İnsan, hayvanların yaptığı gibi sadece duyularını kullanarak hayatını sürdürmez. O, bir düşünme sürecine ihtiyaç duyar. Bir düşünme süreci ise son derece karmaşık bir teşhis etme ve bütünleştirme işlemidir ve ancak bireysel bir beyin bunu gerçekleştirebilir. İnsanlar birbirlerinden öğrenebilirler fakat öğrenme, her öğrenimin sergilenmesi gereken bir düşünme sürecini gerektirir. İnsanlar yeni bir bilginin keşfinde iş birliği yapabilirler fakat böyle bir iş birliği her bilim insanının kendi aklı yeteneğini bağımsız bir şekilde kullanmasını icap ettirir. İnsan, bilgi hazinesini nesilden nesile nakleden ve genişleten yegâne canlı türüdür; fakat böyle bir nakil, bilgisi alan bireylerin düşünme sürecini elzem kılar. Kesin olan şudur ki insan, aklını tek başına, bireysel olarak kullanır. Kolektif beyin veya kolektif akıl diye bir şey mevcut değildir. Çünkü kitleler, kolektif [sınıf, cemaat, millet, halk, vs.] soyutlamalar; mecazi anlamda dahi düşünemez, sorgulayamaz, görüş bildirmezler. Bu nedenle onların bir değer yaratmasının olanağı yoktur. Değerleri üreten “birey olarak insan”dır ve hiçbir değer, “bir insanın bütün hayatı, ihtiyaçları, amaçları ve bilgisinin çerçevesi dışında var olamaz.”

Saf aklın, insan hak ve özgürlüklerinin zemini olarak belirlenmesinin iki önemli sonucu vardır. İlki, sahip olduğu bu ayırt edici özellik nedeniyle insanın “mutlak bir değer” olarak kabulüdür. Bireyin “kendinde (birincil) değer” olduğu düşüncesi, en iyi anlamını Kant’ta bulmaktadır. Kant’a göre bireyler hiçbir amaç için araç olarak kullanılmaması gereken nesnel amaçlardır, yani “varlıkları kendinde bir amaç olan şeyler”dir. Amaçlı bir varlık olarak insan, çevresini kendi amaçlarını doğrultusunda düzenlemek veya değiştirmek, amaçlı eylemlerle kendisini gerçekleştirmek ister. Bu da ancak onların geliştirilmesinin yolu olan bireysel hak ve özgürlüklerle mümkündür. Bundan dolayı bireyin hak ve özgürlükleri, kolektif bütünlere karşı, hukuk düzenince tanınmış güvence altına alınmalıdır. Biricik değer olan birey, ne Hegel’de olduğu gibi devlete kurban edilmeli ne de Lenin’de olduğu gibi bir öncü partinin insafına terk edilmelidir. O, kendisi için en iyi olanı en iyi bilebilme imkânına sahip olduğu gibi genel ve toplumsal bir çıkarın korunması için siyasal yönetimin izlemesi gereken politika ve uygulamaları takdir etme yetkisine de sahiptir. Özgür düşünme ve davranma yeteneğine sahip bir varlık olarak kendi başına bir amaç olan, hiçbir amaç için araç olarak kullanılmayacak olan ve Kant’ın deyimiyle “makineden fazla bir şey olan insan”, her türlü değer ötesinde korunması gereken biricik değer ve biricik amaçtır.

İkincisi, ahlaki zeminin saf akıl olması, bu zeminden kaynaklanan hakların evrensel olması sonucunu doğurur. Akıl, bütün insanlarda var olan bir özelliştir, o hâlde akıldan kaynaklanan haklara ve sorumluluklara da bütün insanların evrensel ve zorunlu olarak sahip olmaları gerekir.

Vahap Coşkun, *İnsan Haklarını Liberal Açından Bir Tahlil*, Liberte Yayınları, Ankara, 2006, s.114-116.

56

Okuma Metni

Bu bölümde, tema kazanımlarıyla ilgili, çoğunlukla alan uzmanlarınca hazırlanmış kitap ve makalelerden seçilen bilgilere yer verilmiştir. Öğrenci bu bölümde bazı bilgileri nispeten derinlemesine öğrenecek ve konu içerisinde yaptığı çalışmalarını değerlendirme fırsatı bulacaktır.

Ölçme ve Değerlendirme

Bu bölümde, temalarda işlenen kazanımları değerlendirmeye yönelik, değişik türde hazırlanmış ölçme ve değerlendirme çalışmalarına yer verilmiştir.

Çoktan Seçmeli Sorular

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

- A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.
1. Demokrasi, halkın yönetime katıldığı ve yönetimde söz sahibi olduğu bir yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklinde insanlar, sahip oldukları görüş ve düşüncelerini tolerans sınırları içinde tartışarak rahatlıkla ortaya koyabilmektedir.
Buna göre aşağıda verilen görüşlerden hangisi demokrasi ile bağdaşmaz?
A) Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şeklidir.
B) Demokrasi, halkın görüş ve düşüncelerinin özgürce ortaya konulduğu bir yönetim şeklidir.
C) Demokrasi, belli bir grubun her zaman üstün olduğu bir yönetim şeklidir.
D) Demokrasi, tolerans sınırları içinde tartışma ortamının yaratıldığı bir yönetim şeklidir.
E) Demokrasi, insan haklarını temel alan bir yönetim şeklidir.
  2. Aşağıdakilerden hangisi, demokratik vatandaşın taşıması gereken özelliklerinden biridir?
A) Yönlendirmeye açık olma
B) Katılımın düzeni bozacağına inanma
C) Çeşitliliğe karşı çıkma
D) Hak ve özgürlüklerini bilme
E) Sosyal adalete inanmama
  3. Aşağıda verilenlerden hangisi, temsili demokrasinin bir çeşidi değildir?
A) Parlamenter sistem
B) Meclis hükümeti
C) Başkanlık sistemi
D) Yarı başkanlık sistemi
E) Doğrudan demokrasi
  4. Aşağıdakilerden hangisi demokrasinin temel niteliklerindenidir?
A) Çoğunluculuk
B) Katılım ve çoğulculuk
C) Seçilme
D) Güçler birliği
E) Kanun devleti

29

Boşluk Doldurma Soruları

5. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının kullanılmasında devletin sorumluluklarından biridir?
A) Eğitim ve sağlık hakkında herkesin eşit bir biçimde faydalanmasını sağlama
B) Her bireye devlet kurumlarında iş bulma
C) Bireylerin yaşama hakkını güvence altına almaları için yardımcı olma
D) Temel hak ve özgürlükleri daraltma
E) Hak ihallerini engelleyecek tedbirleri insanlara bırakma
6. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının etik ilkelerinden biri değildir?
A) Tolerans
B) Sevgi
C) Misafirperverlik
D) Erdem
E) Farklılıklara saygı

- B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümlere uygun sözcükleri yazınız.

medya okuryazarlığı   hak   özgürlük   değeri   onurlu

1. Başkalarına zarar vermeden dilediğini yapabileceğine ..... denir.
2. İnsan ..... ve ..... bir varlıktır.
3. Hukukun kişilere tanıdığı yetkiye ..... denir.
4. Medyayı doğru okuyabilmeye ve anlayabilmeye ..... denir.

Doğru, Yanlış Soruları

- C. Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.
1. ( ) Bütün insanlar insan hak ve özgürlükleri açısından eşit haklara sahiptir. Hiç kimse diğerinden üstün değildir.
  2. ( ) Kişi kendi hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini hesaba katmaz zorunda değildir.
  3. ( ) Ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeleri takip etmek sorumluluklarımız arasında olmalıdır.
  4. ( ) Medya okuyazarı bir kişi, mesajı doğru analiz eder ve mesajın doğruluğunu sorgular.

Açık Uçlu Sorular

- D. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. İnsan haklarının anlamı nedir? Tanımlayınız.
2. İnsan haklarının etik temellerini kısaca açıklayınız.
3. İnsan hak ve özgürlükleri ile toplumsal yaşamı ilişkisini kısaca açıklayınız.
4. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları takip etmenin, ihallerin önlenmesindeki yararlarını açıklayınız.

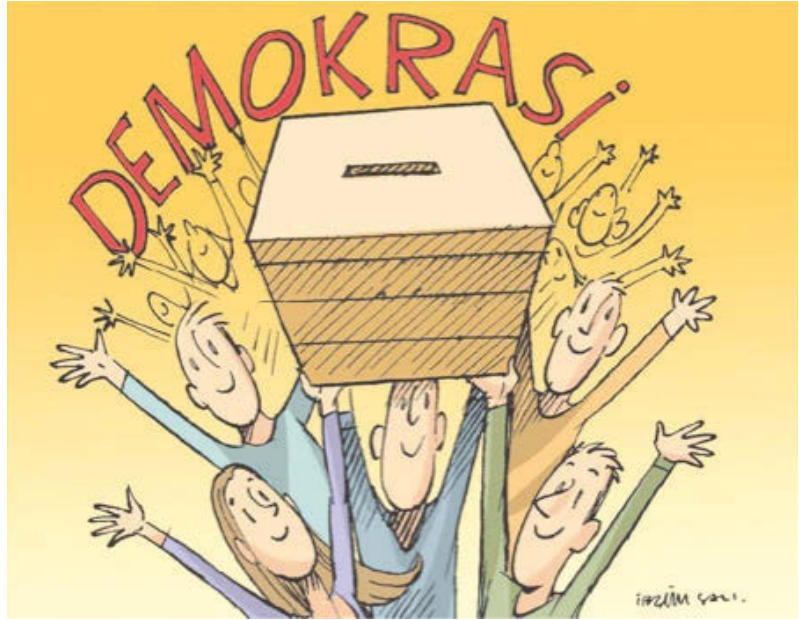
58

1. TEMA

DEMOKRATİK SİSTEM VE YAŞAYAN DEMOKRASİ

KONULAR:

- A. DEMOKRASİNİN BAZI TEMEL İLKELERİ
- B. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ İLE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞ İLİŞKİSİ
- C. DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECİN İŞLEYİŞİNE ETKİSİ
- Ç. DEMOKRASİNİN UYGULAMA BİÇİMLERİ VE ÜLKEMİZDE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

Bu tema demokrasinin anlamını içermektedir. Demokrasinin sadece bir yönetim sistemi olmadığı, aynı zamanda bir yaşam biçimi olduğu gerçeğinden hareketle demokrat birey, demokratik toplum ve demokratik devlet ilişkisi temanın temel örüntüsünü oluşturmaktadır. Demokrasinin temel ilke ve değerleriyle birlikte, farklı uygulama biçimleri ve ülkemizdeki demokratik sistemin temel yapısı da bu temanın kapsamı içinde ele alınmaktadır.

A. DEMOKRASİNİN BAZI TEMEL İLKELERİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz ve görsellerin altındaki soruları yanıtlayınız.

Hukuk kurallarına dayanarak herkesi bağlayan kararlar veririm.

Hakim

Seçimlerin adil ve tarafsız bir ortamda yapılması bizim görevimizdir.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı

Kuruluşumuzun ilke ve hedefleri doğrultusunda toplumun yaşam standartlarını yükseltmek için çalışıyoruz.

STK Başkanı

Tüm siyasi partiler gibi biz de iktidar olmak, ülkeyi yönetmek için çalışırız.

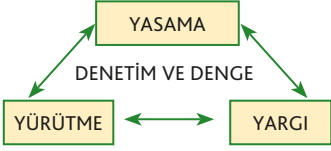

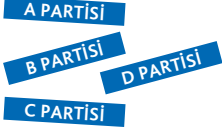

Siyasi Parti Başkanı

1. Sizce yukarıdaki açıklamalar demokrasinin hangi ilkesine karşılık gelir?
2. Hangi kurum ve ilkeler demokrasinin varlığını gösterir?
3. Yaptığınız açıklamalardan yola çıkarak demokrasinin hangi temel ilkelere sahip olması gerektiğini belirleyiniz.

1. ETKİNLİK

1. Arka sayfada verilen tabloyu inceleyiniz.
2. Tablonun "Demokrasinin İlkeleri" başlıklı sütununda resim, fotoğraf, şekil vb. görseller verilmiştir. Verilen bu görsellerin altına demokrasinin hangi ilkesini ifade ettiğini yazınız.
3. Yazdığınız ilkenin özelliklerini yandaki "Açıklamalar" sütununda açıklayınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve etkinlik aşamasında yaptıklarınızı gözden geçirin. Eksikliklerinizi tamamlayınız.
5. Metnin sonunda verilen soruları sınıfça yanıtlayınız.

Demokrasinin İlkeleri	Açıklamalar
	
	
	
	
	
	
	
	

Eski Yunanca, "**demos**" (halk) ve "**kratein**" (yönetmek) sözcüklerinin birleşmesinden oluşan ve halkın egemenliği anlamına gelen **demokrasi** sözcüğünü, MÖ 5. yüzyılda ilk kullanan Yunanlı Tarihçi Herodot'tur. Abraham Lincoln demokrasiyi "Halkın, halk tarafından, halk adına yönetilmesi" olarak tanımlar.⁽¹⁾ Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan demokrasinin ilk örneklerine Eski Yunan site devletlerinde rastlarız. İlk örneklerden günümüze kadar gelişerek gelen demokrasi düşüncesi, günümüzde de gelişmeye devam etmektedir. Eski Yunan site devletlerinde, **doğrudan demokrasi** modeli uygulanmıştır. Vatandaş olarak kabul edilen toprak sahibi, 26 yaşına gelmiş özgür erkekler "**agora**" denilen alanda toplanır, ülke meselelerini görüşür ve karara bağlarlardı. Söz konusu uygulamada, kadınlara ve kölelere vatandaş olma hakkı verilmiyordu.

Orta Çağ'da demokrasinin gelişmesi açısından en önemli olay, İngiltere'de kralın yetkilerini halk adına sınırlayan "Magna Carta Libertatum"un (Büyük Özgürlük Fermanı) imzalanmasıdır. Bu sözleşme doğrultusunda ilk seçimler 1265 yılında yapılmıştır.

18. yüzyılda demokrasi hızla yükselen bir değer hâline gelmiştir. Bu yüzyılda, "Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi" ve "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" yayımlanmıştır. 1788 yılında kabul edilen Amerikan anayasası, hükümetlerin seçimlerle kurulmasını ve insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını sağladı.

Bizde ilk demokrasi hareketlerinin "Senedi İttifak" (1808) ile başladığını söyleyebiliriz. Demokrasinin ana ilkelerinden biri olan insan hak ve özgürlüklerinin kabulü ile ilgili ilk hareket ise "Tanzimat Fermanı"nın (1839) ilânıyla başlamıştır. Bu fermanla tüm Osmanlı vatandaşları için can ve mal güvenliği getirilerek padişahın salt otoritesi sınırlandırılmıştır. "Islahat Fermanı" (1856), "I. Meşrutiyet" (1876) ve "II. Meşrutiyet" (1908) ile devam eden demokrasi deneyimleri cumhuriyetin ilânıyla sonuçlanmıştır. Bundan sonra da dünyada kabul gören demokrasinin temel ilkeleri hayata geçirilmeye devam etmiştir.

Aşağıdaki görselde de ifade edildiği gibi günümüz demokrasisi, tarihin derinliklerinden süzülerek gelen birtakım ilkelere dayanır.

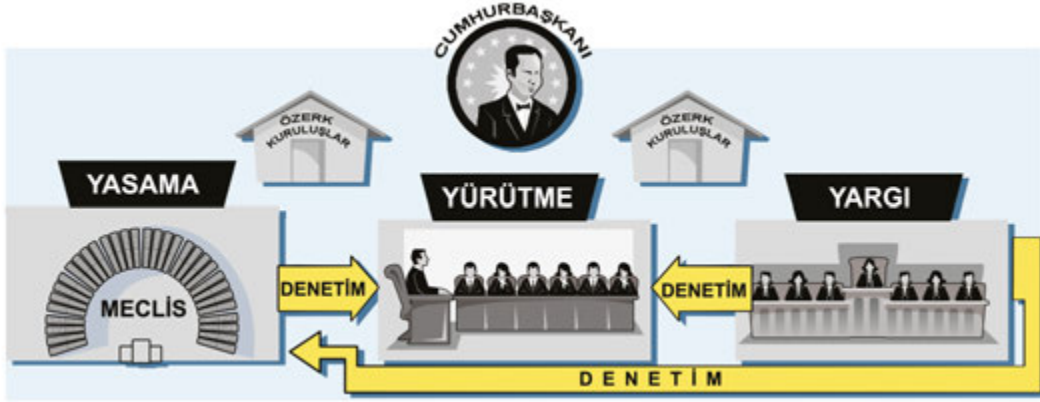

(1) Çiftçi, 2008, s.: 177

Hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı, siyasi partiler, çoğulculuk, insan haklarına dayalı olma, sivil toplum, seçim, laiklik bunlardan bazılarıdır.

Demokrasilerde **hukuk devleti** ve **hukukun üstünlüğü** ilkesi geçerlidir. Ülkeyi yönetenler, bütün eylem ve icraatlarında kanunlara uymakla yükümlüdür. Aynı zamanda idareciler vatandaşlara karşı sorumludur. Söz konusu sorumluluk anayasa ile güvence altına alınmıştır. Buna göre idareciler keyfi davranamazlar. Kaynağı kanuna dayanmayan hiçbir yetkiyi kullanamazlar. Hukuk devletinde, idare etme yetkisi kanunlara dayanır. Kanunlar da anayasaya ve evrensel hukuk kurallarına aykırı olamaz. İcraatların yasalara ve anayasaya uygun olup olmadığı hukukun denetimine tabidir. Dolayısıyla herhangi bir uyuşmazlık durumunda hukukun hakemliğine başvurulur. Hukukun verdiği karar başta yürütme organı olmak üzere herkesi bağlar.

Güçler ayrılığı ilkesi; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin, devletin farklı kurumlarına verilmesidir. Bu ilke iktidarın tek elde toplanmasını engeller. Ayrıca aşağıdaki görselde verildiği gibi bu üç kurumun birbirlerini denetleyebilmesi için gerekli koşulları da sağlar. Yasama gücünü meclis, yürütme gücünü hükümet, yargı gücünü de bağımsız mahkemeler kullanır.

Devlet gücünü kullanma yetkisinin tek bir organa değil de ayrı organlara verilmesi gerektiği yolundaki yaklaşım, siyasal rejimlerin sınıflandırılmasında da temel alınmıştır. Buna göre yasama ve yürütme güçlerinin bir elde toplandığı rejimlere "güçler birliği", bu yetkilerin birbirinden bağımsız ayrı organlara verildiği sistemlere ise "güçler ayrılığı" adı verilmektedir. Günümüz demokrasilerinde geçerli olan sistem güçler ayrılığı sistemidir.

Siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Partiler aracılığı ile farklı fikirler parlamenterlerde temsil edilir. Demokratik ülkelerde siyasi partiler, bireylerin aktif siyaset yapacakları alanlardan biri ve en önemlisidir. Çeşitli siyasi anlayışlar, partiler aracılığı ile propaganda yapar, seçimlere katılır ve çoğunluğu sağlayarak iktidar olur. Siyasi partiler bir anlamda siyasi görüşleri iktidara taşıyan araçlardır. Ülkemizde ve pek çok demokratik ülkede çok partili sistem uygulanır.

Demokrasilerde **çoğulculuk** ilkesi geçerlidir. Bu ilke gereği genel seçimlerde en çok oyu alan dolayısıyla en fazla milletvekilliğini kazanan parti, yeterli milletvekili sayısına ulaşmış ise ülkeyi yönetme ve hükümeti kurma hakkına sahip olur. Bu sistem çoğunluğun iktidar olma hakkını güvence altına almakla birlikte mutlak hâkimiyetini savunmaz. Azınlıktakilerin de siyasal ve kültürel haklarının güvence altına alınması gerektiğini ve karar alırken onların görüşlerinin de alınması gerektiğini savunur. Ayrıca özgür bir ortamda farklı fikirlerin bir arada bulunmasını ve serbest bir biçimde kendilerini ifade etmeleri için gerekli koşulları sağlayarak muhalefetin iktidar olma olanağını güvence altına alır.

İnsan haklarına dayalı olma, demokrasi ile yönetilen ülkelerin temel özelliğidir. Bu ilke tüm insanların hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğduğu anlayışına dayanır. İnsan hakları bireye bağımsız seçim yapma ve yeteneklerini geliştirme özgürlüğü sağlar. Klasik demokrasi tanımına benzerliğinden

dolayı günümüzde insan hakları ve demokrasi sıklıkla beraber kullanılır. İnsan hakları ile demokrasi birbirini tamamlayan kavramlardır. Eğer insan hakları bireyin eksiksiz gelişmesi için gerekli bir koşulsuz demokratik toplum da bireyin gelişimi için gerekli ortamı oluşturması bakımından bu hakların kullanılması için gerekli bir koşuldur. Ayrıca demokratik bir toplum; bireylerin, topluluğun yaşaması için gönüllü olarak verdiği desteğe dayandığından insan hakları böyle bir toplumun ön koşulu olarak görülür. Demokratik yönetimler, uluslararası sözleşmelerce güvence altına alınan insan haklarına dayalı yönetimlerdir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde her türlü karar insan haklarına dayalı olarak alınır.

Sivil toplum, modern manada anlamını demokrasi ile kazanırken demokrasi de katılım problemlerinin çözümünü sivil toplum ile sağlamıştır. Sivil toplum birbirleriyle ortak amaçlara sahip olan insanların oluşturdukları grupların, seslerini ve isteklerini daha fazla duyurabilmelerini sağlar. Örneğin devletin ekonomideki katılımını azaltmaya çabalayan iş adamları dernekleri, devletin sosyal hizmetlerinde eşitliğin sağlanmasını amaçlayan kuruluşlar, yaşanılır ve temiz bir çevrenin oluşması için çalışan çevre dernekleri ve çalışanların yaşam kalitelerini arttırmaya çalışan sendikalar birer sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar, demokrasi için önemli bir unsur olan katılımı güçlendirir. Aynı zamanda halkın, temsilcilerini denetleyebilmelerini ve kendi amaçlarına ulaşmak için kamuoyu oluşturabilmelerini sağlar.

OKUL MECLİS TEMSİLCİSİ ADAYLARI				
				
Deniz	Miraç	Esra	Duygu	Sevdenur
				

Seçme ve seçilme hakkı demokrasinin temel ilkelerindedir ve küçük yaşlarda öğrenilmesi gereken bir ilkedir.

Demokrasinin ilkelerinden bir diğeri de **seçimdir**. Ülkeyi yönetecek iktidar, ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan ve seçme yeterliliğine sahip vatandaşlar tarafından belirlenir. Demokratik seçimlerin bazı ilkeleri vardır: oy kullanma hakkı, serbest seçim, bir birey bir oy, gizli oy açık sayım, seçmen tercihlerinin adaylar ve siyasi partiler arasında rekabet ortamında ortaya çıkması gibi. Siyaset bilimciler

demokrasinin somut bir ölçüğü olarak özgür, adil ve düzenli aralıklarla yapılan seçimleri esas alırlar. Bu ilkenin bir gereği olarak milleti idare etmeye talip olma yani seçilme hakkı 18 yaşını dolduran ve Anayasa'nın 76. maddesinde sıralanan en az ilkokul mezunu olma, kısıtlı olmama, askerliğini yapma gibi seçilme şartlarını taşıyan herkese tanınmıştır. Ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes seçme ve seçilme hakkını Anayasa'nın 67. maddesinde belirtilen; silah altında olan er ve erbaşlar, askeri öğrenciler, infaz kurumlarında bulunan hükümlüler dışında hiçbir kısıtlama olmadan kullanır.

Laiklik de demokrasinin temel nitelikleri arasında sayılmaktadır. Laiklik, din ve devlet işlerini birbirinden ayırması ve inanç özgürlüğünü güvenceye alması bakımından oldukça önemlidir. Laiklik anlayışının geçerli olduğu toplumlarda devlet, bütün inançlara eşit mesafededir ve her inancın toplumda yaşam bulması için gerekli ortamı sağlamıştır. Devlet, belli bir inancı dayatmadığı gibi kimsenin de dayatmasına müsaade etmez. Laiklik anlayışının yerleştiği toplumlarda insanlar, inancından dolayı kimseye küçük düşürücü söylem ve davranışlarda bulunmaz. Aksine her inanca karşı geniş bir tolerans anlayışı gelişmiştir. Demokrasi ancak böyle bir ortamda yaşanılabilir bir yönetim biçimidir.

SORULAR

1. Bir ülkede demokrasinin varlığından hangi ilkelere bakarak söz edilebilir?
2. Demokrasinin sağlıklı işleyişine hangi ilke, ne tür bir katkı sunar? Belirtiniz.

B. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ İLE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ İLİŞKİSİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki görseli inceleyiniz ve görselin altında verilen soruları yanıtlayınız.

1. Sizce bir toplumda demokrasi kültürünün varlığını gösteren özellikler nelerdir? Demokrasi kültürü nasıl bir sistemde gelişebilir? Görselden hareketle tartışınız.
2. Demokrasi kültürünün geliştiği toplumlarda, demokratik sistemin işleyişi nasıl olur? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen "Yaşadıklarımız" başlıklı öyküyü okuyunuz ve öykünün sonunda verilen soruları yanıtlayınız.
2. Metnin arkasında verilen noktalı bölüme demokrasi kültürü ile demokratik sistemin işleyişi arasındaki ilişkiyi irdeleyen değerlendirme yazısı yazınız ve yazdıklarınızı sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin altında verilen soruları yanıtlayınız.

YAŞADIKLARIMIZ

"Ayşe eve geldiğinde babasının çok kızgın olduğunu fark etti. Biraz sonra babası Ayşe'yi yanına çağırdı: "Tiyatrocu olma fikri de nereden çıktı? Sana verdiğim bütün emekler boşa mı gidecek? Biz kızımızın doktor olmasını istediğimiz için büyük zorluklara göğüs geriyoruz. Tiyatrocu olma fikrini kafana Funda'nın soktuğunu biliyorum. Bundan sonra Funda ile konuşmayacaksın. O da bizi aramayacak. Telefon ederse yüzüne kapatırım. Şimdi odana git, çalış!" diyerek Ayşe'yi azarladı. Ayşe ilk anda bu tepkiye şaşırды fakat şaşkınlığı uzun sürmedi. Tiyatro sanatçısı olmak istediğini ve bu mesleğe tutku derecesinde yakınlık duyduğunu yazdığı günlüğünü ortada bıraktığını hatırladı. Babası günlükte yazılı olanları biliyor olmalıydı. Babası odasına pek girmezdi. Olsa olsa annesi ya da kardeşi bu işi yapmış olabilirdi.

Ağlayarak odasına gitti. Çok öfkelenmişti. Bu olayın üzerinden birkaç gün geçti. Evde soğuk bir hava esiyordu. Ayşe ve ailesi birbirine kırlmıştı."

(Gürkaynak, İ. vd. Yurttaş Olmak İçin, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998. s. 63-64'ten alınmıştır.)

Jürgen Habermas demokrasiyi ortak bir iradenin oluşum süreci olarak tanımlıyor.⁽¹⁾ İşte bu ortak iradenin oluşturulmasına herkesin katılım sağlayabilmesi için kurumların ve hukuk kurallarının yeniden düzenlenmesi gerekir. Burada katılım kültürü oldukça önemlidir. Çünkü insanlar katılım sayesinde demokrasiyi yaşayabilir ve yaşatabilirler. Günümüzde demokrasi bir **yaşam biçimi** olarak nitelendirilmektedir. Çünkü demokrasi, ancak yaşam biçimine dönüştürülürse sağlıklı bir şekilde işler.

Son yıllarda toplumlar hızla kalabalıklaşmakta ve toplumsal ilişkiler de karmaşıklaşmaktadır. Bu karmaşık yapı içinde toplumu idare etmek, ilişkileri düzene koymak zorlaşmaktadır. Suç oranları artmakta, ekonomik ilişkiler çeşitlenmekte, kültürel farklılıklar derinleşmekte, devletin kimi görevlerinde aksamalar olmakta, işsizlik gibi toplumsal sorunlarda artışlar görülmektedir.

Çağdaş toplumlar söz konusu sorunların üstesinden büyük ölçüde demokrasi kültürünü geliştirerek gelmişlerdir. Demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlarda bireyler sorunun değil, çözümün parçası olmayı büyük ölçüde başarmışlardır. Toplumsal huzuru sağlama ve sorunları gidermede herkese düşen görevler olduğu konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Bunun yolu kuşkusuz eğitimden geçmektedir. Eğitimle eşitlik, özgürlük, adalet, tolerans, farklılıklara saygı gibi toplumsal değerler yerleştirilirse insanlar da kendilerine düşen görevleri yerine getirirler.

Demokrasi kültürünün yaşam bulduğu **ailede**; saygı, sevgi, eşitlik, adalet, tolerans gibi değerlerin yanında her bireyin ayrı bir yeri ve değeri vardır. Aile bireyleri arasında toplumsal cinsiyete, role ve yaşa göre bir ayırım yapılmaz. Böyle bir ailede büyüyen çocuklarda öz saygı ve öz güven gelişir. İç denetim yapabilen, özgür kararlar ve sorumluluklar alabilen kişiler hâline gelirler.

Demokratik değerlerin yaşatıldığı **okul ortamında** idareci, öğretmen, memur, öğrenci ve veli bir birey olarak görülür. Herkesin bir yeri ve değeri vardır. Okulla ilgili kararlar alınırken herkesin görüşü alınır.

Demokrasi kültürünün oluştuğu **toplumlarda** aile, okul ve toplumsal çevre gibi toplumsal yaşamın her alanında, insanlar arasında saygı, sevgi, **tolerans**, farklılıklara saygı, adalet, paylaşım ve uzlaşma vardır. İnsanlar görev ve sorumluluklarının bilincindedir. Kendi **özgürlüğünü**, başkalarının özgürlüğünün başladığı yere kadar kullanır. Onun ötesini zorlayarak başkalarına, topluma ve kamuya zarar vermez. Aynı zamanda, kanun önünde herkes eşittir. Hiç kimseye ayrıcalık tanınmaz. Herkese hak ettiğini vermek anlamına gelen **adalet**, sağlanmıştır. Adaletin sağlandığı toplumlarda güven duygusu en üst seviyededir.

Demokratik değerlerin benimsendiği toplumlarda, yönetimde ve sosyal ilişkilerde önce insan anlayışı geçerlidir. Yaşı, cinsiyeti, rengi, inancı, sosyal ve ekonomik durumu ne olursa olsun insana değer verilir ve **farklılıklara saygı** gösterilir. Toplumsal yaşam kuralları belirlenirken insan hakları, eşitlik, adalet ve hukuk üstünlüğü gözetilir.

Demokrasi kültürünün yerleştiği toplumlarda, **çoğulculuk** benimsenmiş ve katılımcılık gelişmiştir. Çoğulculuğun ve katılımcılığın bir gereği olarak toplumda demokrasinin yaşanılır kılınması için yönetimlerin ve bireylerin yanında kamuya ve sivil toplum kuruluşlarına da büyük görevler düşmektedir.

SORULAR

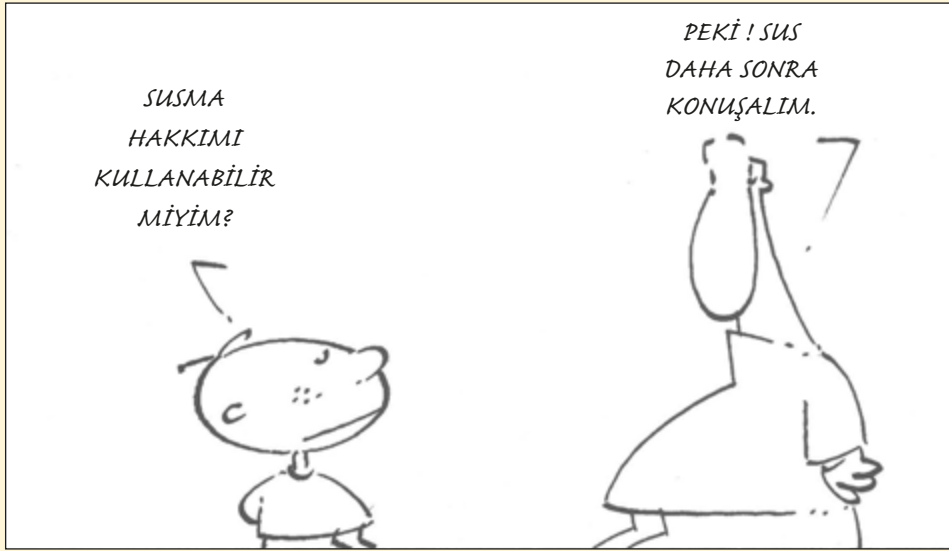
1. Yukarıdaki metinden hareketle demokrasinin temel değerlerini sıralayınız.
2. Demokrasinin temel değerlerinin, demokrasi kültürünün oluşmasındaki etkisini belirtiniz.

(1) Habermas, 2012, s.: 43

C. DEMOKRATİK VATANDAŞLIK BİLİNCİNİN DEMOKRATİK SÜRECİN İŞLEYİŞİNE ETKİSİ

HAZIRLIK

Aşağıda verilen karikatürleri inceleyerek karikatürün altındaki soruları yanıtlayınız.

Kamil Masaracı

1. Size göre karikatürlerde demokratik vatandaşın hangi özelliklerine vurgu yapılmaktadır? Demokratik bir vatandaşın başka hangi özelliklere sahip olması gerekir?
2. Demokratik vatandaşlık bilincine sahip vatandaşların, demokratik sürecin işleyişine herhangi bir katkısı olur mu? Tartışınız.

3. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. "Olay ya da Durumlar" başlığı altında verilenleri okuyunuz. Olayı yaşayan bireylerin davranışlarının, hangi demokratik vatandaşlık özelliğine karşılık geldiğini tespit ederek ilgili sütuna yazınız. Sonra da her bir vatandaşlık özelliğinin, demokratik sürecin işleyişine ne tür bir katkı yaptığını son sütuna yazınız.

2. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin sonundaki soruları yanıtlayınız. Soruların sonunda verilen "Hazırlık Ödevi"ni okuyarak gerekli görevlendirmeleri yapınız.

Olay ya da Durumlar	Demokratik Vatandaşın Özelliği	Özelliğin Demokratik Sürecin İşleyişine Etkisi
Parkta güvenlik görevlisi olarak çalışan Ömer, saatler 24.00'ü gösterdiğinde parkta bulunan insanlardan parkı boşaltmalarını istedi. Mehmet ve arkadaşı dışında hiç kimse neden ve hangi mevzuata göre çıkarıldıklarını sormadı. Güvenlik görevlisi yasal bir gerekçe gösteremedi. Mehmet, belli bir saatten sonra parkta oturmamızı engelleyen bir mevzuat yoktur, lütfen keyfi davranmayın, dedi ve arkadaşlarıyla parkta oturmaya devam ettiler.	....	....
O gün, okulda nöbet sırası Sinem, Bilgin ve Osman'daydı. Okuldaki idarecilerden hiç-biri yerinde değildi. Bunu fırsat bilen Bilgin, Osman'a, nöbeti bırakıp bahçede futbol oynamayı teklif etti. Ancak Sinem hemen karşı çıktı. Osman da aldığımız görevi yapmalıyız diyerek kabul etmedi. Osman'ın uyarısı üzerine görevlerini yapmaya devam ettiler.	....	....
Mahallenin parkı oldukça bakımsızdı. Banklar eskimiş, oyuncaklar kırılmıştı. Hiç kimsenin harekete geçmediğini gören bir grup arkadaş hemen harekete geçti. Aralarında görev dağılımı yaptılar. Birisi belediyeye dilekçe yazacak, birisi basına bilgi notu hazırlayacak, birisi imza toplayacaktı. İşe koyuldular, mahallede ve belediyede hareketlilik başladı. Basında haber oldular. Kısa bir sürede park yenilendi.	....	....
Okul başkanlığı seçimlerinde adaylar, Hüseyin'i sürekli baskı altında tutuyorlardı. Kimisi duygusal olarak, kimisi siyasal olarak, kimisi de gelecekte yaşanacaklarla ilgili baskı altına alarak kararını etkilemeye çalışıyordu. Hüseyin seçim günü hiçbir baskının etkisinde kalmadan, iç sesine kulak vererek oyunu kullandı.	....	....

BİLGİ NOTU

Hak ve özgürlüklerimi kullanırım.

Özgür ve bağımsız davranırım.

Sorumluluklarımı yerine getiririm.

Demokratik vatandaşlar

Aristoteles, "İyi insan olmak her zaman iyi vatandaş olmak anlamına gelmez."⁽¹⁾ der. "İyi vatandaş kimdir ve özellikleri nelerdir?" sorusu Eski Yunan'dan beri yanıtı aranan bir soru olmuştur. Antik Çağ'da iyi insan iyi vatandaş olarak düşünülüyordu. Ancak Aristoteles bunun doğru olmadığını, iyi vatandaşın daha başka özellikler taşıması gerektiğini savundu. Söz konusu soru, günümüzde iyi vatandaş demokratik, etkin ya da aktif vatandaşdır, biçiminde yanıtlanmaktadır. Demokratik vatandaşın özellikleri de hak ve özgürlüklerini bilen, görev ve sorumlu-

luklarını yerine getiren, katılımcı, özgür ve bağımsız davranabilen vb. biçimde sıralanmaktadır. Demokratik vatandaş, demokrasinin ilke ve değerini önemseyen, onları yaşam tarzı hâline getiren, bu ilke ve değerleri koruyan bir bireydir. Bu tür bireylerden meydana gelen toplumu kimse yanıltarak kolaylıkla yönlendiremez. İnsan hakları ihlalleri daha az yaşanır. **Demokratik vatandaş**, bireysel ve toplumsal sorumluluklar alabilen, toplumsal yaşam içinde etkin olan kişidir. Bu kişiler; görüşlerini ifade etme, kararlara katılma veya toplumsal örgütlenmeler içinde yer alma gibi toplumsal katılımın yanı sıra toplumda haklar ve sorumluluklar dengesini kurabilmektedirler. Örneğin sivil toplum kuruluşlarında görev alırlar, siyasetle iç içedirler, seçme ve seçilme haklarını eksiksiz kullanırlar. Siyaset, ekonomi, çevre vb. konularda yaşanan sorunlarla ilgili görüşlerini kamuoyu ile paylaşır, hiçbir iç ve dış etkinin etkisinde kalmadan özgür ve bağımsız davranırlar.

Demokratik toplumlarda vatandaşların bireysel olarak kendilerini geliştirmeleri, toplumun gelişmesine ve demokratik sürecin sağlıklı işlemesine katkı sağlar. Demokratik vatandaşlık bilincine sahip bireylerden oluşan toplumlarda, herkes birbirinin haklarına saygı gösterir, görev ve sorumluluklarını yerine getirir, başkalarına karşı toleranslı olur, çevreyi korur, yaşanan sorunların çözümüne katkı sunar, birlikte yaşamının getirdiği fayda ve tehlikelerin farkında olur. Bütün bunların sonucu olarak toplumda demokratik sürecin işleyişi daha sağlıklı olur.

SORULAR

1. Aristoteles'in "İyi insan olmak iyi vatandaş olmak anlamına gelmez." sözü size göre ne anlam ifade etmektedir?
2. İyi vatandaş nasıl olunur? Özellikleri nelerdir?
3. Demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmak, demokratik sürecin işleyişine ne tür katkılar sağlar? Belirtiniz.

HAZIRLIK ÖDEVİ

Sınıf içinde altı gruba ayrılınız ve grup sözcünüzü seçiniz. Aşağıda verilen demokratik yönetim biçimlerinden birini seçiniz. Yönetim biçimlerinin temel özelliklerini, kurumlarını ve uygulamalarını, avantaj ve dezavantajlarını araştırınız ve raporlaştırınız. Araştırmada farklı kaynaklardan yararlanmaya özen gösteriniz. Araştırma yaparken konuyu bölümlere ayırıp her bir bölümü farklı bir grup üyesinin araştırmasını sağlayabilirsiniz. Raporlaştırma kısmını grup üyeleri ile birlikte yapmalısınız.

DEMOKRATİK YÖNETİM BİÇİMLERİ

1. Doğrudan Demokrasi
2. Yarı Doğrudan Demokrasi
3. Temsilî Demokrasi (a. Başkanlık Sistemi, b. Yarı Başkanlık Sistemi, c. Parlamenter Sistem, ç. Meclis Hükûmeti)

(1) Aristoteles, 1982, s.: 90

Ç. DEMOKRASİNİN UYGULANMA BİÇİMLERİ VE ÜLKEMİZDE DEMOKRATİK SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

HAZIRLIK

Aşağıda verilen İnternet haberlerini inceleyiniz ve haberlerin altındaki soruları yanıtlayınız.

ZAFER İKİNCİ KEZ OBAMA'NIN OLDU

ABD başkanlık seçiminde kritik eyaletlerden Iowa ve Ohio'yu da kazanan Demokrat Partinin adayı Barack Obama, ikinci kez ABD başkanı seçildi.

Son duruma göre Obama 50 eyaletten 22'sinde, Romney 23'ünde galip geldi.

Başkan seçilebilmek için 538 seçici delegeden 270'inin oyunu kazanması gereken Obama, Ohio'daki sonuçların açıklanmasıyla birlikte delege sayısını 274'e çıkardı. Obama böylelikle ABD'nin 45. başkanı oldu.

Rakamlarla 12 Haziran Seçimi

12 Hazirandaki genel seçim, Türkiye'de çok partili siyasi yaşama geçilmesinden bu yana yapılan 17. milletvekili seçimi olacak.

TBMM'nin 24. dönem milletvekillerinin belirleneceği seçim için bu pazar günü 50 milyon 189 bin 930 seçmen sandık başına gidecek. Seçmenler, 85 seçim bölgesinde 199 bin 207 sandıkta oy kullanacak. Seçime 15 siyasi parti katılacak. Seçimde 7 bin 492'si siyasi partilerden, 203'ü de bağımsız olmak üzere toplam 7 bin 695 aday TBMM'ye girmek için yarışacak.

İtalya'da Seçim Çıkmazı

İtalya'da yapılan genel seçimlerin sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına hükümet kurmak için yeterli çoğunluğu elde edemedi.

Seçim sonuçları, Pier Luigi Bersani'nin merkez sol bloğu Meclisin alt kanadı Temsilciler Meclisinde; eski Başbakan Silvio Berlusconi'nin merkez sağ bloğu ise Senato'da çoğunluğa sahip olduğunu gösteriyor.

1. İnternet haberlerinde, demokrasinin uygulama biçimlerinden hangileri verilmiştir? Belirtiniz.
2. Ülkemizde sizce hangi demokrasi modeli uygulanmaktadır?

4. ETKİNLİK

1. Önceki hafta yapılan ödevlendirmeye yönelik hazırladığınız raporunuzu, grup sözcüleriniz aracılığı ile sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Demokratik yönetim biçimlerinin kısa bir değerlendirmesini yapınız. Hangisinin günümüz yönetim tarzına daha uygun olacağını tartışınız. Genel kabul gören düşünceleri gerekçeleriyle birlikte "Demokratik Yönetim Biçimlerinin Değerlendirilmesi" başlığı altında verilen bölüme yazınız.

3. Ülkemizde uygulanan demokratik sistemin, yukarıda tartışmasını yaptığınız demokrasinin farklı uygulama biçimlerinden hangisine uygun olduğunu, hangi özelliklerine bakarak buna karar verdiğinizi ve bu sistemin nasıl işlediğini aşağıda "Ülkemizde Uygulanan Demokratik Sistem ve Özellikleri" başlığı altında verilen bölüme yazınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen açıklamaları okuyunuz ve sonundaki soruları yanıtlayınız.

Demokratik Yönetim Biçimlerinin Değerlendirilmesi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ülkemizde Uygulanan Demokratik Sistem ve Özellikleri

.....

.....

.....

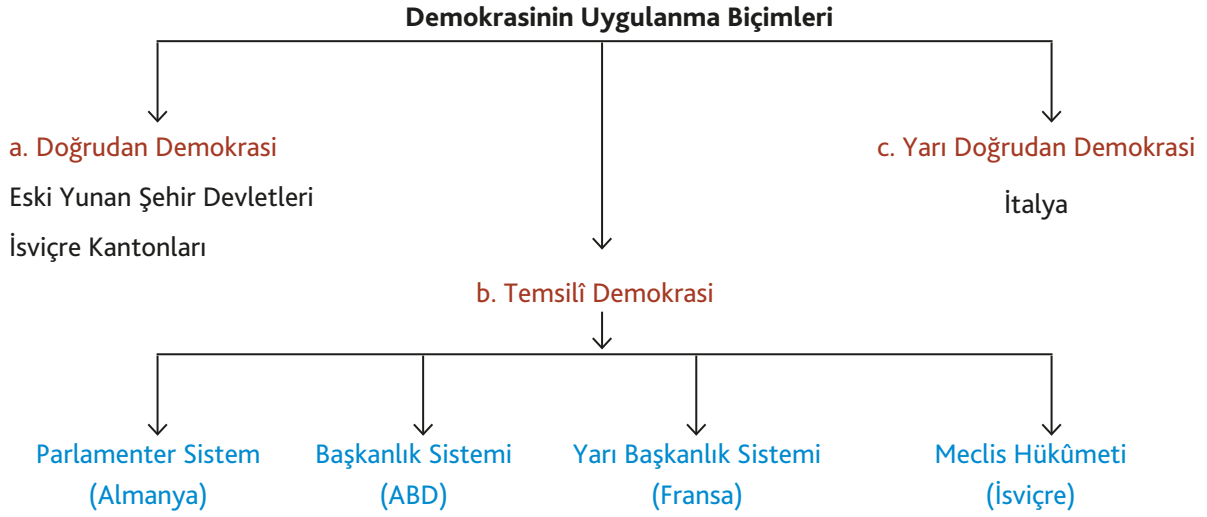
.....

.....

.....

A. Demokrasinin Uygulanma Biçimleri

a. Doğrudan Demokrasi

"Doğrudan hükümet" de denilen doğrudan demokrasi, halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi tipidir. Doğrudan demokraside devlet için gerekli olan bütün kararlar, yurttaşlar topluluğu tarafından aracı ve temsilci olarak bizzat alınır. Doğrudan demokrasi, halkın halk tarafından yönetilmesini öngörmektedir. Dolayısıyla doğrudan demokrasi sistemi, demokrasinin ideal anlamına en yakın olan sistemdir.

Doğrudan demokrasiye Antik Çağ'da Yunan şehir devletlerinde rastlanır. Bu şehirlerde (şehir) vatandaşlar (Kadınlar, köleler ve 26 yaşını doldurmuş erkekler vatandaş sayılmıyordu.), "agora" veya "forum" denilen bir meydana toplanır. Ülke meselelerini tartışır ve karara bağlarlardı.

Günümüzde doğrudan demokrasi sadece İsviçre'nin bir küçük dağ kantonunda ve dört yarım-kantonunda uygulanmaktadır. Bunlar Glaris Kantonu ile Aşağı ve Yukarı Unterwald, İç ve Dış Appenzell.

Doğrudan demokrasi sistemi, teorik olarak "halk egemenliği teorisi"ne dayanmaktadır. Halk egemenliği teorisi de Rousseau'nun "Toplumsal Sözleşme"sine dayandırılır.

b. Temsilî Demokrasi

"Temsilî hükümet" de denilen temsilî demokrasi, halkın egemenliğini seçtiği temsilciler aracılığı ile kullanması demektir. Referandum gibi araçlarla halkın yönetime doğrudan doğruya katılmasının mümkün olmadığı temsilî sistemlere "saf temsilî demokrasi" adı verilir. Temsilî demokrasi sistemi teorik olarak "millî egemenlik teorisi"ne dayanmaktadır. Bu sistem hâlihazırda Almanya, İngiltere, Japonya, ABD, Hollanda, vb. ülkelerde uygulanmaktadır.

Temsilî demokrasinin, parlamenter sistem, başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi ve meclis hükümeti olmak üzere dört farklı uygulama biçimi vardır.

1. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi geçerlidir. Yasama, yürütme ve yargı organları hukuken birbirinden ayrı ve bağımsızdır. Yürütme, yasamanın içinden çıkar ve yasamanın güvenoyunu almak zorundadır. Ayrıca yürütmenin her türlü uygulaması, yasama ve yargı organları tarafından denetlenmektedir.

Bu sistemde yürütme yetkisi bakanlar kurulu, devlet başkanı/cumhurbaşkanı tarafından kullanılır. Bakanlar kurulu yürütmede daha aktif bir rol oynar.

Parlamente sistemlerinde çoğunluk ilkesi esastır. Genellikle mecliste çoğunluğu sağlayan parti, hükümet görevini üstlenir ve bu partinin başkanı başbakan olur. Bir parti tek başına çoğunluğu sağlayamaz ise koalisyon hükümeti kurulur. Bakanlar kurulunun parlamentoya karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Bakanlar kurulu meclise karşı sorumluluklarını yerine getirmese meclis güven oylaması isteyebilir ve hükümeti düşürebilir.

2. Başkanlık Sistemi

Başkanlık sisteminde yürütme görevini halkın seçtiği başkan ve başkanın belirlediği bakanlar kullanır. Bu sistemde bakanlar başkana karşı sorumludur. Yasama görevini halk tarafından seçilen meclis ve yargı görevini ise bağımsız mahkemeler yerine getirir.

Hükümet üyeleri, başkan tarafından seçilir ve başkan tarafından görevden el çektirilir. Hükümet üyeleri yasama organı içinden de seçilebilir ancak iki görevi birden yürütmelerine izin verilmediğinden seçildikten sonra yasama organı üyelikleri düşürülür. Başkan ve onun atayacağı bakanlar, yasamadan güvenoyu almak zorunda değildir. Başkan ve bakanları meclisin azletme yetkisi yoktur.

3. Yarı Başkanlık Sistemi

İkili otoriteye sahip bir sistemdir. Yürütme yetkisi halk tarafından seçilen devlet başkanı ile meclis güvenine dayanan hükümet başkanı arasında paylaşılır.

Başbakan ve kabinesi meclise karşı sorumludur. Başbakan hükümeti kurabilmek için güvenoyu almak ve kararlarını uygulamaya dönüştürmek için meclisin çoğunluğunun desteğini almak zorundadır.

Bu sistemde, başkana olağanüstü yetkiler verilmiştir. Başkan meclisi feshetme, erken seçim kararı alma, kimi meclis kararlarını halk oyuna götürme, dış politikayı belirleme vb. yetkileri çoğu zaman tek başına kullanır.

4. Meclis Hükümeti

Meclis hükümeti sisteminde, meclisin yani yasamanın üstünlüğü vardır. Güçler ayrılığı değil güçler birliği vardır. Meclis, yasama ve yürütme yetkisini birlikte kullanır.

Bu sistemde yürütme kurulu meclis tarafından seçilir, yürütme kurulu meclis adına yürütme görevini yerine getirir. Yürütme kuruluna meclis tarafından bakanlar tayin edilir. Her bakan bakanlığının icraatları konusunda meclise karşı sorumludur. Ayrıca bir başbakan görevlendirilmez.

Meclis ile yürütme kurulu görüş ayrılığına düşerse yürütme kurulu, meclisin aldığı karar doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Meclis böyle bir durumda yürütme kurulunu tamamen ya da kısmi olarak yenileyebilir.

Bu sistemde, diğer sistemlerde olduğu gibi birtakım yetkilerle donatılmış bir devlet başkanlığı yoktur. Devlet başkanlığı görevi sembolik bir görevdir. Meclis tarafından seçilen bir üye tarafından meclis adına yürütülür. Yabancı devlet başkanlarının karşılanması gibi törensel görevleri yerine getirir.

c. Yarı Doğrudan Demokrasi

Yarı doğrudan demokrasi, egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaştırıldığı demokrasi biçimidir. Egemenliğin kullanımının esasen halkın seçtiği temsilcilere bırakılması nedeniyle temsilî demokrasiye; referandum, halk vetosu gibi araçlarla seçmenlerin egemenliğini doğrudan kullanılmasına olanak sağladığı için de doğrudan demokrasiye benzetilmektedir. Bu anlamda yarı doğrudan demokrasi, temsilî demokrasi ile doğrudan demokrasinin birleşimidir. Yarı doğrudan demokrasi sisteminde egemenliğin kullanımı esasen halkın seçtiği temsilcilere verilmiştir. Ancak bazı durumlarda, referandum gibi araçlarla seçmenler de egemenliğin kullanılmasına doğrudan doğruya katılırlar. Bu bakımdan yarı doğrudan demokrasi, temsilî demokrasi olarak nitelenebilir de vardır.

Yarı doğrudan demokrasi biçiminde halk, "referandum", "halk vetosu", "halk teşebbüsü" ve "temsilcilerin azli" araçlarıyla egemenliğin kullanılmasına doğrudan katılır.

1. Referandum (Halk Oylaması): Parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır.

2. Halk Vetosu: Parlamento tarafından usulüne uygun olarak kabul edilen kanunun, halkın inisiyatifliyle değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılmasıdır.

3. Halk Teşebbüsü: Referandum ve halk vetosu istenmeyen kanunu engelleyebilir ama halkın istediği kanunun çıkmasını sağlayamaz. İşte halkın istediği ama parlamentonun çıkarmaya yanaşmadığı kanunun çıkarılmasını sağlayacak yarı-doğrudan demokrasi aracı halk teşebbüsüdür.

4. Temsilcilerin Azli: Halkın, çalışmasından memnun kalmadığı temsilcilerini görevden almasına imkân veren bir usuldür. Bu usulde, temsilcisinden memnun kalmayan seçmenler, temsilcinin görevden alınmasını ve yerine yeni birisinin seçilmesini kararlaştırabilir ve bunun gereğinin yapılması için baskı uygulayabilirler.

Yarı doğrudan demokrasi sisteminin, İsviçre ve İtalya'da uygulandığını söyleyebiliriz.

B. Cumhuriyet ve Demokrasi Ayrımı

Cumhuriyet, yöneticilerin seçme yeterliliğine sahip vatandaşlar tarafından belirli ve düzenli aralıklarla yapılan seçimler sonucunda belirlenmesine dayanan **devlet şeklidir**. Temel göstergesi, yöneticilerin seçilme yeterliliğine sahip halk tarafından seçilmesi ve bu seçimin periyodik aralıklarla tekrarlanmasıdır.

Demokrasi ise çok partili siyasal sistemin geçerli olduğu, seçimlerin genel ve eşit oy ilkesine dayanılarak özgür, adil ve hâkim güvencesinde yapıldığı, çoğunluğu elde eden partinin iktidar olduğu, muhalefetin temsil edildiği, temel insan hak ve özgürlüklerinin anayasal güvenceye alındığı, azınlık haklarının korunduğu ve herkesin kanun önünde eşit sayıldığı **yönetim biçimidir**.

C. Ülkemizde Demokratik Sistemin İşleyişi

Ülkemiz, temsili demokrasinin bir çeşidi olan cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile yönetilmektedir. Bu sisteme, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan anayasa değişikliği ile yasal ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerle fiili olarak geçilmiştir. Genel ve eşit oy ilkesine göre hâkim güvencesinde yapılan genel seçimlerde seçmenler, hem üye sayısı 600'e çıkarılan yasamayı oluşturacak TBMM üyelerini hem de yürütmeyi teşkil edecek cumhurbaşkanını seçmişlerdir. Yeni sistemin ilk cumhurbaşkanı olarak Recep Tayyip Erdoğan seçilmiştir. Cumhurbaşkanı, anayasanın ve ona uygun olarak çıkarılan yasaların kendisine verdiği yetkiyi kullanarak bir cumhurbaşkanı yardımcısını, on altı bakandan oluşan kabinesini, bağlı kurul ve kuruluşları oluşturarak göreve başlamıştır. Güçler ayrılığı ilkesinin geçerli olacağı yeni sistemde; TBMM yasama görevini, bağımsız mahkemeler yargı görevini ve cumhurbaşkanı da yürütme görevini üstlenmiştir.

SORULAR

1. Demokrasi ile cumhuriyet kavramları arasındaki farklılığı kısaca belirtiniz.
2. Demokrasinin çok çeşitli uygulama biçimlerinin olduğunu öğrendiniz. Ülkemizde uygulanan sistemle bu uygulama biçimlerini karşılaştırınız ve hangi sistemin ülkemiz açısından daha uygun olacağını değerlendiriniz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıda verilen "Uygulamada Demokrasi" ve "Demokrasi Ancak Yurttaşlar Aktifse İşler" başlıklı açıklamaları okuyunuz. Programın "İçeriğin Kapsamı ve Düzeni" başlığı altında dile getirilen "... Program ile öğrencilerin bilgiye dayalı, değer temelli, aktif vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir." anlayışına göre metinde verilen bilgileri değerlendiriniz.

UYGULAMADA DEMOKRASİ

Demokrasinin uygulama biçimleri birbirinden farklıdır ve bunlardan hiçbiri diğerleri için model teşkil edemez. Demokratik yönetimler farklı biçimler alabilir. Örneğin yarı başkanlık sistemi (Fransa, Romanya ve Rusya örnekleri) veya parlamenter sistem (İngiltere, Slovakya ve İspanya örnekleri) gibi. Almanya gibi başka ülkelerde ise federal yönetim sistemi görülür. Seçim sistemleri de farklıdır. Kimi seçim sistemleri nispi, kimileri ise çoğunlukçudur. Ancak seçim sistemi ne olursa olsun yurttaşların eşitliği ve herkesin belirli bir yere kadar özerkliğe sahip olma hakkı ortak ilkelere dayanır. Bununla birlikte kişisel özerklik herkesin istediğini yapabilmesi anlamına gelmez. Kastedilen şudur: Yönetim sistemi her yurttaşın eşit oy hakkı tanır, her kişinin bağımsız tercihte bulunabileceğini kabul eder. Bundan sonrası ise büyük ölçüde bireyler olarak yurttaşların girişimlerine ve katılımlarına kalmıştır.

...

DEMOKRASİ ANCAK YURTTAŞLAR AKTİFSE İŞLER

Demokratik bir toplum demokratik yollardan seçilmiş bir yönetimin ve ulusal kurumlardan oluşan bir sistemin ötesindedir. Güçlü ve bağımsız yerel yetkililer, ulusal ve yerel ölçekte gelişmiş ve faal bir sivil toplum, iş yerlerinde ve okullarda demokratik etinin yerleşmesi, demokratik bir toplumun başlıca göstergeleridir. Demokrasi, her gün ve her yerde beslenmesi gereken pratik bir süreçtir.

Halkın taleplerini dile getirdiği, baskı oluşturduğu ve hükûmetin gidişatını sürekli olarak izlediği durumlarda demokrasi daha etkili biçimde işler ve yurttaşların çıkarlarına daha iyi hizmet eder. Sivil toplum kuruluşları ve medya, modern toplumda yurttaş denetiminin başlıca kanalları olarak işlev görür. Sivil toplum kuruluşları (STK) kamuyu ilgilendiren belli başlı konularda savunuculuk ve eğitim işlevleri görebilir, dikkatleri bu konulara yöneltebilir, hükûmetin ve diğer yönetici kurumların yaptıklarını/davranışlarını izleyebilir. STK'ler aracılığıyla yurttaşlar daha demokratik bir dünya için değişimin başlıca itici güçleri ve özneleri hâline gelebilirler.

Medyanın demokrasilerde çok güçlü bir işlevi vardır. Medya, çeşitli toplumsal aktörlerin görüşlerini ve bunlara ilişkin haberleri yaygınlaştırır, yurttaşlar adına gözlemci/denetimci olarak hizmet verir. Ancak bu işlev; medya, hükûmetten ve büyük çıkar çevrelerinden bağımsız olduğunda yerine getirilebilir. Medya bu durumda kamu hizmetine değer verebilir ve rolünü ciddiye alabilir.

Flowers, Nancy, *Pusulacak, Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu*,
çev.: Metin Çulhaoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010. s. 232-233.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Demokrasi, halkın yönetime katıldığı ve yönetimde söz sahibi olduğu bir yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklinde insanlar, sahip oldukları görüş ve düşüncelerini tolerans sınırları içinde tartışarak rahatlıkla ortaya koyabilmektedir.

Buna göre aşağıda verilen görüşlerden hangisi demokrasi ile bağdaşmaz?

- A) Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şeklidir.
- B) Demokrasi, halkın görüş ve düşüncelerinin özgürce ortaya konulduğu bir yönetim şeklidir.
- C) Demokrasi, belli bir grubun her zaman üstün olduğu bir yönetim şeklidir.
- D) Demokrasi, tolerans sınırları içinde tartışma ortamının yaratıldığı bir yönetim şeklidir.
- E) Demokrasi, insan haklarını temel alan bir yönetim şeklidir.

2. Aşağıdakilerden hangisi, demokratik vatandaşın taşıması gereken özelliklerinden biridir?

- A) Yönlendirmeye açık olma
- B) Katılımın düzeni bozacağına inanma
- C) Çeşitliliğe karşı çıkmama
- D) Hak ve özgürlüklerini bilme
- E) Sosyal adalete inanmama

3. Aşağıda verilenlerden hangisi, temsili demokrasinin bir çeşidi değildir?

- A) Parlamenter sistem
- B) Meclis hükûmeti
- C) Başkanlık sistemi
- D) Yarı başkanlık sistemi
- E) Doğrudan demokrasi

4. Aşağıdakilerden hangisi demokrasinin temel niteliklerindendir?

- A) Çoğunlukçuluk
- B) Katılım ve çoğulculuk
- C) Seçilme
- D) Güçler birliği
- E) Kanun devleti

B. Aşağıda verilen açıklamalardaki boş bırakılan bölümleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

demokratik vatandaşın

temsili demokrasi

doğrudan demokrasi

devlet

siyasi parti

yönetim

1. Vatandaş olma hakkına sahip bireylerin "agora" denilen alanda toplandığı ve ülke meselelerini görüşerek karara bağladığı demokrasi biçimine ..... denir.
2. Vatandaşların temsilcilerini seçtiği, seçilen temsilcilerin hükûmeti oluşturduğu ve ona güvenoyu verdiği, kuvvetler ayrılığının uygulandığı demokrasi biçimine ..... denir.
3. Seçimi kazanmak ve hükûmeti kurmak amacıyla örgütlenmiş insanların oluşturduğu gruba ..... denir.
4. Cumhuriyet bir ..... şekli, demokrasi ise bir ..... biçimidir.
5. Hak ve özgürlüklerini bilme, görev ve sorumluluklarını yerine getirme, aktif olma, özerk davranma vb. .... özellikleridir.

C. Aşağıdaki açıklamalardan doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Hukuk devletinde, bütün karar ve faaliyetler hukuka uygun olarak yapılır ve hukukun üstünlüğü ilkesi kabul edilir.
2. ( ) Sivil toplum kuruluşları, vatandaşların yönetime aktif katılımına yardımcı olan yapılardır.
3. ( ) Siyasi partiler demokrasinin ilkelerinden biri değildir.
4. ( ) Ülkemizde doğrudan demokrasi modeli uygulanmaktadır.
5. ( ) Devlet başkanlığının temsili olduğu, yürütmeyi ve yasamayı meclisin üstlendiği sisteme meclis hükûmeti denir.

Ç. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. Karl Popper'ın "Demokrasi, hiçbir zaman var olmamış bir şeyin adıdır." sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Demokrasinin varlığını gösteren ilkeleri belirtiniz.
3. Andrew Gines'in, "Pasif ve ilgisiz vatandaşlar asla sürdürülebilir bir dünya yaratamazlar." sözünü, demokratik vatandaşlık bilincine sahip olmanın demokratik sürecin işleyişine etkisi açısından değerlendiriniz.
4. Demokrasinin temel değerlerini sıralayarak değerlerin demokratik sistemin işleyişine katkısını açıklayınız.
5. Parlamenter demokrasi ile başkanlık sistemi arasındaki benzer ve farklı yönleri açıklayınız.

2. TEMA

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

KONULAR:

- A. İNSAN HAKLARININ ANLAMI VE ÖNEMİ
- B. İNSAN HAKLARI VE ETİK
- C. ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA İNSAN HAKLARI ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER
- Ç. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLARI TAKİP EDİYORUM
- D. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN TOPLUMSAL YAŞAMLA İLİŞKİSİ
- E. SORUMLULUĞUM GEREĞİ İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİ KULLANIYORUM
- F. DEVLETİN VE BİREYLERİN GÖREV VE SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMESİNİN DEMOKRASİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Bu temanın odak noktası, temel insan hakları ve özgürlükleridir. İnsanın etik bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle insan hak ve özgürlüklerinin bilinmesi, tanınması, korunması ve kullanılması demokrasi kültürünün geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. İnsan hak ve özgürlüklerinin tarihsel süreçte gelişimi ve demokrasi kültürüyle ilişkisi, temada açıklanan nedenlerle ele alınan önemli boyutlardan biridir. Bu temada insan hak ve özgürlükleri, öğrenciler tarafından bilinmesi gereken soyut bilgiler olarak değil, hayata geçirilmesi için sorumluluk hissedilmesi ve gerektiğinde harekete geçirilmesi gereken bir değerler bütünü olarak görülmektedir. İnsan hak ve özgürlüklerinin kullanılabilmesi için devletin vatandaşa, vatandaşın da devlete ve diğer insanlara karşı sorumlulukları tema kapsamında yer almaktadır.

A. İNSAN HAKLARININ ANLAMI VE ÖNEMİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki görselleri inceleyerek görsellerin altındaki soruları yanıtlayınız.

1. Sizce birinci karikatürde insan hakları nasıl algılanmaktadır? Bu algılaş biçimi neden yanlıştır?
2. İnsan haklarının kullanılmasına engel herhangi bir durum olabilir mi? Neden?

1. ETKİNLİK

1. Arka sayfadaki tablonun sol tarafına insan haklarının temel özelliklerini, sağ tarafına her bir özelliğin anlamını yazınız. Tablonun sonunda verilen noktalı bölüme de insan haklarının özelliklerinden yararlanarak bir insan hakları tanımı yapınız (Özellikleri ve anlamlarını bulmakta zorlanırsanız kitabınızın sonunda verilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden" veya "İnsan Haklarının Tanımı ve Önemi" başlıklı metinde verilen bilgilerden yararlanabilirsiniz.).

2. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

İnsan Haklarının Özellikleri	Özelliğın Anlamı
<p>İnsan Hakları: .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ön sözünde insan hakları kavramının önemi "İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına gayret etmeleri için işbu bildirgeyi kabul eder." sözleriyle vurgulanmıştır. Ancak yaşamımızda oldukça önemli bir yeri olan bu kavramı yeterince bildiğimizi ve ilkelerini uyguladığımızı söyleyemeyiz. İnsan hakları kavramı anlam ve içerik bakımından oldukça zengindir. **İnsan hakları**, insanın yalnızca insan olması nedeniyle sahip olduğu ve insanın tüm yönleriyle (fiziksel, biyolojik, kişisel, kültürel vb.) değerini ve onurunu korumayı amaçlayan evrensel ilke ve kurallar bütünüdür. İnsanı yalnızca korumayı değil, geliştirmeyi de amaçlar. Yaşam kalitesini artırmaya yönelik her türlü çabaya da içerir. İnsan haklarının en önemli özelliği, başta yaşama hakkı olmak üzere kişi dokunulmazlığı hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, barış hakkı, çevre hakkı vb. hak ve özgürlükleri güvence altına almasıdır. Hak ve özgürlükleri güvence altına alınan insanın değeri ve onuru da korunmuş olur.

İnsan hakları, insanı tüm yönleriyle korumayı amaçladığı gibi bütün insanlar için geçerli olan yani tüm insanları içine alan haklardır. İnsanlar; dili, dini, cinsiyeti, rengi, etnik kökeni, ekonomik ve sosyal konumu, kültürel özellikleri ne olursa olsun bu haklardan yararlanır. Bu anlamıyla insan hakları, varılmak istenen bir idealdir. Çünkü bir kısım insanın sahip olduğu söz konusu haklara tüm insanların sahip olması için çaba gösterilmesi gerekmektedir. İnsan hakları, insanın hangi durumda ve hangi koşullar altında olursa olsun, sırf insan olması nedeniyle kazandığı değeri tanımaktır. İnsan hakları; insana saygı gösterilmesini, bütün insanların bu değer ve saygınlığa ulaştırılması için çaba sarf edilmesi gerektiğini ifade eder.

İnsan haklarının temel özellikleri şunlardır:

- İnsan hakları, **tüm insanların** eşit bir biçimde sonsuza kadar sahip oldukları haklardır.
- İnsan hakları **evrensel**dir. Dünyanın neresinde olursa olsun tüm insanlar için geçerlidir. İnsan bir ülkenin vatandaşı olduğu için değil, insanlık ailesinin bir parçası olduğu için bu haklara sahiptir.
- İnsan hakları, **geri alınamaz** ve bir başkasına **devredilemez**. İnsan olma durumu sona eremeyeceğine göre insan hakları da ortadan kaldırılamaz.
- İnsan hakları **bölünemez** haklardır. Hiç kimsenin hiçbir hakkı, hiçbir gerekçeyle elinden alınamaz.
- İnsan hakları birbirleriyle ilişkili ve **birbirine bağlantılıdır**. İnsan hakları hep birlikte birbirini tamamlayan bir çerçeve oluşturur. Örneğin karar alma süreçlerine katılma hakkı, kendini ifade etme, örgütlenme, öğrenme ve yaşamın temel gereksinimlerini isteme haklarıyla yakından ilişkilidir.
- İnsan hakları, insanın onuruyla yaşaması için gerekli tüm özellikleri ortaya koyar. Herhangi bir insanın -hangi gerekçeyle olursa olsun- insan haklarını çiğnemek, o kişiye insan değilmiş gibi davranmakla eş değerdir.
- İnsan haklarını talep eden herkes, aynı zamanda birtakım **sorumlulukları** da kabul eder. Başka insanların haklarına saygı gösterme ve hakları çiğnenen insanları destekleme sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir.

SORULAR

1. Dil, din, cinsiyet, renk, etnik köken, ekonomik ve sosyal konum, kültürel özellikler vb. nedenlerle bazı insanlar insan haklarından mahrum bırakılabilir mi? Neden?
2. İnsan hakları nasıl elde edilir? Belirtiniz.
3. İnsan haklarını tanımlayarak temel özelliklerini sıralayınız.

B. İNSAN HAKLARI VE ETİK

HAZIRLIK

Aşağıdaki görseli inceleyiniz ve görselin altında verilen soruları yanıtlayınız.

1. Yukarıda verilen görselde sıralanan etik ilkelerden yararlanarak "etik" kavramını tanımlayabilir misiniz?
2. Etik ilkeler olmasaydı evrensel insan hakları olur muydu? Tartışınız.

2. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu ve verilen örneği inceleyiniz. Örnekte verildiği gibi siz de "Etik İlkeler" başlığı altında verilen etik ilkelere karşılık gelebilecek Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi maddelerini, kitabınızın sonunda verilen "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi"nden yararlanarak bulunuz ve tablonun sağ tarafında verilen bölüme yazınız.

2. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.
3. Metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

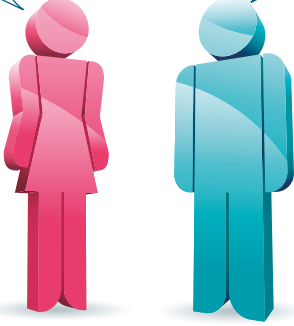
Etik İlkeler	"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nde İfade Edilişi
Eşitlik	Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunma hakkına sahiptir. (Madde 7)
Özgürlük	
Sorumluluk	
Tolerans	
Sevgi/saygı	
Adalet	

BİLGİ NOTU

Her insanın değerli ve onurlu olduğu ilkesine inandığımdan insanlara saygılı davranırım.

Dürüst davranmayı ilke edinirim.

İnsan haklarının ne olduğunu önceki dersimizde öğrenmiştik. Bu dersimizde insan haklarının etik temellerini öğreneceğiz. Öncelikle "Etik nedir?" sorusuna yanıt vermemiz gerekir. Felsefenin bir dalı olan etik; insan eylemlerini, bu eylemlerin yapısını ve eylemlerin temel belirleyicilerini araştıran bir disiplindir. Felsefi açıdan bakıldığında etik, bize insanların çıkarları söz konusu olmaksızın, dinsel veya ideolojik değer yargıları tarafından belirlenmeksizin eylemde bulunabileceklerini söyler. Etik insanın değerler tarafından belirlenerek eylemde bulunabileceğini gösterir. Bu anlamda **etik eylem**, çıkar beklentisinden ve değer yargısından değil, değerler tarafından belirlenen eylemdir.

Burada konunun daha iyi anlaşılması için değer yargısı ile değerler arasındaki farkı belirtmemiz gerekir. Değer yargısını üreten, din ve ideolojilerdir. **Değer yargıları** toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde bile bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Her toplumun hazır değer yargıları vardır. Bunlar bir kez konuluyor ve ondan sonra bunların dediğini yapmak değerli sayılıyor, onların dediğine aykırı davranmak da değersiz ya da değerlerin çiğnenmesi olarak değerlendiriliyor. Bir topluma ait olan değer yargısının evrenselliği söz konusu olamaz. **Değerler** ise değer yargılarının (din ve ideoloji) dışında insanlık tarafından üretilir. İnsanın ve dünyanın değerli görülmesinin koşulu, insanlardaki değer bilincidir. Bu, aynı zamanda insan haklarının ve demokrasinin de temelidir.

Değer felsefesinde üç tür değerden söz edilir: kişi değerleri veya **etik değerler** (sevgi, saygı, dürüstlük, cesaret vb.), **insan değerleri** (bilim, felsefe, sanat, teknik, siyaset vb.), **toplumsal değerler** (temel haklarda eşitlik, adalet vb.).

Değer bilincine sahip ve etik eylemde bulunan insan, kendine özgü olanakları olan bir varlık olduğu için hangi kültürden, hangi inanç sisteminden, hangi ırktan ve ideolojiden gelirse gelsin sırf insan olması nedeniyle insan haklarına sahiptir. Çünkü insan haklarının temeli olan değerleri yaratan, değer ortaya koyma özelliğine sahip olan, insanın kendisidir. İnsan böyle bir varlık olduğu için insan hakları vardır.

Etiğin ve insan hakları alanının merkezinde insan vardır. Önce insana, insanın kendine bakmak esastır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde hemen hemen bütün maddelerin hiçbir istisna olmadan tüm insanlar için olduğu vurgulanmıştır. Örneğin "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. (1. Madde)⁽¹⁾", "Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyaset veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu bildirme ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilirler. (2. Madde)⁽²⁾" denilerek bu bütünlük açıkça vurgulanmıştır. İnsan haklarının temelini etik değerler konulmasaydı bu denli kabul görmez ve tartışmasız kabul edilmezdi. Bu bağlamda, "etik" in olmadığı yerde "insan hakları", "insan hakları"nın olmadığı bir yerde de "etik" in olamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

SORULAR

1. Etik ilkelerin kaynağı ve temel özelliği nedir?
2. Söz konusu etik ilkeler ile insan hakları arasındaki benzerlikler nelerdir?
3. Etik ilkelerin insan hakları ilkesine dönüşmesi nasıl gerçekleşmiştir? Açıklayınız.

(1)-(2) www.think.gov.tr/www/files/531dba2883d7e.pdf

C. ÜLKEMİZDE VE DÜNYADA İNSAN HAKLARI ALANINDA YAŞANAN GELİŞMELER

HAZIRLIK

Aşağıdaki İnternet haberlerini inceleyerek sayfa sonundaki soruları yanıtlayınız.

Ombudsmanlık Yasası Resmi Gazete'de yayınlandı

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'na göre, kurum, idarenin işleyişiyle ilgili şikayet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını, insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden inceleyecek, araştırarak ve idareye önerilerde bulunacak.

Dünyanın 70 yıllık İnsan Hakları Karnesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edilişinin üzerinden 70 yıl geçti. Ancak dünyadaki insan hakları ihlallerinin önüne hâlâ geçilemiyor.

Fransa'nın başkenti Paris'te 10 Aralık 1948'de 217 sayılı Birleşmiş Milletler (BM) kararıyla yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin birinci maddesi "Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler" der.

Herkes için geçerli olan temel haklar böyle tarif ediliyor. Beyanname bağlayıcı bir anlaşma olmamakla birlikte İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad El Hüseyin, birinci maddenin "sayısız insana daha fazla özgürlük ve adalet getirdiğini" söylüyor. El Hüseyin, insan haklarının sürekli ihlal edilmesini ise BM "üzücü bir gerçek" olarak kabul ediyor.

1. Yukarıda verilen İnternet haberinde duyurulan "Ombudsmanlık" uygulamasının, insan hakları alanında hangi olumlu gelişmeleri sağlayacağını tartışınız.
2. İnsan hakları alanında dünyada yaşanan sorunların çözümünde ne tür görevler üstlenebiliriz?

3. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen "Borazana Gerek Yok" başlıklı öyküyü okuyunuz.
2. Öyküde yaşanan olaylarla ilgili, kitabınızın sonunda verilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgelere dayanarak bir yorum yazısı yazınız. Yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Sayfa 40'teki tablonun sol sütununda verilen "Yaşanan Olaylar/Durumlar"ı okuyunuz. Bu durum ya da olaylarla ilgili olan uluslararası sözleşme maddelerini kitabınızın sonunda verilen bildirelerden bularak karşısına yazınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.
5. "Ödev" başlığı altında verilen görevleri okuyunuz ve gerekli hazırlıkları yapınız.

Borazana Gerek Yok

Ben bir kameramanım. Serbest çalışıyorum, böylesini seviyorum. Bundan birkaç hafta önce Batı Şeria'daydım. Orta Doğu adlı kaynayan kazanda ilk görevimdi bu. Oraya gitmeden önce çoğumuz gibi ben de açan insanları, yanıp kül olan otobüsleri, aşağılayıcı davranışların alışkanlık hâline geldiği kontrol noktalarını, caddelerde dolaşan tankları, taş atan kalabalıkları, zeytinlikleri, tepelerdeki yerleşimleri, mülteci kamplarında açık kanalizasyon kenarlarında oynayan çocukları televizyonda görmüştüm ve şimdi de duvarı. Filistinlileri İsraililerden, Arapları Yahudilerden ayıran duvar. Onları, izlediğim görüntülerden tanıyordum ve sanırım bu görüntülere yenilerini eklemek için gittim oraya. Bir de duvarın, yakınlarında (her iki tarafında da) yaşayan insanlar üzerindeki etkisini öğrenmek istiyordum. Seyahatime Filistin tarafından başladım.

Çoban çocukla ilk kez karşılaştığımda oraya varalı yalnızca birkaç gün olmuştu. Bir dağın eteğindeki zeytin ağacının altında tek başına oturuyordu. Koyunları etrafa yayılmış otluyordu... Çoban çocuk bir uçurtma yapıyordu, kendini işine öylesine kaptırmıştı ki yanına yaklaştığımı fark etmedi. Usulca ısıklık çalışıyordu, şarkı söylemek için değil, koyunlarına güven vermek içindi ısıklı. Başını kaldırıp bana baktığında ne şaşırıp ne de korkuya kapıldı. Gülüşü o kadar samimi ve sevimliydi ki basit bir selamla ya da öylesine bir baş hareketiyle geçip gidemedim.

Oturdum, sırt çantamdan çıkardığım içeceği ona ikram ettim. Minnetle ve keyifle içti ama hiç konuşmadı. Kamerama dokundum, kim olduğumu söyledim ve elini sıktım. Onunla önce İngilizce konuşmaya, sonra da öğrendiğim birkaç kelime Arapça ile iletişim kurmaya çalıştım. Gülümsemesi, aldığı tek yanıt oldu. Benden rahatsız olmamıştı, orada kalmamı istiyordu ama söylediğim hiçbir şeyi de anlamadığını görebiliyordum. Bir süre sonra ben de sessizleştim ve onun uçurtma yapışını seyretmeye başladım... Yiyeceklerimizi paylaştık. Evden getirdiğim

şekerli İskoç kurabiyelerini çok sevdi ve bana Şam fıstığı ikram etti. Sessizliğimizi de paylaştık. Bunun, iki insanın birbirini tanıması için iyi bir yol olduğunu içgüdüsel olarak ikimiz de biliyorduk.

Akşam olup da ayağa kalktığımda ve ısıklık çalarak koyunlarını eve götürmeye başladığında sürüsünün bir parçasıymışım gibi onu izlemek bana çok doğal geldi. Sonra kendimi onun evinde, düşmanca olmasa da şüpheli bakışlarla beni seyreden ve devamlı aralarında konuşan kocaman ailesinin arasında otururken buldum...

Derken beni şaşırtan bir şey oldu ve oradaki adamlardan biri iyi bir İngilizceyle benimle konuşmaya başladı. "Ben Sait'in amcasıyım." diye söze girdi. "Evimize hoş geldiniz. Bunu size Sait söylemek isterdi ama konuşmuyor. Oysa onu susturamadığımız zamanları öyle iyi anımsıyorum ki."

"Her şey bundan iki yıl önce olup bitti." diye sürdürdü amca. "Mahmut tepede uçurtma uçuruyordu. O zamanlar duvar henüz yapılmamıştı. Mahmut, Sait'in ağabeyiydi. Uçurtma uçurtmayı çok severdi. Sait, Mahmut'un yanındaydı, Sait hep onunlaydı. O gün yerleşimcilerden birinin arabası vadide pusuya düşürülüp içindeki üç kişi öldürüldü, bunlardan biri de küçük bir kızdı. Daha sonra askerlerle helikopterler geldi. Silah sesleri duyuldu. Belki intikam için ateş ettiler belki de bir kaza kurşunuydu. Kimse bilmiyor. Ama ne fark eder? Mahmut orada vuruldu ve öldü. Sait her şeyi gördü. Her şey onun gözleri önünde olup bitti."

"O günden beri hiç konuşmuyor, o günden beri hiç büyümüyor. İnşallah büyüyecek. Evet, küçük olduğu ve konuşamadığı doğru ama Filistin'in en iyi çobanı o. Ayrıca en güzel uçurtmaları da o yapar. Ve size bir şey söyleyeyim: Sait'in uçurtmaları öyle sıradan uçurtmalar da değildir."

"Nasıl yani?" diye sordum.

"Belki yarın size kendi gösterir. Belki uçurtmasını sizin için uçurur. Bu uçurtma hemen hemen bitti gibi. Ama rüzgâr hep doğudan esmeli yoksa Sait uçurtmasını uçurtmaz."

Kahvaltıdan sonra Sait ve koyunlarıyla birlikte yola koyuldum. Sait şimdi ipi de takılı olan uçurtmasını taşıyordu. Rüzgâr çok hafifti, bu nedenle uçurtmasını o gün uçurabileceğinden pek emin değildim. Ama bir saat kadar sonra köyün arkasındaki en yüksek tepede, kayaların arasında dolanan, dolanırken de çanları usul usul çalan koyunların yanında otururken aniden bir esintinin çıktığını duyumsadım. Sait hemen ayağa kalktı ve büyük bir hevesle uçurtmasını bana uzattı. İşte o zaman uçurtmasının bir tarafında, bir yazı ile güvercin resmi olduğunu fark ettim.

Koşmam için ısrar ediyor ve önümde koşarak nasıl uçuracağını gösteriyordu. Rüzgârın uçurtmayı yakaladığını hissettim. Rüzgârın kamçıladığı uçurtma özgürleşmek için kuvvetle ipine asıldı. Bir üzerimize çullanıp bir süzülerek yükselirken ... Sait kolumu çekiştirdi ve ipi aldı. İsteyerek verdim...

Savaşın kırıp geçirdiği bu topraklardaki bu masum sevincin hızlı akışını kaçırmak korkusuyla, dura dura ve çekim yapa yapa dağın eteğine kadar gittim. Havada çırpınan uçurtmayı izledim, sonra aşağıdaki duvara zumladım, duvarı izleyerek tepeye geçtim ve oradan arka taraftaki yerleşime, tepesinde dalgalanan mavi beyaz bayrağa, sonra da aşağıdaki sokakta futbol oynayan çocuklara odaklandım... Kameramı yeniden Sait'e çevirdim ve çocuğun yüzünde yoğun bir dikkat gördüm.

İşte tam o anda uçurtmasını elinden bıraktı. Bunu kasıtlı yapmıştı. Tutsak bir kuşu azat edermişçesine ellerini yukarı kaldırmış ve uçurtmasını rüzgâra vermişti...

O gün daha geç saatte koyunlarla birlikte eve dönerken yolda tarlasında bakla toplayan amcasına rastladık... "Demek rüzgâr doğru yönden esti." dedi Sait'in amcası... "Uçurtmaların üzerine ne resmi çizdiğini gördünüz mü? Barış güvercini. Ne yazdığını gördünüz mü? Arapça ve İbranice yazar: Selam. Şalom."

Morpurgo, Michael, Borozana Gerek Yok, Uluslararası Af Örgütü, Özgürlük, İnsan Haklarını Selamlayan Öyküler ve Şiirler, çev. Cumhuriyet, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, İstanbul, 2010. s. 205-211'den kısaltılarak alınmıştır.

.....

.....

.....

.....

.....

Yaşanan Olaylar/Durumlar	Uluslararası Belgelerdeki Karşılığı
<p>90 yaşında, evsiz, kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan, yardıma muhtaç, kimi kimsesi olmayan adam; komşularının başvurusu üzerine yaşlı bakım merkezine yerleştirildi.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Sivas'ta şehirler arası otobüs terminali inşaatında beton atma sırasında kiriş kalıplarının çökmesi nedeniyle iki işçi yaralandı.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Biri kız, diğeri erkek iki çocuğundan kız olanı temel eğitimden sonra okula göndermeyen babaya, duyarlı vatandaşların bildirmesi sonucu, hem para cezası verildi hem de çocuğun okuluna devam etmesi için gerekli uyarılar yapıldı.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Merkezi Londra'da bulunan Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, ülkede üç yıldır devam eden iç savaşta 146 bine yakın insanın yaşamını yitirdiğini duyurdu.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Çocuk gelinler sorunu yoksulluk, ataerkil yapı, çok çocuklu aile yapısı, kadının eğitimsizliği, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, aile içi şiddetten kaçmak, kadının birey olarak görülmesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Dünya'da birçok ülkede, kadınlar erkeklerden daha çok çalıştıkları hâlde daha az ücret almaktadırlar.</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

İnsan haklarının filozoflar tarafından ele alınması ve sorgulanmasının tarihi oldukça eski olmasına karşın siyasal bir öğreti olarak ortaya çıkışının düşünsel temelleri XVII. yüzyılda atılmıştır. Bu yüzyılda yeni anlamlar kazanan **doğal hukuk kuramı** insan hakları konusunda çığır açmıştır. Doğal hukuk anlayışı bu dönemde, insanların doğuştan özgürlük, eşitlik, yaşama gibi birtakım hak ve özgürlükleri olduğunu ve bunların yer veya zamana göre değişemeyeceğini savunmuştur. Bu anlayışa göre insan sırf insan olması nedeniyle doğuştan bazı hak ve özgürlüklere sahiptir ve devletler bunlara hiçbir şekilde dokunamazlar. Daha sonra İngiltere, Amerika ve Fransa'da insan haklarına ilişkin çeşitli bildirimler yayımlanmıştır. Bunlardan en önemlisi, 1789 yılında yayımlanan Fransız "İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi"dir. Söz konusu bildiri, Avrupa'da ve dünya genelinde kişi hak ve özgürlüklerinin yayılmasında çok önemli katkılar sağlamıştır. Bildiri; felsefi, siyasi, sosyolojik ve ekonomik bakımdan liberal anlayışların güçlenmesini sağlamıştır. Devletin ekonomik alanda olduğu gibi, hak ve özgürlükler alanında da müdahaleci olmaması gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır.

Devletin hak ve özgürlük alanına müdahaleci olmaması gerektiği anlayışının yaygınlaşması sosyal hakların doğmasına ve özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan anayasalara insan haklarının girmesini sağlamıştır. **Klasik haklar** (Daha çok koruyucu haklar olarak bilinir.) yanında, **sosyal** ve **ekonomik** haklar (isteme hakları) ve **siyasal haklar** (katılma hakları) ortaya çıkmıştır. Hak ve özgürlüklerin genişlemesi ve anayasal güvenceye kavuşması da önemli bir aşamadır. Hakların anayasa ile güvence altına alınmasını, uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınması izledi. 1948 yılında Birleşmiş Milletlerce kabul edilen "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" en önemli bildirgedir. Bildirgenin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yayımlanmasında bu dönemde yaşanan büyük acıların etkisi vardır. İnsanlık bu acıların bir daha yaşanmaması için bir araya gelmiş, dönemine göre oldukça ileri kararlardan oluşan bildirgeyi kabul etmiştir. 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe giren "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi", başta toplumsal cinsiyet eşitsizliği olmak üzere, kadına karşı yapılan her türlü kötü muameleyi ortadan kaldırmak amacıyla yayımlanmıştır. 20 Kasım 1989 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren "Çocuk Hakları Sözleşmesi" nerede doğduklarına, kim olduklarına cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını güvence altına almıştır. Sözleşmeyle; çocuklara yaşama hakkı, eksiksiz biçimde gelişme hakkı; zararlı etkilerden, istismar ve sömürüden korunma hakkı; aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma hakları tanınmıştır.

Fransa'nın uyduğu temel ilkeler 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde yer almaktadır.

İnsan hakları alanında yaşanan olumsuz gelişmeler, yeni sözleşmelerin gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle savaşlar, işkence ve insanlık dışı davranışlar vb. ihlallerin artması, yaptırım gücü de olan yeni mahkemeleri doğurmuştur. Birleşmiş Milletlere bağlı **Uluslararası Adalet Divanı**, Avrupa Konseyine bağlı **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** bunlardan birkaçıdır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, insan hakları alanında dünyada yaşanan ihlalleri önlemede önemli işlevler görmektedir.

Bütün bu gelişmelere rağmen ihlallerin önüne geçilememiştir. Günümüzde de ihlaller bütün hızıyla sürmektedir. Savaşlar sürmekte, hak ve özgürlük ihlalleri devam etmekte ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin önündeki dosyalar her geçen gün artmaktadır. Bununla birlikte kimi olumlu gelişmeler de yaşanmaktadır. Bazen uluslararası kuruluşların, yaşanan ihlalleri ortadan kaldırmak için müdahil olduğuna tanık olmaktadır, bazen de devletlerin hak ve özgürlük ihlallerini önlemek için yeni düzenlemeler yaptığını görmekteyiz. Yapılan düzenlemelerin, yaşanan hak ihlallerini ortadan kaldırdığını ve yaşanacak hak ihlallerinin de önüne geçtiğini bizzat yaşayarak öğrenmekteyiz. Hak ve özgürlük ihlallerinin önüne geçecek düzenlemelerden biri 12 Eylül 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile (Yürürlük tarihi 23 Eylül 2012) Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanınmasıdır. Böylece her yurttaş, hak ve özgürlük ihlali durumunda Anayasa Mahkemesine başvurarak ihlalin ortadan kaldırılmasını isteyebilmektedir. Yine 2004 yılında yapılan anayasa değişikliğinde "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır." denilerek uluslararası sözleşmelerin iç hukukun üstünde olduğu kabul edilmiştir. Böylece yaşanan ya da yaşanacak olan birçok hak ve özgürlük ihlalinin önüne geçilmek istenmiştir. Yaşanan hak ve özgürlük ihlallerini uluslararası sözleşmelerle değerlendirmek ve ona göre çözüm üretilmesini istemek en doğal hakkımızdır. Söz konusu sözleşmeler, hiçbir ayırım yapmadan insanları yüceltir ve merkeze alır. Atatürk bu durumun önemini "Her türlü hakkın kaynağı kişidir. Çünkü gerçek, hür ve sorumlu olan yaratık yalnız insandır." (Atatürkçülük 1, s. 175) sözleriyle vurgulamıştır.

SORULAR

1. Hak ve özgürlük alanında yaşanan gelişmeleri, neden uluslararası belgelere dayandırarak açıklamalıyız?
2. İnsan hak ve özgürlükleri alanında yakın çevrenizde yaşanan bir gelişmeyi, uluslararası belgelere dayalı olarak değerlendiriniz.

HAZIRLIK ÖDEVİ

Bir sonraki hafta işlenecek derse hazırlık olması açısından aşağıda verilen görevleri yapınız.

1. Önümüzdeki hafta boyunca, özellikle yazılı ve görsel medyayı, insan hak ve özgürlükleri ile ilgili yaşanan güncel olayları takip ediniz. Birbirinden farklı türde olmak kaydıyla, olumlu ve olumsuz hak ve özgürlük ile ilgili olayları seçiniz (Dört ya da beş olay olabilir.).

2. Olayların yerini, zamanını, türünü, nedenlerini, ne tür sonuçlar doğuracağını ve çözüm önerilerinizi bilgi notu biçiminde hazırlayınız.

Ç. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ İLE İLGİLİ GÜNCEL OLAYLARI TAKİP EDİYORUM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen İnternet haberlerini inceleyerek haberlerin altında yer alan soruları yanıtlayınız.

İNSAN HAKLARI ALANINDAKİ REFORMLAR KİTAPÇIKLA ANLATILACAK

Avrupa Konseyinin kurucu üyelerinden Türkiye'nin 2002 yılından 2016 Nisan ayına kadar insan hakları alanında hayata geçirdiği reformlar ve düzenlemeler "Türkiye ve İnsan Hakları" isimli kitapçıkta toplandı.

Adalet Bakanlığının hazırladığı kitapçıktan AA muhabirinin derlediği bilgilere göre, Avrupa Birliğine (AB) yapılan tam üyelik başvurusu sonrasında çalışma yapmak üzere insan haklarına ilişkin parlamenterler düzeyinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kuruldu. Komisyon, Türkiye'de insan haklarının ulusal düzeyde korunması için oluşturulan ilk ulusal insan haklarını koruma mekanizması oldu.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla bir adım da 2010'da atıldı. Anayasa değişikliği yapılarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanındı. Anayasa Mahkemesi, 24 Eylül 2012'den itibaren, olağan kanun yollarını tüketmiş bireylerin insan haklarının ihlal edildiği iddiasıyla yaptıkları başvuruları kabul etmeye ve bu başvurular hakkında karar vermeye başladı.

Soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlarda olduğu gibi, 30 Nisan 2013 tarihli kanun değişikliğiyle işkence suçunda zaman aşımı kaldırıldı. Ayrımcılık yasağını düzenleyen Ceza Kanunu'nun 122'nci maddesinde 2 Mart 2014 tarihinde yapılan değişiklikle, "ayrımcılık" ibaresinin yanında "nefret" ibaresine de yer verildi. Böylece söz konusu suçun nefrete dayalı ayrımcılık olduğuna vurgu yapıp ceza miktarı artırıldı.

- Yeni kurumlar ve yasal düzenlemeler

Kolluk şikâyet sisteminin daha etkili ve hızlı işlenmesini sağlamak, saydamlığını ve güvenilirliğini geliştirmek üzere kolluk görevlilerinin işledikleri iddia edilen eylem, tutum veya davranışlarından dolayı idari merciler tarafından yapılan ya da yapılması gereken iş ve işlemlerin merkezî bir sistemde kayıt altına alınması ve izlenmesi amacıyla Kolluk Gözetim Komisyonu oluşturuldu. Bu komisyonla söz konusu işlemlerin AB standartlarına ulaştırılması amaçlandı.

- Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kuruldu

Öte yandan, Adalet Bakanlığı bünyesinde mağdurlara, suç sonrası dönemde destek olmak, rehberlik hizmeti sunarak mağduriyetler yaşamasının önüne geçmek gibi çalışmalar yapmak üzere Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kuruldu.

Kadın erkek eşitliğinin sağlanması, şiddetin önlenmesi, kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması amacıyla "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" çıkartıldı.

TBMM İnsan Hakları Komisyonu'ndan Mısır'daki İdamlarla İlgili Ortak Bildiri

"Evrensel hukuka tamamen aykırı ve siyasi olduğu apaçık belli olan idam kararlarını şiddetle kınıyoruz. Öncelikle idam kararlarının infazının derhâl durdurulmasını talep ediyoruz. Bilahare idam kararları ve insan hakları ihlalleri tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılmalıdır."

1. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları takip etmenin yaşanacak ihlalleri önlemede ne tür katkıları olabileceğini tartışınız.
2. İnsan hakları ihlallerini takip etmede en önemli araçlardan biri olan medyayı bilinçli takip etmenin önemini belirtiniz.

4. ETKİNLİK

1. Önceki hafta ödev olarak verilen ve bilgi notu biçiminde hazırladığınız çalışmanızdan yararlanarak aşağıda verilen bölüme tespit ettiğiniz olaylarla ilgili çözüm önerilerinizi, bu tür olayları takip etmede medyanın önemini ve olayları doğru değerlendirmede medya okuryazarlığının katkısını sorgulayacağınız bir değerlendirme yazısı yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Sonraki sayfada verilen "Haklarımızı Koruyoruz" temalı görseli inceleyerek insan hakları alanında yaşanan güncel olayları takip etmenin önemi açısından değerlendiriniz.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

Değerlendirme Yazısı

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili, ulusal ve uluslararası boyutta her gün birçok olay meydana gelmektedir. Söz konusu olayların bir kısmı olumsuz olmakla birlikte birçok olumlu gelişme de kaydedilmektedir. Bu alanda yaşanan her gelişmeden, yazılı ve görsel medya aracılığı ile anında haberdar olmaktadır. Kimi zaman dünyanın öbür ucunda yaşanan herhangi bir hak ihlali için harekete geçeriz, kimi zaman hak ihlallerini ortadan kaldıracak kararlara seviniriz.

İnsan hakları ihlalleri, insanların kendi aralarında olabildiği gibi bireyle devlet arasında da olabilmektedir. Bireyin bireye yaptığı ihlallerin başında çocuk istismarı, kadına karşı şiddet, yaşama hakkı ihlali, çevre hakkı ihlali, tüketici hakkı ihlali vb. gelmektedir. Bireyle devlet arasında yaşanan ihlallerin başında da işkence ve kötü muamele, adil yargılanma hakkının ihlali, kişi güvenliğini sağlayamama; sağlık, eğitim çalışmaları vb. hakların karşılanamaması gibi ihlaller gelmektedir. Dünyada yaygın olarak yaşanan hak ihlallerinden biri de insan ticaretidir. Kişi güvenliği hakkından yaşama hakkına, sağlık hakkından çalışma hakkına kadar çok

sayıda hak ihlaline yol açan bu olayın önlenmesinde hepimize sorumluluklar düşmektedir. Yine yaşama hakkını ortadan kaldıran bir başka hak ihlali de idam cezasıdır. Demokratik ülkelerin bazılarında kaldırılmış olan idam cezası, demokrasi deneyimi az olan ya da hiç olmayan ülkelerde hâlâ uygulanmaktadır. Üstelik idam kararlarının bir kısmı da siyasi iktidarların etkisiyle yapılmaktadır. İdamlar, aynı zamanda düşünme ve düşündüğünü yayma özgürlüğünü de ortadan kaldırmaktadır. Örneğin yakın zamanda Mısır'da 529 kişiye verilen idam kararı, yaşama hakkını ve düşünme özgürlüğünü ihlal eden bir karardır. Söz konusu idam kararlarına karşı tüm dünyadan tepkiler yağmaktadır. İdam kararlarının geri alınması için kampanyalar düzenlenmektedir.

Dünyanın dört bir yanında özellikle son yıllarda Avrupa'da giderek artan ayrımcı uygulamalar söz konusudur. Bunun sonucunda yabancı düşmanlığı yaygınlaşmakta, başta Türkler olmak üzere onlarca insan faili meçhul cinayetlere kurban gitmektedir. Ayrımcı uygulamaların önüne geçilmez ise yaşama hakkı ihlallerinin ürküntü veren bir noktaya gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Ülkemizde de birçok hak ihlali yaşanmaktadır. **Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı**nın yıllık verilerine göre en çok ihlal; işkence ve kötü muamele, adil yargılanmama, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını ihlal gibi konularda yaşanmaktadır.

İnsan hak ve özgürlük ihlalleri ile ilgili olayları takip etmemiz, olaylara zamanında müdahale etmek ve ihlali ortadan kaldırmak için iş birliği yapmamız açısından oldukça önemlidir. Yine dünyada yaşanan olumlu gelişmelerden anında haberdar olmamız, bu gelişmelerden bir an önce yararlanmaya başlamamızı da sağlar. Pek çok insan yaşanan gelişmelerden bihaber, hak ve özgürlüklerini bilmeden ve kullanmadan yaşamını devam ettirmektedir.

İnsan hakları alanında yaşanan ihlaller konusunda doğru bilgilenebiliriz ancak medyayı bilinçli bir biçimde takip etmemizle mümkündür. Medyayı bilinçli takip, **medya okuryazarlığı** adında bir disiplini ortaya çıkarmıştır. Bu disiplinin bulgularından yararlanılarak hazırlanan "medya okuryazarlığı" dersi de ortaokullarda seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Yine bu konuda vatandaşları bilinçlendirmek için çeşitli eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Medya okuryazarlığı basit anlamda medyayı doğru okuyabilmek ve anlayabilmektir. Medya okuryazarı olan kişi; eleştirel düşünme yeteneğine sahip, mesajı analiz etme ve sorgulama yeteneği gelişmiş ve alınan mesajların nasıl yapılandırılacağını bilen kişidir. Bu konuda kendimizi geliştirmemiz, medyanın yanlış yönlendirmesinin etkisinde kalmadan doğru mesajları alabilmemiz açısından oldukça önemlidir. Bir insan hakları savunucusu olan **Malcolm X** "Eğer dikkatli olmazsanız gazeteler sizin mazlumlardan nefret etmenizi, zalimleri ise sevmenizi sağlayacaktır."⁽¹⁾ der.

SORULAR

1. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili olayları takip eder misiniz? Neden?
2. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili olayları takip ederken olayları doğru değerlendirmede medya okuryazarı olmanın ne tür katkıları olur? Belirtiniz.

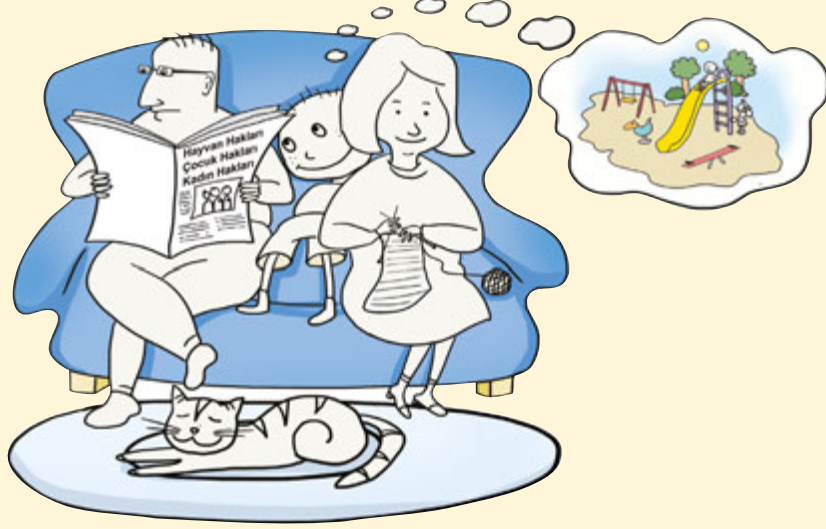

(1) https://tr.wikiquote.org/wiki/Malcolm_x

D. İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN TOPLUMSAL YAŞAMLA İLİŞKİSİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki karikatürü ve internet haberlerini inceleyerek haberin altında verilen soruları yanıtlayınız.

AÇHP-İHOP Toplantısı: "Çocuklar İçin Adalet"

Ankara Çocuk Hakları Platformu ve İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP)'nun, "çocuklar için adalet" konusunda ortaklaşa yürüttüğü çalışmalar kapsamında 24 Kasım günü düzenlediği toplantıda, sivil toplum örgütü temsilcileri ile Adalet ve Milli Eğitim Bakanlıklarından yetkililer "çocuklar için adalet" konusunu tartıştı.

Büyükşehirden Çıraqlara Diş Taraması

Antalya Büyükşehir Belediyesi, Muratpaşa Mesleki Eğitim Merkezinde eğitim gören 14-18 yaş arası gençlere ağız-diş sağlığı eğitimi ve diş taraması başlattı. Proje sonunda 1123 gencin sağlık hizmetinden yararlanması hedefleniyor.

1. Yukarıda verilen karikatürde, insan hak ve özgürlüklerine uygun olan ve olmayan davranışlar nelerdir? Tartışınız.
2. Yukarıda verilen internet haberlerinde, toplumsal yaşam içinde her gün kullandığımız hangi hak ve özgürlüklere yer verilmiştir? Başka hangi hak ve özgürlükleri kullanıyoruz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. Tablonun sol tarafında "Toplumsal Yaşam İçinde Yaptığımız Davranışlar" başlığı altında verilenleri okuyunuz.

2. Verilen davranış örneklerine karşılık gelen insan hak ve özgürlüklerini belirleyerek sağ sütunda verilen bölüme yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Toplumsal Yaşam İçinde Yaptığımız Davranışlar	İnsan Hak ve Özgürlüğü Olarak İfade Edilişi
Okula gitmemiz	
Hastalandığımızda doktora gitmemiz	
Sınıfımızda ya da başka ortamlarda düşündüklerimizi söyleyebilmemiz	
Mahkeme kararı olmaksızın, izin vermediğimiz sürece hiç kimsenin evimize girememesi	
İstedığımız dine inanmamız ya da inanmamamız	
Piknik ya da başka ortak kullanım alanlarını kullandıktan sonra temizlememiz	
Oyumuzu istediğimiz partiye verebilmemiz	
Çalışma aralarında dinlenmemiz, çalışma saatlerinin günlük sekiz saatle sınırlandırılması	
Reşit olduktan sonra birbirini seçen kadın ile erkeğin evlenebilmesi	
Hiç kimseye kötü muamele yapılamaması, insanlık dışı ceza verilememesi	
Hiçbir kısıtlama olmadan dilediğimiz yere gidebilmemiz	

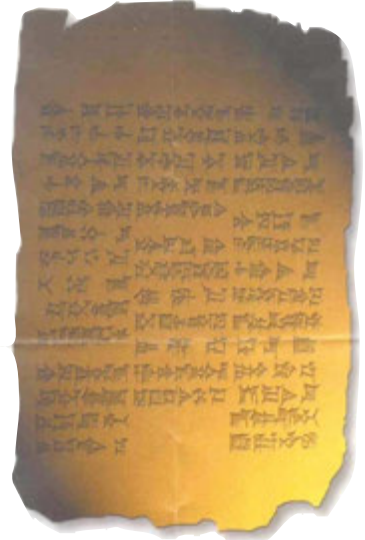

BİLGİ NOTU

Babil Kralı **Hammurabi** (MÖ 1728-1686), kendi adıyla bir kanunname hazırlar. **Hammurabi Kanunnamesi'nin** ön sözünde; kötülerini yok ederek, kuvvetlilerin zayıfları ezmesini önleyerek ülkede adaleti sağlayacağını ve halkını eğiterek halkın refahını artıracığını ilan eder. İlan etmekle yetinmez, bu kanunlardan herkes haberdar olsun, haklarını öğrensin ve kullansın diye söz konusu kanunun hükümlerini taş sütunlara yazdırarak şehrin meydanına diktirir. İster ki herkes hak ve yükümlülüklerini öğrensin ve kanunnamenin sağladığı olanaklardan yararlı olsun. Yüzyıllar önce yayımlanan ve dönemin en ileri kanunnamesi olan Hammurabi Kanunnamesi, temel insan haklarını tanımının yanında hak ve özgürlüklerin toplumsal yaşama aktarılmasının önemini vurgulaması bakımından oldukça önemlidir.

Günümüzde de çeşitlenen, sayısı artan insan hak ve özgürlüklerinin öğretilmesi için çabalar devam etmektedir. Hak ve özgürlüklerin bilinmesi ve toplumsal yaşamda kullanılması oldukça önemsenmektedir. Bu konuda ulusal ve uluslararası düzeyde birçok faaliyet yürütülmektedir. İnsan hak ve özgürlüklerinin öğretimi, kimi zaman ders olarak müfredatlara alınarak –demokrasi ve insan hakları eğitimi dersi gibi- kimi zaman daha geniş kitlelere ulaşmak amacıyla hazırlanan uluslararası projelerle – Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi gibi- günümüzde de devam etmektedir. Hak ve özgürlüklerin hem bilinmesi hem de toplumsal yaşama aktarılması yani yaşanılır kılınması gerekir. Toplumsal yaşama aktarılmayan hakların varlığından söz edemeyiz. Evrensel bildirgelerin kabul edilmesi, temel hakların hukuki güvenceye kavuşturulması ve hatta hak ve özgürlüklerin bilinmesi oldukça önemli olmasına rağmen hak ve özgürlükler toplumsal yaşama aktarılmıyorsa bir anlam ifade etmez.

Toplumsal çevremizde çevreyi kirleten, başkalarının haklarını çiğneyen, haklarını kullanmayan, sorumluluklarını yerine getirmeyen vb. insanlarla sıkça karşılaşırız. Toplumun karmaşıklaştığı, nüfusun arttığı günümüz toplumlarında ihlallerin önüne geçmek ve bu ihlalleri tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Burada önemli olan hak ve özgürlüklerimizi bilmemiz; yaşanan olayları, sergilenen davranışları insan hak ve özgürlük ilkeleri açısından değerlendirebilmemiz, bir anlamda insan hakları gözlüğüyle bakabilmemizdir. Toplumsal yaşamda hemen her davranışın insan hak ve özgürlükleriyle ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Okula gitmemiz, gerekli durumlarda hastaneye gitmemiz, özgürce konuşabilmemiz ve boş zamanımızın olması söz konusu insan hak ve özgürlüklerinden bazılarıdır. İnsan hakları gözlüğü ile bakıldığında bu durum daha net görülecektir. Bu gözlükle baktığında insanlar hak ve özgürlüklerine gereken önemi her zaman verecek ve insan hakları, toplumsal yaşamda işlerlik kazanacaktır.

Babil Kralı Hammurabi'nin hazırladığı ve adıyla anılan kanunlar eski kanunlardan biridir.

SORULAR

1. Toplumsal yaşam içinde insan hak ve özgürlüklerine yeterince değer verdiğimizizi düşünüyor musunuz? Neden?
2. Sergilenen davranışları değerlendirirken ya da eleştirirken ölçütünüz nedir?
3. Toplumsal yaşam içinde sergilenen tutum ve davranışları, insan hak ve özgürlükleri açısından değerlendirmemizin ne tür yararları vardır? Belirtiniz.

E. SORUMLULUĞUM GEREĞİ İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİ KULLANIYORUM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen karikatürü inceleyerek karikatürün altındaki soruları yanıtlayınız.

1. Yukarıdaki örneklerden hareketle siz de hak ve özgürlüklerinizi kullanmak için üstlendiğiniz sorumluluklara örnekler verebilir misiniz?
2. Yakın çevrenizden hareketle hak ve özgürlüklerinizi yeterince kullandığınızı söyleyebilir misiniz? Neden?

6. ETKİNLİK

1. Aşağıda "Durumlar/Olaylar" başlığı altında verilen açıklamaları okuyunuz.

2. Açıklamalardan birini seçiniz. Olayları yaşayan siz olsaydınız neler yapardınız? Nereye başvururdunuz? Başvurunuzda dayanak olarak neleri gösterirdiniz? Yapacağınız başvuruyu aşağıdaki boş bırakılan bölüme yazınız.

3. Başvuruyu yapmasaydınız, sorumluluğunuzu yerine getirmeseydiniz neler yaşanırdı? Görüşlerinizi arka sayfadaki boş bırakılan bölüme yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı adı altında verilen metni okuyunuz ve sonundaki soruları yanıtlayınız.

Durumlar/Olaylar

1. Bir şirkette çalışıyorsunuz. Sabah sekizde başladığınız işinizden akşam altıda çıkabiliyorsunuz. Bir gün imza dosyasına göz attınız akşam çıkış saatinin beş yazdığını gördünüz. Üstelik yemek için de ara vermiyorsunuz. Ayrıca hafta sonu da bir gün çalışmak zorundasınız. Kimse itiraz etmediğinden siz de sustunuz. Zaman akıp gitti, iş yerinde bir yılınızı doldurunuz. Yaz tatili için izin istediniz, izin veremeyeceklerini söylediler. İşlerin yoğun olduğunu, üstelik iş yerinde yıllık izin diye bir uygulamanın olmadığını belirttiler.

2. Posta müdürü olan babanız küçük bir ilçeye tayin edildi. Sizse lisede okuyorsunuz. Kaydınızı aldırduğunuz lisede kız öğrencilerin az olması dikkatinizi çekti. Nedenini sorduğunuzda "Burada kız öğrenciler ortaöğretime gönderilmez, ya çalışmaya gönderilir ya da kocaya verilir." dediler. Çevreyi gözlemlediğinizde çocuk yaşta anne olanlara çokça rastladınız.

3. Bir yakınınızla bindiğiniz toplu taşıma aracında muavin, yolculara oldukça kaba davranışlar sergiledi. Uyarılara da aldırmadı, "Gidin bildiğiniz yere şikâyet edin." dedi.

4. Arkadaşınız "Şikâyetim hakkında bilgi almak için karakola gidiyorum, istersen birlikte gidelim." dedi. Kabul ettiniz, birlikte gittiniz. Şikâyet konusunda hiçbir ilerleme olmamıştı. Neden bir şey yapılmadığını öğrenmeye çalışan arkadaşınıza, görevliler durumu izah edici bilgiler vermedikleri gibi kötü davranışlarda bulundular.

Sayın .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Başvuru yapılmasaydı .....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

İnsan, hak ve özgürlükleriyle insandır. İnsan, **değerli** ve **onurlu** bir varlık olduğu için bu hak ve özgürlükleri doğumla birlikte kazanmıştır. Hak ve özgürlüklerini kullandıkça değerini ve onurunu korur ve yaşam kalitesini yükseltir. İnsan hakları, yüce bir insanlık idealidir. İnsana insanca muamele edilmesini talep etmektir. İnsanlara hiçbir ayırım gözetmeden, özgür ve eşit bireyler olarak ve insan onuruna yaraşır bir biçimde davranmak gerekir. Buna inanmak demek, her ortamda ve her koşul altında hatta kendisini değerli ve onurlu bir varlık olarak görme bilincinden yoksun olan, hak ve özgürlüklerini kullanmayanlar için de insan haklarını savunmak demektir.

Bugün hemen hepimizin anayasa ve uluslararası sözleşmelerce tanınan ve güvence altına alınan hak ve özgürlüklerimiz vardır. Ancak **hak** ve **özgürlüğün** korunması açısından anayasal ve uluslararası sözleşmelerin sağladığı güvenceler hiçbir zaman yeterli değildir. Özgürlüğün en büyük teminatı, bütün bireylerin, hak ve özgürlüklerinin neler olduğunun ve bu hakların ne gibi yararlar sağladığının bilincinde olmasıdır. Bilincinde olması da yetmez, bu hak ve özgürlüklerini kullanmaya da istekli olması gerekir. İnsan haklarının ancak hak ve özgürlüklerin benimsendiği bir toplumsal iklimde geliştirilip korunabileceğini unutmamamız gerekir. Böyle bir ortamın yaratılması da ancak hak ve özgürlüklerini kullanmaktan kaçınmayan insanların varlığı ile mümkündür. Bu nedenle insan hakları için en önemli unsur, söz konusu hakları içselleştiren ve kullanan bir toplumsal anlayışın oluşturulmasıdır. Böyle bir bilinç oluşturulduğunda insanlar bütün bunların kendi sorumlulukları olduğunun da bilincine varacaklardır.

İnsan sorumluluk sahibi bir varlıktır. Kendisine, toplumsal ve fiziki çevresine hatta dünyaya karşı **sorumlulukları** vardır. Bireyin sorumluluklarından biri de insan hak ve özgürlüklerini kullanmasıdır. Bu sorumlulukları yerine getirmesi kendisiyle başlar. İnsanın hak ve özgürlüklerini kullanması, öncelikle kendisine karşı sorumluluğunu yerine getirmesi anlamına gelir. Hak ve özgürlüğünü kullanmaktan kaçınanlar, aynı zamanda sorumluluklarından da kaçınanlardır. Sorumluluğu kazanmak, konuyla ilgili yeterli ve tam bilgilenmeyi gerektirir. Bir hakkını kullanan birey, örneğin toplu taşıma aracının zamanında gelmemesi sonucu okuluna geç kalan öğrenci, ilgili birime gerekli şikâyetini yaparsa hem kendi hakkını aramış hem de kendisinin ve başkalarının aynı sorunla karşılaşmasına engel olmuş olur.

Hak ve özgürlüklerimizi kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal etmemeye de özen göstermeliyiz. Genel bir özgürlük anlayışına göre benim özgürlüğüm başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde biter. Böyle bir bilinçle hareket edildiğinde yaşanabilecek pek çok ihlal önlenmiş olur.

SORULAR

1. Hak ve özgürlükleri kullanmak ile sorumluluk arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
2. Hak ve özgürlüklerin kullanılmamasının sonuçları nelerdir? Belirtiniz.

F. DEVLETİN VE BİREYLERİN GÖREV VE SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMESİNİN DEMOKRASİNİN HAYATA GEÇİRİLMESİ AÇISINDAN ÖNEMİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki görseli, şiiri ve İnternet haberini inceleyerek sayfanın altındaki soruları yanıtlayınız.

Ben Anadolu'da bir hastaneyim
Yollara umutla bakan hastalarım var
Yürekten çalışan doktorlarım
Sevgi dağıtan hemşirelerim var
Halkın ödediği vergilerle gelecek yüzüm
Yardımlarınızla geliyeceğim
Ben Anadolu'da bir köyüm
Yanmış yıkılmış bir yanım
Bir yanımda gülüyor bebekler
Yolum taşlı, okulum eski
Yeterli değil sağlık ocağım
Vergilerinizle yenileneceğim
Vergilerinizle güzelleşeceğim

Fatma Yılmaz

HAYAT KURTARAN ÖRNEK VATANDAŞ

Bolu'da bir evin mutfağında çıkan yangında az kalsın yaşlı bir adam hayatını kaybediyordu. Olay yerinden geçerken evin mutfak camından yoğun bir şekilde duman çıktığını gören Hayrettin Arabacıoğlu isimli vatandaş, hemen itfaiyeyi arayarak faciayı önledi. Yaşlı adam, itfaiye ekipleri tarafından son anda duman zehirlenmesinden kurtarıldı. Battaniye içerisinde dışarı çıkartılarak kaldırılma yatırılan yaşlı adam, olay yerine gelen sağlık ekipleri tarafından hastaneye kaldırıldı.

Sosyal Güvenlik Reformu

Genel Sağlık Sigortası uygulamasıyla, 18 yaşın altındaki herkes kayıtsız şartsız sağlık güvencesine kavuşacak. Böylece 1 Ekim'den sonra doğan her çocuk sağlık güvencesi kapsamında olacak. 65 yaş veya özürlü aylığı alanlar, şeref, vatani hizmet aylığı ve gazi aylığı alanlar, Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakılan çocuklar, köy korucuları, dünya olimpiyat şampiyonları ile

vatansız ve sığınmacıların sağlık primini devlet ödeyecek. Ayrıca acil haller, iş kazası ve meslek hastalığı halleri, bulaşıcı hastalık halleri ile analık hallerinde kişilerin prim ödeyip ödemediklerine bakmaksızın sağlık hizmeti verilecek. Yeni dönemde geliri asgari ücretin üçte birinin altında olanların sağlık primlerini devlet ödeyecek.

1. Yukarıda verilen görsel, şiir ve birinci İnternet haberinden hareketle vatandaşın devlete ve diğer vatandaşlara karşı görevlerini yerine getirmesinin, demokrasinin işleyişine ne tür etkileri olabileceğini tartışınız.
2. Hak ve özgürlükler bağlamında, devletin vatandaşa karşı görevleri neler olabilir? İkinci İnternet haberinden hareketle tartışınız.

7. ETKİNLİK

1. Aşağıdaki tabloda günlük yaşamda kullandığımız hak ve özgürlüklerden bazı örnekler verilmiştir. Tabloyu inceleyiniz.

2. Verilen hak ve özgürlükleri okuyunuz, bunların kimin sorumluluğunda olduğunu ortadaki sütunda uygun bölüme işaretleyiniz ve demokrasinin hayata geçirilmesi açısından önemini sağdaki sütuna yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Katılımın Önündeki Engeller" başlıklı tabloyu inceleyiniz. "Örnekler" başlığı altındaki bölümü örnekteki gibi doldurunuz. Tablonun altındaki bölüme bu engellerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenleri yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Hak ve Özgürlüklerimiz	Kimin Sorumluluğu		Demokrasinin Hayata Geçirilmesi Açısından Önemi
	Vatandaşın	Devletin	
1. Hızlı ve güvenli seyahat için toplu taşıma araçlarını hizmete sunmak			
2. Seçme ve seçilme hakkının kullanılması için gerekli tedbirleri almak			
3. Zamanında ve kazancı oranında vergi vermek			
4. Özel yaşamın gizliliğine özen göstermek			
5. Sağlıklı bir çevre için çevreyi korumak			
6. Derslik yapmak, öğretmen atamak ve okulun alt yapısını hazırlamak			
7. Kamu güvenliğini ilgilendiren konularda tanıklık yapmak			
8. Sivil toplum kuruluşlarına ve siyasi partilere üye olmak			
9. Herkesin, düşündüğünü ifade etmesi için hukuksal ve idari tedbirleri almak			
10. Herkesin, istediği dine inanması ve inandığı dinin ibadetini yapabilmesi için uygun koşulları sunmak			
11. Hiçbir kısıtlama olmadan dilediğimiz yere gidebilmek			

Katılımın Önündeki Engeller

Engeller	Örnekler
Kişilerden Kaynaklanan	
Kültürden Kaynaklanan	
Yasalardan Kaynaklanan	<p>TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ KANUNU MADDE 6 - Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il veya ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir.</p> <p>İl ve ilçelerde toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı, kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak ve vatandaşların günlük yaşamını zorlamayacak şekilde ... mahallin en büyük mülkî amiri tarafından belirlenir.</p>
Engellerin Ortadan Kaldırılması İçin Yapılması Gerekenler	
.....	
.....	
.....	
.....	

BİLGİ NOTU

İnsan hak ve özgürlüklerinin hayata geçirilmesinde hem devlete hem de vatandaşlara büyük görevler düşmektedir. Hak ve özgürlüklerin tanınması, devletin olduğu kadar uluslararası kuruluşların da görevleri arasındadır. 20. yüzyılda ortaya çıkan bu anlayış, hak ve özgürlükler alanında yaşanan en önemli ahlaki gelişmedir. Bu yüzyılda başta "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" olmak üzere birçok uluslararası sözleşme ortaya çıkmıştır. Uluslararası sözleşmelerin temel amacı, sözleşmelere taraf ülkelerin hukuk sistemlerinde ve devlet icraatlarında insan haklarını koruyucu adımların atılmasını sağlamaktır. Gerekli adımları atmayan ve sorumluluklarını yerine getirmeyen devletleri uyarmak da bu görevin bir parçasıdır.

Devletler, uluslararası sözleşmelerin ve anayasanın yüklediği sorumlulukların gereği olarak hak ve özgürlüklerin kullanılması için gerekli önlemleri almak zorundadır. İster yasal isterse idari olsun bu tedbirlerin alınması insan haklarının hayata geçirilmesi açısından oldukça önemlidir. Örneğin öğrenim çağına gelmiş çocukların eğitim alması, hasta olan vatandaşların tedavi edilmesi, yaşama hakkının güvence altına alınması gibi hakların tanınması ve vatandaşların bu hakları etkin bir biçimde kullanabilmesi konusunda gerekli tedbirlerin alınması gerekir.

Günümüzde devletin vatandaşa karşı görevleri oldukça çeşitlenmiştir. Devlet; eğitim, sağlık, güvenlik, ekonomik faaliyetleri düzenleme gibi bilinen görevlerinin yanında, hak ve özgürlükleri yaygınlaştırmak ve her yurttaş tarafından kullanılması için gerekli tedbirleri almak gibi yeni görevler üstlenmiştir. Devlet, hak ve özgürlükler konusunda farkındalık oluşturmak, gerekli eğitimi yapmak, katılımı güçlendirmek gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. Özellikle katılımın artması demokrasinin hayata geçirilmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü günümüzde demokrasi katılım olanakları sayesinde yaşam biçimine dönüştürülmektedir.

Bireyleri hak ve özgürlüklerini kullanan, katılım kanalları (sivil toplum kuruluşları, sendikalar, siyasi partiler vb.) aracılığı ile toplumsal yaşama katılan bir toplum demokratik bir toplumdur.

Burada, vatandaş ve vatandaşlık kavramlarının ne anlama geldiğini belirtmemizde yarar vardır. Hukuki anlamda **vatandaş**, egemen bir devlette yaşayan ve o devlete hukuki ve siyasi yoldan bağlı olan gerçek kişidir. **Vatandaşlık** ise gerçek kişileri devlete bağlayan siyasal ve hukuksal bağlıdır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere hak ve özgürlükler konusunda vatandaşların da devlete ve diğer insanlara karşı birtakım görev ve sorumlulukları vardır.

Seyahat özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmak devletin vatandaşa karşı görevlerinden biridir.

Hak ve özgürlükler yalnızca devletlerin tanınmasıyla ya da yasal güvenceye kavuşturmasıyla kullanılabilir hâle gelmez. Vatandaşların hangi haklara sahip olduğunu bilmesi ve gerekli durumlarda talep etmesiyle kullanılabilir hâle gelir. Örneğin, bozuk ürünlerin iadesi konusunda yasal düzenlemelerin olması tüketici hakları için oldukça önemlidir ancak yeterli değildir. Aldığımız ayıplı bir ürünün, iadesi ya da değiştirilmesi için talepte bulunduğumuzda bu hakkımızı kullanmış oluruz. Yine çevrenin korunması ile ilgili yasal mevzuatın olması, temiz bir çevrenin oluşturulması için yeterli değildir. Çevre konusunda duyarlı olmak, onu kirletmemek, kirletenleri ilgili makamlara bildirmek gibi **sorumlulukların** da yerine getirilmesi gerekir. Konut dokunulmazlığı hakkının yasal olarak tanınması onu güvence altına almaya yetmemektedir. Konuta, mahkeme kararı olmaksızın dokunmaya çalışanlara engel olmak da gereklidir. Devletin seçme ve seçilme hakkını tanınması bu hakkın kullanılacağı anlamına gelmemektedir. Vatandaşın seçme ve seçilme hakkını kullanmak için gerekli girişimlerde bulunması da gerekmektedir. Açıkça görüldüğü gibi vatandaş, hak ve özgürlüklerini kullandığında hem devlete ve başka insanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmiş hem de demokrasinin hayata geçirilmesini sağlamış olur.

Jürgen Habermas demokrasiyi ortak bir iradenin oluşum süreci olarak tanımlar. Ona göre bu süreç tartışmalarla geçer ama çeşitli gerekçelerle bir sonuca varılır. İşte bu yüzden herkese bu sürece müdahale etme ve genel anlaşmayı sağlayacak olan kararlara katılma hakkı tanınmalıdır. Bu hakkı sağlayan kurumların ve hukukun da vatandaşların gözetiminde olması gerekir. Ayrıca kararlara katılımın önündeki engellerin de kaldırılması gerekir. Her toplumda, "Bu işle ilgilenmem.", "Buna karışmam." anlamında "neme lazım" tavırları içinde olan insanlar vardır. Çevresine duyarlı olmayan ve harekete geçmeyen bu insanlar katılımcılığın önündeki bir engeldir. Yine "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın." atasözünde dile getirilen kültürel anlayış da katılımcılığın önünde bir engeldir. Yasalar yasaklar üzerine kuruluysa, ceza vermek temelli ise insanlar harekete geçme konusunda geri duracaklardır. Kişilerden, kültürden ve yasalardan kaynaklanan bu tür engellerin ortadan kaldırılması, katılımcılığın artmasını vatandaşların kararlara ortak olmasını sağlayacaktır.

Katılım, toplumdaki diğer bireylerle iletişim kurmayı gerektirir. Katılımın etkin bir biçimde gerçekleşmesi için iletişim kanallarının açık olması gerekir. Doğal ve fiziki çevreye duyarlı, insan ilişkileri kuvvetli, sorumluluk almaktan kaçınmayan insanların varlığı katılımı artıracaktır.

SORULAR

1. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasında devlete ve vatandaşa düşen görevler nelerdir? Belirtiniz.
2. Görev ve sorumlulukların yerine getirilmemesi demokrasinin işleyişinde ne tür sorunlara neden olur? Açıklayınız.

Aşağıda verilen "İnsan Haklarının Özneleri" başlıklı metni okuyunuz. Metinde geçen insanın temel özelliklerini vurgulayan ve insanı değerli kılan kavramların altını çizin. Altını çizdiğiniz kavramlarla insan hak ve özgürlüklerini tanımlayınız.

İNSAN HAKLARININ ÖZNELERİ

...

İnsanın akıl sahibi olması, onun temel özelliğidir. İnsan, yaşamını idame ettirmek için gerekli olan bilgileri ancak akıl sayesinde bulabilir (üretebilir) ve kullanabilir. İnsan, hayvanların yaptığı gibi sadece duyularını kullanarak hayatını sürdürmez. O, bir düşünme sürecine ihtiyaç duyar. Bir düşünme süreci ise son derece karmaşık bir teşhis etme ve bütünleştirme işlemidir ve ancak bireysel bir beyin bunu gerçekleştirebilir. İnsanlar birbirlerinden öğrenebilirler fakat öğrenme, her öğrencinin sergilemesi gereken bir düşünme sürecini gerektirir. İnsanlar yeni bir bilginin keşfinde iş birliği yapabilirler fakat böyle bir iş birliği her bilim insanının kendi akli yeteneğini bağımsız bir şekilde kullanmasını icap ettirir. İnsan, bilgi hazinesini nesilden nesile nakleden ve genişleten yegâne canlı türüdür; fakat böyle bir nakil, bilgiyi alan bireylerin düşünme sürecini elzem kılar. Kesin olan şudur ki insan, aklını tek başına, bireysel olarak kullanır. Kolektif beyin veya kolektif akıl diye bir şey mevcut değildir. Çünkü kitleler, kolektif (sınıf, cemaat, millet, halk, vs.) soyutlamalar; mecazi anlamda dahi düşünemez, sorgulayamaz, görüş bildirmezler. Bu nedenle onların bir değer yaratmasının olanağı yoktur. Değerleri üreten "birey olarak insan"dır ve hiçbir değer, "bir insanın bütün hayatı, ihtiyaçları, amaçları ve bilgisinin çerçevesi dışında var olamaz."

Saf aklın, insan hak ve özgürlüklerinin zemini olarak belirlenmesinin iki önemli sonucu vardır. İlki, sahip olduğu bu ayırt edici özellik nedeniyle insanın "mutlak bir değer" olarak kabulüdür. Bireyin "kendinde (birincil) değer" olduğu düşüncesi, en iyi anlatımını Kant'ta bulmaktadır. Kant'a göre bireyler hiçbir amaç için araç olarak kullanılmaması gereken nesnel amaçlardır, yani "varlıkları kendinde bir amaç olan şeyler"dir. Amaçlı bir varlık olarak insan, çevresini kendi amaçları doğrultusunda düzenlemek veya değiştirmek, amaçlı eylemlerle kendisini gerçekleştirmek ister. Bu da ancak olanaklarını geliştirebilmesinin yolunu açan bireysel hak ve özgürlüklerle mümkündür. Bundan dolayı bireyin hak ve özgürlükleri, kolektif bütünlere karşı, hukuk düzenince tanınıp güvence altına alınmalıdır. Biricik değer olan birey, ne Hegel'de olduğu gibi devlete kurban edilmeli ne de Lenin'de olduğu gibi bir öncü partinin insafına terk edilmelidir. O, kendisi için en iyi olanı en iyi bilebilme imkânına sahip olduğu gibi genel ve toplumsal bir çıkarın korunması için siyasal yönetimlerin izlemesi gereken politika ve uygulamaları takdir etme yetkisine de sahiptir. Özgür düşünme ve davranma yeteneğine sahip bir varlık olarak kendi başına bir amaç olan, hiçbir amacın aracı olarak kullanılmayacak olan ve Kant'ın deyimıyla "makeden fazla bir şey olan insan", her türlü değer in ötesinde korunması gereken biricik değer ve biricik amaçtır.

İkincisi, ahlaki zeminin saf akıl olması, bu zeminden kaynaklanan hakların evrensel olması sonucunu doğurur. Akıl, bütün insanlarda var olan bir özelliktir, o hâlde akıldan kaynaklanan haklara ve sorumluluklara da bütün insanların evrensel ve zorunlu olarak sahip olmaları gerekir.

Vahap Coşkun, İnsan Haklarını Liberal Açıdan Bir Tahlil, Liberte Yayınları, Ankara, 2006, s.114-116.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıda sıralanan özelliklerden hangisi insan haklarının özelliklerinden biri değildir?

- A) İnsan hakları evrenseldir.
- B) İnsan hakları geri alınabilir haklardır.
- C) İnsan hakları bölünmez haklardır.
- D) İnsan hakları tüm insanların eşit bir biçimde sahip olduğu haklardır.
- E) İnsan hakları başkasına devredilemez haklardır.

2. Antik Yunanlı Filozof Sokrates, Atinalı gençlere yeni tanrılar öğretiyor iddiasıyla haksız yere ölüme mahkûm edilir. Bu durum İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde sıralanan hangi hak ya da hakların ihlaline neden olmuştur?

- I. Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğü vardır. Bu hak, bilgi ve düşünceleri arama ve yayma özgürlüğünü içerir (Madde 19).
  - II. "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır." (Madde 3)
  - III. Hiç kimseye işkence ya da zalimce insanlık dışı ya da onur kırıcı davranış ya da ceza uygulanamaz (Madde 5).
  - IV. Herkesin, nerede olursa olsun yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı vardır (Madde 6).
- A) I, II ve III   B) II ve III   C) III   D) IV   E) I

3. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının korunmasında devlete düşen görevlerden değildir?

- A) Kişinin bedensel ve ruhsal varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak
- B) İnsan haklarının çiğnenmemesi için caydırıcı yasalar çıkarmak
- C) İnsan hakları eğitimi ve insan haklarının korunması ile ilgili organ ve görevleri belirlemek
- D) Hak ve özgürlüğü ihlal edilen insanların durumunu ilgili kurumlara bildirmek
- E) Haksızlığa uğrayanların mahkeme yoluyla kendilerini savunma haklarını kullanmalarını sağlamak

4. Aşağıdaki seçeneklerin hangisi bilinçli bir medya okuryazarı olmanın, demokrasiye sağlayacağı yarar-
lardan biri değildir?

- A) Bireylerin toplumsal hayata daha aktif ve yapıcı katılımını sağlar.
- B) Hak ve özgürlüklerin nasıl kullanılacağını öğretir.
- C) Medyadaki her habere inanılmaması gerektiğini gösterir.
- D) Birey hak ve özgürlüklerini yalnızca medyadan öğrenir.
- E) Demokrasinin farklı kültürel yapılara göre farklı uygulama biçimlerine dönüştüğünü öğretir.

5. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının kullanılmasında devletin sorumluluklarından biridir?

- A) Eğitim ve sağlık hakkından herkesin eşit bir biçimde faydalanmasını sağlama
- B) Her bireye devlet kurumlarında iş bulma
- C) Bireylerin yaşama hakkını güvence altına almaları için yardımcı olma
- D) Temel hak ve özgürlükleri daraltma
- E) Hak ihlallerini engelleyecek tedbirleri insanlara bırakma

6. Aşağıdakilerden hangisi insan haklarının etik ilkelerinden biri değildir?

- A) Tolerans
- B) Sevgi
- C) Misafirperverlik
- D) Erdem
- E) Farklılıklara saygı

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümlere uygun sözcükleri yazınız.

medya okuryazarlığı

hak

özgürlük

değerli

onurlu

1. Başkalarına zarar vermeden dilediğini yapabilme hakkına ..... denir.
2. İnsan ..... ve ..... bir varlıktır.
3. Hukukun kişilere tanıdığı yetkiye ..... denir.
4. Medyayı doğru okuyabilmeye ve anlayabilmeye ..... denir.

C. Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Bütün insanlar insan hak ve özgürlükleri açısından eşit haklara sahiptir. Hiç kimse diğerinden üstün değildir.
2. ( ) Kişi kendi hak ve özgürlüklerini kullanırken başkalarının hak ve özgürlüklerini hesaba katmak zorunda değildir.
3. ( ) Ülkemizde ve dünyada yaşanan gelişmeleri takip etmek sorumluluklarımız arasında olmalıdır.
4. ( ) Medya okuyazarı bir kişi, mesajı doğru analiz eder ve mesajın doğruluğunu sorgular.

D. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. İnsan haklarının anlamı nedir? Tanımlayınız.
2. İnsan haklarının etik temellerini kısaca açıklayınız.
3. İnsan hak ve özgürlükleri ile toplumsal yaşam ilişkisini kısaca açıklayınız.
4. İnsan hak ve özgürlükleri ile ilgili güncel olayları takip etmenin, ihlallerin önlenmesindeki yararlarını açıklayınız.

3. TEMA

DEMOKRASİYİ YAŞAMAK: AKTİF VATANDAŞLIK

KONULAR:

- A. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZİ KULLANMALIYIZ
- B. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİ KULLANMAYANLARI KULLANMAYA TEŞVİK EDELİM
- C. DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILMA VE VATANDAŞLIK SORUMLULUĞU
- Ç. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA KATILALIM
- D. BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLMALIYIZ
- E. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI, İNSAN SAĞLIĞI, ÜRETİM VE EKOLOJİK DENGE
- F. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI İÇİN ÇABA GÖSTERELİM
- G. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİYLE DEMOKRATİK SÜRECE ETKİN KATILIM

DEMOKRASİ

İnsan haklarına dayalı demokrasinin yaşayabilmesi ve gelişebilmesi, vatandaşların demokratik yaşama aktif katılımlarıyla mümkündür. Genç vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde buldukları ortamlarda, gerektiğinde kendi konularına uygun siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata aktif katılımları gerekir. Bu temada insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasından okul ve çevredeki karar verme süreçlerine katılıma, ekonomik yaşama aktif olarak katılmadan doğal çevrenin korunmasına ve sivil topluma gönüllü katılıma kadar birçok alanda öğrencilerin aktif vatandaşlık becerileri yer almaktadır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık kavramı kapsamında, etik ilkeler doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak demokratik yaşama aktif katılımları da bu tema kapsamında ele alınmaktadır.

A. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZİ KULLANMALIYIZ

HAZIRLIK

Aşağıdaki konuşma balonları içinde verilen sözleri ve "Yetişkinler Çocuk Katılımını Nasıl Desteklemelidir?" başlığı altındaki açıklamaları inceleyerek sayfa sonundaki soruları yanıtlayınız.

Yetişkinler Çocuk Katılımını Nasıl Desteklemelidir?

Çocuklara katılım konusunda nasıl desteklenmeleri gerektiği soruldu.

Şu yanıtlar alındı.

- Çocukların bir birey olduğunu kabul etmeleri gerekmektedir.
- Onları dinleyip fikirlerine ve görüşlerine saygı göstermelidir.
- İletişim kurmalıdır.
- Çocukların da haklarının olduğunu bilmelidir.
- Çocuk dostu dil kullanılmalıdır.
- Baskı kurmamalı ve emir vermemelidir.
- Çifte standart uygulamamalıdır.
- Çok fazla sorumluluk yüklememelidir.
- Sabırlı ve nazik olmalıdır.
- Yetişkinler de eğitilmelidir.

1. Konuşma balonu içinde verilen sözlerden hareketle hak ve özgürlükler nasıl güvence altına alınır? Belirtiniz.
2. Üstteki açıklamalardan hareketle özgür ve özerk birey olma, hak ve özgürlüklerini bilme ile hak ve özgürlüklerini kullanma arasındaki ilişkiyi tartışınız.

1. Aşağıda verilen "Birey Olmak" başlıklı metni okuyunuz.
2. Metinde belirtilen özgür ve özerk bireylerde bulunması gereken özelliklerin altını çizin.
3. Altını çizdiğiniz özelliklerin hangilerine sahip olduğunuzu, diğer özelliklere nasıl sahip olacağınızı düşününüz. Görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Arka sayfadaki "Köşe Yazısı" başlığı altında verilen bölüme, özgür ve özerk birey olma ile hak ve özgürlükleri kullanma arasındaki ilişkiyi açıklayan bir köşe yazısı yazınız.
5. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.
6. Metnin altındaki soruları sınıf arkadaşlarınızla cevaplandırınız.

Birey Olmak

"İnsan, insan olarak doğmaz, oluşturulur." Erasmus.

Birey olmak, herhangi bir otoriteye biat etmeden kararlarını kendi verebilmektir. İnsan için en zor olan şey karar vermek ve verdiği kararların sorumluluğunu üstlenmek, gerektiğinde kendi kendini kısıtlayabilmektir. Birey, toplum içerisinde özgürce tavır takınır. Çağdaş, sağlıklı toplumlar bu tip gerçek bireylerden oluşurlar. Cemiyet hayatına adapte olamamış, cemaatleşen sistemlerde birey ya da kimlik yoktur çünkü birey olmak özgür olmaktır. Birey olmak, bir disiplin çerçevesinde aklını kullanmak ve aldığı kararların sorumluluğunu da yüklenmektir. Birey olmak insanın kendi olması, kendinin bilincine varması demektir.

Birey olmak, gayret göstermek ve emek sarf etmeyi gerektirir. Birey olmak, toplumdan kendini yalıtılmak değil, bütünü içinde kendi gibi durabilmektir. İnsan bireysel varlık olduğu kadar toplumsal varlıktır. Toplumun gelişmesi bilinçli bireylerden oluşması ile olanaklıdır. Topluluk içerisinde gerçek anlamda birey olabilmek bir kişisel gelişmişlik gerektirir. "Ama takım ruhu ve takım oyuncusu olmak da önemlidir." şeklinde düşünenler, bir takım oyuncusu olabilmeyen ilk şartının önce gerçek bir birey olmak gerekliliğini gözden kaçırabilirler. Henrik İbsen şöyle diyor: "Dünyanın en güçlü kişisi, en uzun süre yalnız ayakta durabilendir."

Birey olmanın yolu eğitimden geçer. Birey olmak, kişinin varlık koşulunun ve gerekçesinin anlamını kavramakla mümkündür. Kavramak bilgiyi ve bilgi birikimini gerektirir. Birey olmak düşünmekle de bağlantılıdır. Birey olmak, yaşama bilinçli müdahale etmektir; birey olmak, kişinin özne olması anlamına gelir. Özne olmak ise insan yaşamının önüne konulan olumsuzluklara karşı sistemli ve bilinçli mücadele etmeyi gerektirir.

Birey olmak, kendinin farkında olmak; kendi değerlerinin, yolunun bilincinde olmak; olumlu ve olumsuz yanlarını, davranışlarını değerlendirebilmek; çevresi ile ilişkilerinde kendi varlığını duyumsamak; davranışlarında kendi değerlerinin eksenini yakalayabilmek; yanlışlarını kabul edebilmek; yakın ve uzak çevresiyle ilişkilerine doğru mesafeler koyabilmek; öz eleştiri yapabilmek; kendini kontrol edebilmek demektir.

Kendi olmak, farklılaşmak, tamamen ayrılmak demek değildir. O, katılımcıdır. Bilinçli birey; yerini, yönünü bilir, üstlendiği görevi yapar ve hayatını toplum içerisinde ve topluma etki ederek geçirir. Kim olduğunun, niye yaşadığının bilincine varmış akil insan; bütünü, evrenin ve doğanın da bir parçasıdır. Nasuh Mahruki, Everest Dağı'nın zirvesinde hissettiği duyguları şöyle dile getiriyor: "Her şeyin ben olduğumu ve benim ise hiçbir şey olmadığımı fark etmişim."

Birlik içinde bireysel görünerek, çokluk içinde sürüye benzeyip sıradanlaşmadan özerk ve özel olabilmek gereklidir. Farklı olmak gayreti, kendini belli eder ve alelade gözükür. Farklı olmak yaşanmışlık sonucu bir süreçte demlenme ile olur. "Ben özelim, bilirişiyim." iddiası da bu yakıştırma, başkalarının size layık görülüyorsa üzerinizde eğreti duracaktır.

Birey olmak "Hayır." diyebilme gücüdür. Birey olmak bencil olmak değildir, o farkındalıktır. Söylenegeldiği gibi: "İnsan, farkında olduğu şeylerin toplamıdır." Kendinle barışık olmak için önce kendini her yönün ile tanıman, bilmen ve kendine saygı duyman gerekir. Eskiler "Kişi noksanını bilmek gibi irfan olamaz." derler. Eksiklerini giderip kendini ifade ederek farklılaşan kişi saygı uyandırır. Dendiği gibi: "Her insan kendi iç dünyasının hem mimarı, hem de celladıdır."

<http://www.blog.milliyet.com.tr/birey-olmak/BlogNo=131459>

Köşe Yazısı

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

Siyasal bir kavram olarak bilinen özerkliğin, insana ait bir özellik olarak kullanımı günümüzde yaygınlaşmıştır. Geçtan'a göre "**Özerklik**, bir insanın seçimlerini dış etkilerden ve şartlanmalardan bağımsız şekilde ve iç sesi doğrultusunda yapabiliyor olma özgürlüğüdür."⁽¹⁾ Özerklik; kişinin kendi kendini yönetmesi, belirlemesi ve kendi kuralını kendisinin koymasıştır. Özerklik, kişinin seçimlerinin dış etkenlerle değil, iradesinin sonucu gerçekleşmesi gerektiğini söyler. Özerk kişi, kendi hayatının kontrolü kendisinde olan, kendi varoluş tarzını kendisinin belirlediği kişidir. Kısaca söylemek gerekirse özerk kişi hayatını kendisi kuran kişidir. Özerklik özgürlüğü de içine alan daha geniş bir kavramdır. **Özgürlük**, dış baskının olmaması olarak tanımlanır. Özerklik, dış baskının etkisinde kalmamanın yanında, iç baskının da etkisinde kalmamayı ve iç sesi doğrultusunda davranmayı gerektirmektedir. Özgürlük için özerk olmak şart değilse de özerk kişi olabilmek için özgürlüğe ihtiyacımız vardır.

Özerkliğin gereğini yaşamlarına yeterince aktaramayan kişiler yaptıkları hemen her şeyi başkaları için ve başkalarının etkisiyle yaparlar. Seçimlerinin çoğunda şartlanmaların etkisi vardır. Özgür ve özerk olabilmeyi başarmış bir kişi baskı altında olmayan ama aynı zamanda hem kendi görüşlerine hem de başkalarının görüş ve pratiklerine eleştirel bakabilen dolayısıyla gelenekleri körü körüne takip etmeyen, hak ve özgürlüklerini bilen kişidir. Bütün bu özelliklere sahip olan kişi, aynı zamanda hak ve özgürlüklerini hiçbir etki altında kalmadan kullanır. Özgür ve özerk hâline gelen birey, hak ve özgürlüklerini kullanırken de hiçbir yönlendirmenin etkisinde kalmaz. Dışarıdan gelen "Sen mi kurtaracaksın?" ve içeriden gelen "Ben mi kurtaracağım?" sesine kulak asmaz. Senin neyine gerek? diyenlere, "Asıl bana gerek." diye yanıt verir. Bilir ki insan, hak ve özgürlükleri ile insandır. Hak ve özgürlüklerini ötelemeden ve kendi iç sesine kulak vererek kullanır. Böyle bir kişi, siyasal tercihlerini yönlendirmelere göre yapmaz. Aynı zamanda, başta yaşama hakkı olmak üzere kişi güvenliği, eğitim, sağlık, örgütlenme gibi hak ve özgürlüklerini kullanır ve buna engel teşkil edebilecek durumları ortadan kaldırır. Özerk bireylerden oluşan toplumlarda ise demokratik yapı daha sağlıklı işler.

SORULAR

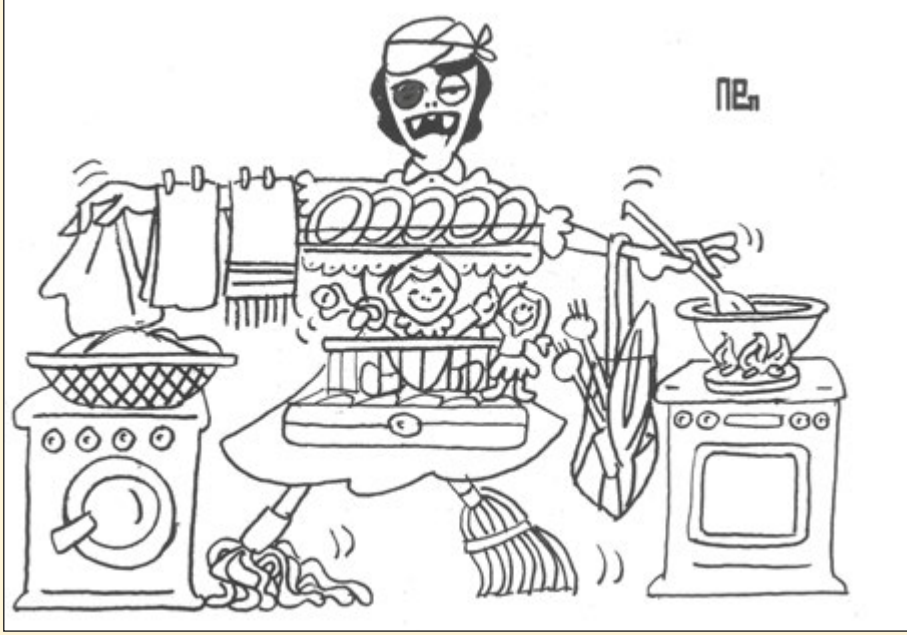
1. Nasıl özgür ve özerk bir vatandaş olabiliriz? Bunun faydaları nelerdir?
2. Vatandaşlarının çoğu özgür ve özerk davranan bireylerden oluşan bir toplumda hak ve özgürlüklerin kullanımı nasıl olur? Belirtiniz.

(1) Geçtan, 2009, s.: 24

B. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİ KULLANMAYANLARI KULLANMAYA TEŞVİK EDELİM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen karikatürü inceleyerek karikatürün altındaki soruları yanıtlayınız.

Nezih Danyal

1. Karikatürdeki kadının, hak ve özgürlüklerini kullandığını söyleyebilir miyiz? Neden?
2. İnsanları, hak ve özgürlüklerini kullanma konusunda cesaretlendirmek için onlara neler söyleyebiliriz?
3. Ailede, okulda ve yakın çevrenizde hak ve özgürlüklerini kullanmayan ya da kullanamayan insanlar için bizlere düşen bir görev olduğunu düşünüyor musunuz? Tartışınız.

2. ETKİNLİK

1. "Olaylar" başlığı altında verilenleri okuyunuz. 4-5 kişilik gruplara ayrılınız.
2. Grubunuzla birlikte olaylardan birini seçiniz (Verilen olaylardan boşta kalan olmamalıdır).
3. Seçtiğiniz olayda hak ve özgürlüklerini kullanmaktan geri duran bireyleri, hak ve özgürlüklerini kullanmaları için nasıl teşvik ederdingiz, onları hangi cümlelerle cesaretlendirirdiniz? Düşüncelerinizi arka sayfada verilen bölüme yazınız ve yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.
5. Metnin sonunda verilen soruları sınıf arkadaşlarınızla birlikte yanıtlayınız.

OLAYLAR

1. Ayşe Hanım evlendiğinde çalışıyormuş. Daha sonra çocukları doğunca eşinin de isteğiyle işten ayrılmış. İçinde ukde kalmış olan çalışma hayatına geri dönme konusunda, eşinin olumsuz tutum takınmasından ve "Tekrar becerebilir miyim?" endişesinden dolayı geri duruyor.
2. Kemal engelli bir öğrencidir. Öğrenimine devam ettiği ortaöğretim kurumunda asansör olmadığı gibi merdivenler de tekerlekli sandalyenin geçişine uygun değil. Her gün babası tarafından tekerlekli sandalye ile

okula getirilen Kemal, ikinci kattaki sınıfına babasının sırtında çıkıyordu. Kemal bir gün arkadaşlarına, kendisini okula getirip götür en babasının uzun süre tedavi gerektiren bir hastalığa yakalandığını, artık getirip götür emeyeceğini, bu gerekçeyle okulu bırakmak zorunda olduğunu söyledi.

3. Yaşadığımız çevrede var olan çevre kirliliği sorunuyla uzun süre uğraştınız. Sizin gibi uğraşanların olduğunu da duyuyordunuz. Ancak gördünüz ki bireysel çabalar sorunun çözümünde bir işe yaramıyor. Bir dernek kurmaya karar verdiniz. Böylece hemen herkesi iş in içine katarak sorunu kolayca çözüme kavuşturabilecektiniz. Bu düşünçenize çevrenizdekilerle paylaştınız. Ancak yeterince destek alamadınız. Temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamak herkesin hakkı olduğu halde kimse bu iş için uğraş vermek istemiyordu.

Demokratik karar alma süreçlerine katılmalısınız çünkü:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

İnsanın hak ve özgürlükleri ile insan olduğunu daha önce söylemiştik. İnsan ancak söz konusu **hak ve özgürlüklerini** gerçek anlamda **kullanır** ise insani vasıflarına uygun davranışlarda bulunmuş olur. **Hak** tanımını irdelediğimizde hukuk düzeni tarafından kişiye tanınmış yetkiler olduğunu görürüz. Haklar bize tanınmış yetkiler olduğuna göre yetkimizi kullanmak da görevimiz olmalıdır. Hak ve özgürlükler aynı zamanda insanı yaşanabilecek ihlallerden koruma özelliğine sahiptir.

Herhangi bir ihlalle karşı karşıya kalan insanların en büyük güvencesi anayasa ve uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan hak ve özgürlüklerdir. Ancak bu hakları yeterince kullandığımızı söyleyemeyiz. Günlük yaşam içinde hemen hepimiz çeşitli ihlallerle karşılaşırız. Ailede, okulda ve toplumsal yaşam içinde yaşadığımız ya da karşılaştığımız bu ihlallere karşı yeterince duyarlı davranmıyoruz. Bunun çok çeşitli sebepleri vardır. En başta, kimi hak ve özgürlüklerimizi bilmememiz gelir. Bazen de hak ve özgürlüklerimizi biliriz ancak hak arama yollarını yeterince bilemeyiz. Demokratik hak arama yollarının yeterince bilinmediğini söyleyebiliriz. Bu görüş genel kabul gördüğünden görselde olduğu gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları hak ve özgürlük eğitimi vermekte ve broşürler hazırlayarak toplumu bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Kimi insan, yaşadığı hak ve özgürlük ihlali konusunda nereye ve nasıl başvuracağını bilmeyebilir. Hatta dilekçenin nasıl yazılacağını bilmeyen insanlar da olabilir. Böyle durumlarda bu insanlara yardım etmek bizim görevimiz olmalı. Onlara hem sahip oldukları hak ve özgürlükleri anlatmalıyız hem de yaşadıkları ihlalleri ortadan kaldırmanın demokratik yollarından bahsetmeliyiz.

Haklarını kullanmak istemeyenleri cesaretlendirmek için gayret sarf etmeliyiz. Bazen insanlar, "Yapmalısın." diyen bir ses duymak ister. O sestен aldığı cesaretle harekete geçer. Bazen de ne yapmamız gerektiği konusunda bilgi veren bir insan harekete geçmemizi sağlar. Hafta sonu düzenlenecek turistik geziye gitmek istemeyen birini, biraz teşvik ettiğinizde gitmesini sağlayabilirsiniz. Beklediğinden düşük not alan, bunda bir yanlışlık olmalı diye düşünen, buna rağmen hakkını aramayan bir öğrenciyi birazcık cesaretlendirdiğinizde notunun tekrar incelenmesi için itiraz etmek üzere harekete geçirebilirsiniz. "Bütün iş bana kalıyor başta babanız olmak üzere hiçbiriniz bana yardımcı olmuyorsunuz." diye söylenen ancak bütün işi yapmaktan da geri durmayan annenize destek çıktığınızda ve cesaret verdiğinizde sorunu ortadan kaldırebilirsiniz. "Otobüs her gün geç geliyor, işe geç kalıyorum, böyle giderse kovulacağım." diyen birisine "Dilekçe yazmalısın o da olmazsa imza toplamalısın." biçiminde cesaret verdiğinizde onun harekete geçtiğine şahit olabilirsiniz. Bu tür teşviklere herkesin ihtiyacı olduğunu aklınızdan çıkarmadan ihtiyaç hâlinde gerekli cesareti vermekten geri durmamalısınız.

SORULAR

1. Hak ve özgürlüğünü kullanmak istemeyenlere karşı nasıl bir tavır takınırsınız? Neden?
2. Daha önce hak ve özgürlüklerini kullanmayan bir insanı hak ve özgürlüklerini kullanması konusunda cesaretlendirdiniz mi? Cesaretlendirdiyseniz yaşadıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

C. DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILMA VE VATANDAŞLIK SORUMLULUĞU

HAZIRLIK

Aşağıdaki İnternet haberini okuyunuz ve haberin altında verilen soruları yanıtlayınız.

Eskişehir'de Katılımın Güçlendirilmesi Eğitimi

Sivil Toplum Örgütlerinin Karar Verme Süreçlerine Katılımlarının Güçlendirilmesi Eğitimi, özellikle hak temelli sivil toplum örgütlerinin (STÖ) katılım süreçlerinde dönüştürücü özelliklerinin güçlendirilmesini hedefliyor.

Eğitim süresince:

* Eğitim programı kapsamında katılımcılar sivil toplum, demokrasi ve örgütlenme kavramlarını politika bilimi araçlarını kullanarak değerlendirebilecekleri çalışmalara katılacaklar.

* Katılımcılar, hak temelli yaklaşım ve savunuculuk alanındaki temel yaklaşımları, güncel gelişmeleri, uluslararası ve yerel örnekleri birlikte tartışacaklar.

* Katılımcılar, dünyadaki ve Türkiye'deki örnekler ışığında karar verme süreçlerine katılım mekanizmalarını inceleyecekler. Kamu kurumlarının ve STÖ'lerin karar verme ve katılım süreçlerine yönelik geliştirdikleri araçları ve bu araçların kullanım yollarını öğrenecekler.

1. Demokratik karar alma süreçlerine yeterince katıldığınızı düşünüyor musunuz? Katılımı artırmak için neler yapabiliriz? Belirtiniz.
2. Karar alma sürecine katılmanın vatandaşlık hak ve sorumluluğu olduğunu söyleyebilir miyiz? Tartışınız.

3. ETKİNLİK

1. 67. sayfada verilen "Belediye Meclisi Karar Aşamasında" başlıklı açıklamayı okuyunuz.
2. Belediye meclisinde ağırlıklı olarak tartışılan iki görüşten biri olan Osman Bey'in görüşünü bir erkek öğrencinin, Fatma Hanım'ın görüşünü de bir kız öğrencinin okumasını sağlayınız.
3. 68. sayfada verilen "Ne Yapmalısınız?" başlıklı açıklamayı okuyunuz.
4. Metnin altında yer alan bölüme belediye meclisine hitaben durumunuzu anlatan bir mektup kaleme alınız. Mektubunuzu arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin altındaki soruları yanıtlayınız.

Belediye Meclisi Karar Aşamasında

İç Anadolu'da bulunan küçük bir ilçenin sadece ilçe merkezinde yaşayan öğrencilere değil, aynı zamanda 20 km uzakta yaşayan öğrencilere de hizmet veren bir lisesi vardır. Öğrenciler, okula gidip gelirken belediye otobüsünü kullanmaktadırlar. Belediye yönetimi, düşük gelirli, özellikle de okula giden iki veya daha fazla çocuğu olan ailelere destek olmaktadır. Ailelere, otobüs ücretinde yüzde yirmi beş ile yüzde yetmiş beş arasında bir indirim uygulanmaktadır.

Son günlerde yaşanan ekonomik kriz vergi gelirlerinde sert bir düşüş olmasına neden olmuştur. Belediye meclisindeki temsilciler, o günlerde kredi ile finansman sağlamanın önüne geçilmesi için harcamaların nasıl azaltılabileceğini tartışıyorlar. Bazı etkili siyasetçi ve yorumcular dar gelirli ailelere yapılan otobüs ücreti indirim oranlarının azaltılmasını hatta tamamen kesilmesini öneriyorlar. Toplam harcama kesintilerinin oldukça fazla olduğunu fakat bunun "dara düşmeyecek" ailelere yayıldığını ileri sürmektedirler. Fakat pek çok anne baba ise bu görüşe karşı çıkmakta ve aile indirimleri sisteminin olduğu gibi kalmasını istemektedir.

Yerel yönetim, aynı anda gerçekleştirilmesi zor olan iki hedefi gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

1. Düşük geliri olan ailelerin desteğe ihtiyacı vardır; bu, bütçenin belli bir miktarının aile ödenekleri için ayrılması demektir.

2. Yönetim, ekonomik duraklama döneminde vergi gelirlerinin düşmesi sorununa önlemler almalıdır, bu da aile ödenekleri dâhil olmak üzere harcamaların önemli ölçüde azaltılmasını gerektirmektedir.

Belediye meclisinde ağırlıklı olarak iki görüş dile getirilmiştir:

İlk görüşü Meclis Üyesi Osman Bey şöyle savunur:

Toplumumuz insan haklarına özen gösterilmesini bekler ve bunların pek çoğunun anayasamızca güvence altına alındığını bilir. Güvence altına alınanların başında da eğitim hakkı ve yeterli yaşam standardına sahip olma hakkı gelmektedir. Devletin korumasından yararlanan aileler, gelecek kuşakların yetiştirilmesinde sorumluluk alarak bir bütün olarak topluma hizmet ediyorlar. Bu nedenle düşük gelirlerle yaşamlarını sürdürmeye çalışan ailelere özel ilgi gösterme yükümlülüğümüz var. Söylediğim nedenlerle ben okul servisi fiyatlarındaki indirimin özellikle böyle zor zamanlarda olduğu gibi kalmasını talep ediyorum.

İkinci görüşü ise Meclis Üyesi Fatma Hanım şu sözlerle savunur:

Toplum adına sorumluluk almak, bizi tehdit eden sorunları ve tehlikeleri önceden saptamamızı ve bunlara çözüm üretmemizi gerektirir. Kazandığımızdan fazlasını harcamayız. Eğer vergi gelirlerimiz düşerse bu durumda harcamalarımızın da düşmesi gerekir. Eğer bu indirimleri kredilerle finanse edersek ailelere iyilik yapmayız. Bunların hepsini özellikle de servis ücretlerinin kredi ile finanse edilen kısmını faizi ile birlikte geri ödemek zorunda kalacağız. Finansman sorununa yönelik ortaya konan etkin çözüm herkese hizmet edecektir. Bu nedenle ben harcamaların kredi harcamasının önüne geçilebileceği ölçüde azaltılmasını talep ediyorum ve ailelerin servis ücretlerini kendilerinin karşılamaları gerektiğini savunuyorum.

Ne Yapmalısınız?

Önceki sayfada sözü edilen okula devam eden bir öğrencisiniz. İlçeye 20 km uzakta oturuyorsunuz ve ailenizin söz konusu yardıma ihtiyacı var. Belediyenin yardımı olmadan pek çok genç gibi siz de okula devam etmekte ciddi zorluklar yaşayacaksınız.

Belediye Meclisinde yaşanan yukarıdaki tartışmayı dinlediniz. Belediye Meclisi nihai karara varmadan harekete geçmeniz ve durumu yetkililere bildirmeniz gerekiyor. Sizi yakından ilgilendiren böyle bir karar alma sürecine katılmanız gerekiyor. Üstelik bu aynı zamanda sizin vatandaşlık sorumluluğunuz.

Sayın .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

Siyasal anlamda **katılımı**, "kamu yaşamında yer almak, kamu yaşamının bir parçası olmak" biçiminde tanımlayabiliriz. Bir başka anlatımla kamuyu ilgilendiren konularda bireysel olarak sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler aracılığı ile kararlara ortak olmaktır. Sosyal yaşam içinde, ailede, okulda, toplumsal çevrede çeşitli katılım örnekleri ile karşılaşırız. Ailemizi ilgilendiren bir konuda, çoğunlukla aile bireyleriyle bir araya gelerek karar veririz. Okulda öğrenci temsilciliği aracılığı ile çeşitli karar alma süreçlerinde yer alırız. Toplumsal çevremizde yaşanan olumsuz olayların çözümü konusunda müdahil olarak çözümün bir parçası oluruz.

Demokratik karar alma süreçlerine katılım, her yurttaşın önem vermesi gereken bir konudur. Katılım sayesinde sorunun çözümüne katkı sağladığımız gibi çözümün parçası olma duygusunu da yaşarız. Bu duygu ve gösterilen çaba, benzer olaylar karşısında daha duyarlı olmamızı da sağlar. Dolayısıyla **katılım**, demokratik sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Aynı zamanda vatandaşlık hak ve sorumluluğudur. Ailede, okulda ve toplumsal çevrede yaşanan her süreçte çeşitli düzeylerde sorumluluklarımız vardır. Kendimizi ilgilendiren konularda demokratik karar alma süreçlerine katılarak çözümün bir parçası olmalıyız. Bu süreçten geri duranlar vatandaşlık sorumluluğunu yerine getirmiyor demektir.

Katılım, çeşitli düzeylerde gerçekleşen bir olgudur. Seçme ve seçilme hakkını kullanmak için oy vermek, toplumsal sorunların çözümüne katkı sunmak için sivil toplum kuruluşlarına ve siyasi partilere üye olmak, sorunları kurum ve kuruluşlara iletmek için kitle iletişim araçlarını takip etmek çeşitli katılım yollarındandır.

SORULAR

1. Demokratik karar alma süreçlerine katılır mısınız? Hangi yollarla katılım sağlıyorsunuz?
2. Demokratik süreçlere katılımın önemini birkaç cümle ile belirtiniz.

Ç. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA KATILALIM

HAZIRLIK

Aşağıda yer alan İnternet haberlerini okuyunuz ve haberlerin altında verilen soruları yanıtlayınız.

Karar Alma Sürecine Sivil Katılım İçin İyi Uygulama İlkesi

Modern demokrasilerin üzerinde durduğu önemli konulardan biri, halkın siyasal süreçlere yabancılaşmasıdır. Sivil toplum kuruluşları yurttaşlara, siyasi parti ve lobilerin yanı sıra görüşlerini açıklayabilecekleri ve karar verme sürecinde çeşitli menfaatlerini güvence altına alabilecekleri farklı alternatifler sunmaktadır.

Uluslararası sivil toplum kuruluşları Haziran 2007'de Avrupa Konseyi Forumu'nda, katılımcıların demokrasi ve insan haklarının gelişimine katkı sağlamlarını amaçlayan "Sivil Toplumun Katılımıyla İlgili İyi Uygulama İlkeleri"nin hazırlanması çağrısına uyarak kullanımı kolay, belirli bir yapıya sahip olan ve pratikte uygulanabilir olan bu belgeyi hazırladılar.

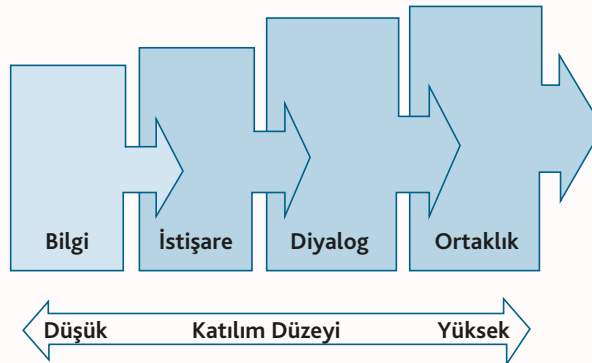
Katılım Nasıl Gerçekleşecek?

Sivil Toplum Katılımıyla İlgili İyi Uygulama İlkeleri'nin temel amacına ulaşabilmesini sağlayabilmek, siyasal karar verme süreciyle bağlantı kurabilmek

ve STK'ler tarafından pratikte uygulanabilmesini sağlamak için katılımın nasıl gerçekleşeceği sivil toplumun karar alma süreçlerine nasıl katılacağı anlatılmaktadır.

Farklı Katılım Düzeyleri

Siyasal karar verme sürecinin farklı aşamalarında STK'lerin dâhil olması, katılımın yoğunluğuna göre değişir. Katılımın, en alt düzeyden en yüksek düzeye kadar değişen dört kademesi vardır. Bunlar; bilgi, istişare, diyalog ve ortaklıktır. Bu kademeler karar verme sürecinin herhangi bir aşamasında uygulanabilir ancak çoğu zaman sürecin belirli noktalarında devreye girerler.

1. Karar alma sürecinde sivil toplumun önemi nereden kaynaklanır?
2. Bu tür kuruluşlarda görev almanın, sorunların çözümüne ne tür katkıları olabilir? Tartışınız.

4. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz.

2. Tabloda boş bırakılan yerlere başlıklarda istenen bilgileri yazınız. Sağ sütundaki bölümü doldururken arka sayfada "Sivil Toplum Kuruluşları" başlığı altında verilen tablodan yararlanabilirsiniz. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.

4. Metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

Çevrenizde Eğitim, Sağlık ve Çevre Alanında Yaşanan Sorunlar	Sorunların Bireysel Olarak Çözüme Kavuşturulmasının Mümkün Olup Olmadığı	Sorunları Çözebilmek İçin Hangi Sivil Toplum Kuruluşuna Başvurmamız, Ne Tür Görevler Üstlenmeliyiz?
Ailesi bir Anadolu kasabasında yaşayan Baran, maddi imkânsızlıklar yüzünden büyükşehirde kazandığı üniversiteye gidemiyor.		
Uzun süreli tedavi gerektiren bir hastalığa yakalanan Ayşe, okuluna devam edemediği gibi tedavi masraflarını da karşılayamıyor.		
Büyükşehirde oturan Fatih, kış aylarında hava kirliliğinin arttığını gözlemledi.		
Ailesi tarım işçisi olan Emine, eğitim öğretim faaliyetine birkaç ay geç başlayabiliyor.		
Murat'ın oturduğu mahalle aşırı yağış olduğunda su altında kalıyor.		
Hastanede özensiz tedavi edilen Fadime, ölümle pençeleşiyor.		

Sivil Toplum Kuruluşları

Eğitim Alanında Faaliyet Yürüten STK'ler	Sağlık Alanında Faaliyet Yürüten STK'ler	Çevre Alanında Faaliyet Yürüten STK'ler
Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)	Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği	Türkiye Tabiatı Koruma Derneği
Türk Eğitim Vakfı (TEV)	Türk Kalp Vakfı	Çevre Mühendisleri Odası
Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği	Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı	Tema Vakfı

BİLGİ NOTU

Sivil toplum kuruluşlarına katılım günümüzde oldukça önemsenen bir konudur. Hazırlık bölümünde okuduğunuz İnternet haberinde de gördüğünüz gibi bu konuda uluslararası kuruluşlar da çaba sarf etmekte, çeşitli faaliyetlerle sivil toplum kuruluşlarına katılımı artırmaya çalışmaktadır. Batı'da her vatandaş birkaç sivil toplum kuruluşuna birden üye olabilmektedir. Bu durum katılımın yoğunluğunu gösteren önemli bir veridir. Katılım tek bir alanla sınırlandırılmaz. Kamuyu ilgilendiren hemen her konuda konumumuza uygun her alanda katılım sağlamalıyız. Eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili çalışmalar yürüten çeşitli sivil toplum kuruluşları vardır. Örneğin **Eğitim Gönüllüleri Vakfı**, ilköğretim çağındaki çocuklara "okul dışı eğitim desteği" vermeye odaklanan, eğitim alanında faaliyet yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. **Tema**, ülkemizde doğal varlıkların ve çevre sağlığının korunması, erozyonla mücadele, toprak örtüsü ve toprağın korunması, ağaçlandırmanın önemi hakkında kamuoyunu eğitmek ve bilinçlendirmek amacıyla kurulmuş çevre ile ilgili önemli çalışmalar yürüten bir sivil toplum kuruluşudur. **Türk Kalp Vakfı**, kalp ve damar sağlığına ilişkin çalışmalar yürüten, kalp ve damar hastalıklarına neden olan etkenler hakkında sistemli araştırmalar yapan bir diğer sivil toplum kuruluşudur. Birer örnek verdiğimiz eğitim, sağlık ve çevre alanında faaliyet yürüten başka birçok sivil toplum kuruluşu vardır. Katılımımızı bekleyen bu kuruluşlara destek vermek, hem vatandaşlık hem de insanlık görevimizdir.

Sivil toplum kuruluşları gönüllülük esasına göre çalışan, **devletten bağımsız** bir biçimde kurulan, kâr amacı gütmeyen, katılımdan beslenen kuruluşlardır. Destek verdiğimiz sürece yaşayacak aksi takdirde kapısı açılmayan tabela kuruluşuna dönüşecektir. Yaptığımız katılım sayesinde hem sivil toplum kuruluşuna hayat vermiş hem söz konusu sivil toplum kuruluşu sayesinde birçok hakkımızı elde etmiş hem de çözümün bir parçası oluruz.

SORULAR

1. Sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarının işlevi nedir?
2. Sivil toplum kuruluşlarında aktif görevler almamızın gerekçeleri nelerdir?
3. Sorunların çözümü için başvurduğunuz herhangi bir sivil toplum kuruluşu var mı? Varsa deneyimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

D. BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLMALIYIZ

HAZIRLIK

Aşağıdaki İnternet haberini, duvar yazısını ve karikatürü inceleyerek sayfanın sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

TÜKETMEDEN TÜKENEN TÜKETİCİ ZİHNİYETİNE SON...

Gıda ürünlerinin etiketinin üzerindeki bilgileri dikkatle okuyunuz! Puntoları çok çok küçük ise market/mağaza yöneticilerinden büyüteç talebinde bulunarak tüketici haklarınıza sahip çıkmış olacaksınız. (Gönüllü Gıda Güvenliği Merkezi Derneği)

Bilinçli Tüketici Nelere Dikkat Etmelidir?

Satın almadan önce iyice düşünerek, gezerek, araştırarak ve kalite-fiyat karşılaştırması yaparak satın alınız. Satın aldıktan sonra "Eşim beğenmedi, dar geldi, rengini beğenmiyorum." gibi nedenlerle para iadesi ve değişim hakkınız bulunmuyor. Ancak müşteri memnuniyeti açısından, güvenilir müşterilerin bu taleplerini yerine getirmek etik olarak doğru bir davranıştır.

1. Bilinçli tüketici olduğunuzu düşünüyor musunuz? Neden?
2. Bilinçli olmayan tüketicilere ne tür tavsiyelerde bulunabiliriz? Tartışınız.

5. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. Tablonun solunda sıralanan ürün veya hizmetleri satın alırken tüketicilerin dikkat etmesi gereken kuralları orta sütuna, tüketicileri bilinçli tüketici olmaya yönlendirmek için yapılması gerekenleri de sağ sütuna yazınız.

2. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Sunulan Ürün veya Hizmetler	Sunulan Hizmetin Kalitesinin Yükseltilmesi ve Kaynakların Verimli Kullanılması İçin	
	Ürün veya Hizmeti Alan Tüketici Nelere Dikkat Etmeli?	Tüketicileri Bilinçli Tüketici Olmaya Nasıl Yönlendirebiliriz?
Mağazadan kıyafet, ayakkabı vb. alıyoruz.		
Marketten süt, peynir ve yoğurt alıyoruz.		
Özel bir klinikte dişlerimizi yaptırıyoruz.		
Teknoloji mağazasından virüs programı ve çeşitli yazılım ürünleri alıyoruz.		
Kitapçıdan kitap satın alıyoruz.		
Özel bir sürücü kursuna kayıt olmak istiyoruz.		

BİLGİ NOTU

Bir ürün veya hizmeti özel amaçlarla kullanan ya da tüketen kişiye **tüketici** denir. Hepimiz yaşadığımız boyunca çok çeşitli ürün ve hizmetlere ihtiyaç duyarız. Yaşadığımız evi ısıtırken (doğalgaz, kömür, elektrik), kişisel temizliğimizi yaparken (şampuan, sabun, su), çamaşır ve bulaşık yıkarken (su, temizlik malzemesi), yemek ihtiyacımızı giderirken (gıda), giyinirken (kıyafet) çeşitli ürünleri tüketiriz. Bunun yanında okuldan, hastaneden, belediyeden ve devletin çeşitli kurumlarından hizmetler alırız. Bu mal ve hizmetleri alırken hepimiz, dikkatli ve bilinçli davranmamamızdan kaynaklanan çeşitli sorunlar yaşarız. Hepimiz bu ürün ve hizmetleri almak zorundayız. Mal ve hizmet satın alırken bilinçli tüketim yapmak zorunda olduğumuzu da akıldan çıkarmamalıyız.

Bilinçli tüketim, bilinçli tüketici olmakla sağlanabilir. **Bilinçli tüketici**, bir ürün ya da hizmet satın alırken ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, bunun için planlı alışveriş yapan; sağlıklı, güvenli, çevreye saygılı ürünleri tercih eden, kaliteli ürün veya hizmetleri en uygun fiyata alarak para, zaman gibi kaynakları verimli kullanan; görsel ürünler, basılı yayınlar ve bilişim alanındaki ürünleri satın alırken/kullanırken telif veya lisans haklarına uygun davranan; ayıplı mal veya hizmet satın aldığı anda hakkını arayan ve örgütlü olan, alışverişin nesnesi değil öznesi olduğunun bilincinde olan kişidir.

Bilinçli tüketici olmanın yanında bilinçli davranmayanları da yönlendiren olmalıyız. Ürün ve hizmet alırken dikkat etmeleri gerekenler ve aldıktan sonra yaşanan sorunlar konusunda ailemizi, arkadaşlarımızı, komşularımızı uyarmalıyız; onları yönlendirmeliyiz. Böylece sağlıklı, dengeli, kaliteli üretimin yapılmasına da katkıda bulunmuş oluruz. Alışveriş esnasında bilinçli tüketicinin yapması gerekenleri yapmak bizleri yaşanabilecek pek çok sorundan uzak tutar. Alışveriş sonrası yaşanacak olumsuzluklar konusunda başvurabileceğimiz pek çok kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşu vardır.

Bir Sorunla Karşılaştığınızda

1. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğüne, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüklerine
2. Alo 175 Tüketici Hattına
3. İlçe kaymakamlıklarında bulunan Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerine
4. Tüketici Mahkemelerine
5. Satın aldığınız bir mal ya da hizmetle ilgili olarak bir sorunla karşılaştığınızda nasıl bir yol ya da yöntem izlemeniz gerektiği konusunda tereddütleriniz olduğunda Tüketici Hakları Derneklerinin merkez ve şubelerine başvurabilirsiniz.

Bir başka önemli konu da her çeşit israftan ve savurganlıktan kaçınmaktır. Böyle davranarak ürün ve hizmetleri üreten kurum ve kuruluşların da gereğinden fazla ürün ve hizmet üretmemesini; doğal kaynakların, enerjinin ve emeğin boşa harcanmamasını sağlamış oluruz. Aynı zamanda aile bütçemize önemli katkılarda bulunuruz.

SORULAR

1. Hangi özelliklere sahip bir kişiyi bilinçli tüketici olarak nitelendirirsiniz?
2. Toplumların tüketim toplumuna dönüştüğü dünyamızda, insanları bilinçli tüketici olmaya yönlendirecek temel değerler neler olabilir? Belirtiniz.

Tüketici haklarınız Alo 175'te

Ürünlerde sorun yaşayan tüketiciler, Alo 175 tüketici hattından bilgi alabilecek

E. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI, İNSAN SAĞLIĞI, ÜRETİM VE EKOLOJİK DENGİ

HAZIRLIK

Aşağıda verilen İnternet haberlerini inceleyiniz ve haberlerin altındaki soruları yanıtlayınız.

GÖLLER SOS VERİYOR - DOĞANIN İNSANLIĞA DERSİ: ARAL GÖLÜ

50 yıl önce dünyanın en büyük iç denizlerinden biri olan ancak bugün kuruyan Aral Gölü için Prof. Dr. Orhan Kural şöyle diyor: İrmakların yönü tarım için değiştirildi. Buharlaşmayla da su düzeyi hızla azaldı. Artık geri dönüş yok!

Kuzey Özbekistan ve Karakalpak Özerk Bölgesi'nde yer alan Aral, neredeyse Karadeniz'e eşit yüz ölçümüne sahipti, maviliğiyle yerkürenin insanlığa bir hediyesiydi. İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Orhan Kural, 50 yıl önce dünyanın en büyük iç denizleri arasında sayılan Aral Gölü'ndeki hızlı tükenişi doğanın insanlığa verdiği önemli bir ders olarak değerlendirdi.

KÜRESEL DÜZEN NEREYE KOŞUYOR? DÜNYA FRENE BASMALI

Worldwatch Enstitüsünün hazırladığı rapora göre aşırı ekonomik büyümeyle (hızlı endüstriyel büyüme) geri dönülmez felakete sürüklenen dünyayı küçülterek kurtarmak mümkün...

Küreselleşme "kırmızı alarm" veriyor...

Çılgın tüketime mal yetiştirmeye çalışan aşırı ekonomik büyüme, dünyanın kısıtlı kaynaklarını hızla tüketiyor. Hızlı büyüme için gerekli enerji temini ve üretim sırasında açığa çıkan zehirli atıklar bir yandan dünyayı kirletirken öte yandan da küresel ısınmayı hızlandırıyor.

Aşırı tüketimin körüklediği ekonomik büyüme, dünyayı felakete sürüklüyor. 4 derecelik küresel ısınma; kıyıların su altında kalmasına, sert hava koşullarına, kuraklığa, yeni hastalıklara ve büyük göçlere sebep olacak. Ekonomik büyümenin bu hızla devam etmesi hâlinde daha önce 2100 yılı olarak hesaplanan 4 derecelik artış, 2060 yılında yaşanacak.

1. Ekolojik dengenin bozulması doğayı nasıl etkiler? Tartışınız.
2. Üretim, tüketim ve doğal çevrenin korunması arasında ne tür ilişki vardır? Belirtiniz.

6. ETKİNLİK

1. 4-5 kişilik gruplar oluşturunuz ve grup sözcünüzü seçiniz.
2. Aşağıda "Yapılması Gereken Görevler" başlığı altında verilen işlerden birisini seçiniz (Her görevin en az bir kez seçilmiş olmasına dikkat ediniz.).
3. Sizden istenen görevi grup üyelerinizle birlikte aşağıda verilen bölüme yazınız ve grup sözcünüz aracılığı ile sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.
5. Metnin altında verilen soruları sınıf arkadaşlarınızla birlikte yanıtlayınız.

Yapılması Gereken Görevler
Geri dönüşümlü paket ve ambalajların tercih edilmesini sağlamak için tüketiciyi aydınlatıcı bir broşür hazırlayınız.
Üretiminde insan sağlığına ve doğaya zararlı kimyasal maddeler kullanılan (taşlanmış kot gibi) ürünlerin alınmaması için el ilanı hazırlayınız.
Ekolojik denge ile insan sağlığı arasındaki ilişkiyi ifade edecek bir poster hazırlayınız.
Doğal çevrenin korunması ile üretim arasındaki ilişkiyi ifade edecek duvar ilanı hazırlayınız.

Ekolojiye (çevrebilim) göre ekosistem, belli bir alanda yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim hâlinde bulunan canlılar ile onların cansız çevrelerinin oluşturduğu bütündür. Dünya bir **ekosistem**dir. Bu sisteme dışarıdan eklenen yalnızca güneş enerjisidir. Eğer dünyadaki ekosistem zarar görürse güneş enerjisi de yıkıcı bir etkiye dönüşebilir. Ekosistem içerisinde canlı ve cansız ögeler arasında iş birliği ve denge vardır. Doğadaki her unsur bu sistemin parçasıdır ve her unsurun bir görevi vardır. Ekosistem içinde herhangi bir unsurun zarar görmesi ya da iş birliğinde bir aksamanın olması bütün sistemi etkilemektedir.

İnsan sağlığı, üretim ve **ekolojik denge** arasında yakın bir ilişki vardır. Örneğin üretim aşamasında açığa çıkan zararlı gazlar ve doğaya atılan kimyasallar, ekosistemin üreticisi olan yeşil bitkilere zarar vermekte, yeşil bitkiler zarar gördüğünde oksijen üretimi azalmakta, oksijenin azalması da hayvanları olumsuz etkilemektedir. Bütün bunlar insan sağlığını olumsuz etkilemektedir. Ortak yaşam alanımız olan doğal çevremizi korumak ve ekosistemin bozulmasını önlemek için doğanın akıl sahibi varlıkları olarak hepimize sorumluluklar düşmektedir.

Dünyada hemen her alanda aşırı üretim ve buna paralel olarak tüketim çılgınlığının olduğu inkâr edilemez bir gerçekliktir. **Aşırı üretimin** bir boyutu da cam, plastik gibi doğaya zararlı maddelerin üretimidir. Örneğin doğada çok uzun süre çözülme süresi (doğada çözülme süreci, 4000 yıl), pet şişe (doğada çözülme süreci, 400 yıl) gibi maddeler aşırı üretilmektedir. Kimi ürünlerin üretiminde kullanılan kimyasallar da hem o işte çalışan kişilere hem de doğaya zarar vermektedir. Örneğin kimyasalların kullanıldığı kot taşlama, kimyasal boyalarla yapılan boyama, siyanürle altın arama vb. işler insan sağlığını tehdit etmektedir.

"Son ağaç kesildiğinde, son nehir zehirlendiğinde, son balık öldüğünde; paranın yenilemeyeceğini göreceksiniz..."

Kızılderili atasözü

Doğanın bir parçası olan insanoğlu, aynı zamanda bir tüketicidir. Üstelik doğadaki tüketimin önemli bir kısmını yapan tüketicidir. İnsanların bilinçli birer tüketiciler olmaları, doğal çevrenin ve ekolojik dengenin korunmasına hizmet edecektir. Örneğin alışveriş yaparken geri dönüşümü kolay olan ambalajlı ürünlerin tercih edilmesi ve üretiminde sağlığa zararlı kimyasal kullanılan ürünlerin satın alınmaması da oldukça önemlidir.

Bunların yanında, aşağıda sıralanan tedbirlerin alınması konusunda herkes üzerine düşen görevi yapmalıdır.

1. Sanayi yapılaşmasında çevresel önlemler önceden alınmalıdır.
2. Türlerin, yaşadıkları ortam içinde devamlılıklarını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
3. Bilinçli tarımla (organik tarım) toprak korunmalıdır.
4. Ağaç kesmek yerine ağaç dikilmelidir.
5. Suları ve su kaynaklarını kirletecek her türlü davranıştan uzak durulmalıdır.
6. Geri dönüşümü mümkün olan ürünler tercih edilmelidir.
7. Tüketim maddeleri geri dönüşümü sağlayacak şekilde değerlendirilmelidir.
8. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı artırılmalıdır.
9. Tüketilen her şey tutumlu kullanılmalıdır.
10. Ekolojik sistemin dengesini bozabilecek her türlü davranıştan kaçınılmalıdır.
11. Aşırı tüketimi özendirerek tutum ve davranışlardan kaçınılmalıdır.

SORULAR

1. Ortak yaşam alanımız olan doğal çevrenin korunması için neler yapılmalıdır? Sıralayınız.
2. Geri dönüşüm ile doğal çevrenin korunması arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
3. Üretim ile ekolojik denge arasında nasıl bir ilişki vardır? Belirtiniz.

F. DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI İÇİN ÇABA GÖSTERELİM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen İnternet haberlerini okuyunuz ve sayfa sonundaki soruları cevaplayınız.

BEŞ LİTRE ATIK YAĞ BİR LİTRE DETERJANA DÖNÜŞÜYOR

Vatandaşlar evlerinde biriktirdikleri atık yağları; kadın eğitim kültür merkezleri, gençlik merkezleri, muhtarlıklar, okullar ve Siteler bölgesinde bulunan atık yağ toplama noktalarına getirerek geri dönüşüme kazandırıyor. Kültür merkezleri ve gençlik merkezlerinde bulunan toplama merkezlerine getirilen her beş litre atık yağ için bir litre bulaşık deterjanı hediye ediliyor. Bir litre atık yağın 1 milyon litre suyu kirlettiğinin altını çizen Altındağ Belediye Başkanı, "Canlı yaşamını kötü yönde etkileyen bu durumun önüne geçmek için vatandaşlarımız evlerinde biriktirdikleri atık yağları toplama merkezlerimize getirerek geri dönüşüme kazandırabilirler" dedi.

TÜRÇEK - Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu

Ana tüzüğünde belirtilen; çevrenin her türlü (hava,kara, su) kirliliğinin önlenmesi, doğal varlıkların ve yaşama ortamlarının korunması için, ülkemizde geçerli olan yasalar, bu yasalara bağlı olarak yürürlükte bulunan yönetmelikler, tüzükler ve uluslararası anlaşmalar doğrultusunda geçerli olan mevzuat doğrultusunda çalışmalar yapar.

Vizyonu: Türkiye'nin doğası ve çevresinin korunması

Varoluş Nedeni: Çevrenin insan sağlığına ve tüm canlılara zararlı hava, su ve yüzey kirliliğine ve gürültülere karşı korunması, ağaçlandırılması ve yeşillendirilmesi, doğal ve tarihi, taşınır ve taşınmaz çevre- kültür varlıklarının korunması çabalarını teşvik ve koordine etmek, desteklemek, kamuoyuna ve ilgililere benimsetmek.

1. Çevrenizdeki insanların doğanın korunması konusunda yapılan çalışmalara aktif olarak katıldığını söyleyebilir misiniz? Cevabınız olumsuz ise nedenleri üzerinde tartışınız.
2. Doğal çevre korunmaz ise ne tür tehlikelerle karşı karşıya kalabiliriz? Tartışınız.

7. ETKİNLİK

1. Arka sayfada verilen soruyu ve "Yapılacak Çalışmalar" başlıklı tabloyu inceleyiniz.
2. 3-5 kişilik en az dört grup oluşturunuz. Birinci grup, birinci aşamada istenen çalışmayı (el ilanı), ikinci grup, ikinci aşamada istenen "I. Çalışma"yı (dilekçe), üçüncü grup, ikinci aşamada istenen "II. Çalışma"yı (bilgi notu), dördüncü grup, ikinci aşamada istenen "III. Çalışma"yı (kampanya broşürü) yapacak biçimde konuları gruplara paylaştırınız.
3. Grup arkadaşlarınızla bir araya gelerek tabloda belirtilen, grubunuzla birlikte yapacağınız çalışmayı okuyunuz. Çalışmanızı tablonun altında verilen bölüme yapınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin altındaki soruları yanıtlayınız.

SORU

Yaşadığınız bölgede geri dönüşüme gitmesi gereken cam, kâğıt, plastik şişe gibi atıklar bütün yerleşim yerlerinde usulüne göre toplanıyor mu? Belediye bu tür atıkların toplanabileceği dönüşüm kutularını, kolay ulaşılabilecek biçimde yerleşim yerinin her tarafına yerleştirdi mi?

Yapılacak Çalışmalar			
1. Yukarıdaki soruya "Evet" diyen grubun yapacağı çalışma	2. Yukarıdaki soruya "Hayır" diyen grubun yapacağı çalışmalar		
Sokağınızda ya da mahallenizde yaşayan herkesin cam, kâğıt, plastik gibi atıklarını geri dönüşüm kutusuna atmasını sağlamak için bir el ilanı hazırlayınız. El ilanında geri dönüşümün öneminden ve doğal çevrenin korunmasına katkısından söz edebilirsiniz. Onların duyarlılığını artıracak özlü sözlere, sloganlara da yer verebilirsiniz.	I. Çalışma: Belediye başkanlığına, yaşadığınız sokağa ya da mahalleye cam, kâğıt, plastik gibi atıkların atılabileceği dönüşüm kutularını yerleştirmesi için dilekçe yazınız. Dilekçenizde geri dönüşümün öneminden ve doğal çevrenin korunmasına katkısından söz edebilirsiniz. Ayrıca belediye başkanının duyarlılığını artıracak çeşitli sözlerle de yer verebilirsiniz.	II. Çalışma: Belediye-nin yaşadığınız sokağa ya da mahalleye cam, kâğıt, plastik gibi atıkların atılabileceği geri dönüşüm kutularını yerleştirmesini sağlamak ve kamuoyu oluşturmak amacıyla yazılı ve görsel basına iletmek üzere, bir bilgi notu hazırlayınız. Bilgi notunda geri dönüşümün öneminden ve doğal çevrenin korunmasına katkısından söz edebilirsiniz. Ayrıca basın aracılığı ile belediyeye yetkililerine de mesaj gönderebilirsiniz.	III. Çalışma: Doğal çevrenin korunması konusunda (geri dönüşüm, çevre kirliliği, kaynakların verimli kullanılması vb.) faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarına iletmek üzere bir kampanya broşürü hazırlayınız. Kampanya broşüründe özellikle geri dönüşüm, çevre kirliliği ve kaynakların verimli kullanılması konularından bahsedebilirsiniz. İnsanların dikkatini çekecek resim, çarpıcı başlık, konunun önemini vurgulayacak teorik bilgilere yer verebilirsiniz. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarından kampanyanıza öncülük etmelerini de isteyebilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

Doğal çevre, canlı ve cansız tüm varlıkların üzerinde yaşadığı, birbiriyle etkileşim içinde olduğu, üretim ve tüketim faaliyetlerinin yapıldığı bir sistemdir. Doğal çevrede işleyiş doğa yasalarına göre olmaktadır. Bu işleyiş içerisinde öyle bir denge kurulmuştur ki dışarıdan bu yasaya aykırı bir biçimde yapılan müdahalelere doğa tepki verebilmektedir. İklim değişikliği ile yaşanan sorunlar, taşkınlar, biyolojik çeşitliliğin azalması ve kuraklık bunlardan bazılarıdır. Bu ve benzer felaketler, doğayı hor kullanmamızdan kaynaklanıyor.

Doğal çevre hepimizin üzerinde yaşadığı bir çevredir. Bu çevreyi korumak da hepimize düşmektedir. Doğal çevrenin korunmasına katkıda bulunmak için geri dönüşüm çalışmalarına katılmamız gerekir. **Geri dönüşüm**, hem kaynakların hızla tükenmesini hem de dünyanın çöplüğe dönüşmesini engeller. Çöpümüzü ayrıştırarak paketlemeliyiz. Cam, plastik ve kartonları evsel atığa karıştırmadan ayrı ayrı paketlemeliyiz. Söz konusu paketleri de bu amaçla konulan dönüşüm kutularına atmamız gerekir. Bunun yanında doğal çevre konusunda faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarında **aktif** görevler üstlenmeliyiz. Bu alanda hem ulusal hem de uluslararası boyutta çalışan pek çok sivil toplum kuruluşu vardır.

Doğal çevreyi korumayı amaçlayan sivil toplum kuruluşlarından biri "Türkiye Çevre Koruma Vakfı"dır. TÜÇEV amacını şöyle açıklamaktadır:

"İnsanın, insan sağlığının, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, çevre kirliliğinin önlenmesi ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve tabii kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile tabii ve tarihî zenginliklerinin korunması için maddi ve manevi katkıda bulunmak."

Doğal çevreyi korumak için çalışan bir diğer sivil toplum kuruluşu da "Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı"dır (ÇEVKO).

ÇEVKO, Türkiye'de ambalaj atıklarını geri kazandırma sisteminin oluşturulmasında etkin rol oynayan kuruluşlardan biridir. Türkiye'deki ambalaj atıklarının, sanayinin önderliğinde toplum ve yerel yönetimlerin iş birliği ile sürdürülebilir bir sistem içinde geri kazanılmasını ve geri dönüştürülmesini amaçlamaktadır. ÇEVKO; cam, metal, plastik, ve kâğıt/karton türü evsel nitelikli ambalaj atıklarının değerlendirilmesi için sağlıklı, temiz ve ülke gerçeklerine uygun bir geri kazanım sistemi oluşturulmasında temel unsurların bu atıkların kaynağında ayrı toplanması, geri dönüşüm sanayi ve kapasitesinin yaratılması ve tüketici eğitimi ve katılımının sağlanması gerekliliğine inanarak bu doğrultuda etkinlikler yapmaktadır.

Doğal çevreyi korumak için çalışan uluslararası faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları da vardır. Bunlardan biri Dünya Doğayı Koruma Vakfı'dır (WWF). Vakıf, doğanın zarar görmesini durdurmayı ve verilen zararları onarmayı amaçlayan uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur.

Ulusal ve uluslararası faaliyet sürdüren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında aktif rol almamız gerekir. Bu, aynı zamanda vatandaşlık görevimizdir. Böylece yaşadığımız bölgeyi ve bir bütün olarak dünyayı daha yaşanılır bir yer hâline getirebiliriz.

SORULAR

1. Kurum ve kuruluşların doğal çevreyi koruma konusunda yaptığı çalışmalarda yer aldınız mı? Katıldysanız deneyimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Yakın çevrenizi gözlemlediğinizde ailelerin geri dönüşüm konusunda duyarlı olduklarını, çöplerini ayrıştırdıklarını ve geri dönüşüm kutularına attıklarını söyleyebilir misiniz? Cevabınız olumsuz ise onları bu konuda yönlendirmek için ne tür bir çalışma yapılmalıdır?

G. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİYLE DEMOKRATİK SÜRECE ETKİN KATILIM

HAZIRLIK

Aşağıda verilen İnternet haberlerini ve karikatürü inceleyiniz ve sayfanın sonundaki soruları yanıtlayınız.

Malezya Net Deneyimi

Bir e-posta listesi olarak başlayan ve "Malezya Net" adıyla anılan bu çalışma, İnternet kullanımının kısıtlı olduğu durumlarda dahi bir e-posta listesinin ne kadar kapsamlı bir etki yaratabileceğini göstermesi açısından ilginç bir deneyim olmuştur. Malezya'da yazılarının yayımlanma imkânı kalmayan tanınmış bir yazar (Sang Kancil) Sydney'de faaliyet gösteren Malezya asıllı bir kişinin sahip olduğu İnternet servis sağlayıcının ev sahipliğinde, toplam 800 aboneli bir e-posta listesine görüşlerini ve düşüncelerini yazmaya başlar. Bu 800 e-posta abonesi listede yer alan görüşleri, düşünceleri ülke içinde yayarlar. Bu bilgi paylaşımı o derece yaygınlaşır ve etkili olur ki çok geçmeden pek çok siyasetçi ve üst düzey bürokrat bu listedeki görüşleri değerlendirmek, durumlarını açıklamak zorunda kalırlar.

"Sanal Suçları Başkaları İşlemiş Gibi Gösteriyorlar."

İnternet ve teknoloji, hukuk sözlüğüne "sanal taciz" ve "sanal zorbalık" gibi yeni suçların eklenmesine vesile oldu.

İnternet artık hayatımızın olmazsa olmaz bir parçası. Üstelik teknolojinin gelişmesi sayesinde İnternet hayatımıza o kadar nüfuz etti ki artık "sanal taciz" ya da "sanal zorbalık" gibi sadece İnternet ortamında işlenen yeni tür suçlar çıktı ortaya. Tabii ki bu suçlar nedeniyle birçok insan da mağdur oluyor.

1. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak demokratik yaşama katılmanın avantaj ve dezavantajlarını tartışınız.
2. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken nelere dikkat edilmesi gerekir?

8. ETKİNLİK

1. Aşağıda "Toplumsal Yaşam İçinde Karşılaşılan Uygulamalar" başlığı altında verilen uygulamaları okuyunuz.

2. Uygulamalarda yaşanan hak ihlallerinin giderilmesi için çözüm önerileri geliştiriniz. Geliştirdiğiniz çözüm önerilerinden birini elektronik haberleşme aracılığıyla ilgili kurum ve kuruluşla, diğerini sosyal medya aracılığı ile kamuoyu ile paylaşınız (Hangi uygulama ile ilgili hangi aracı kullanacağınıza kendiniz karar veriniz.). Çözüm önerilerinizi aşağıda verilen bölümlere yazınız. İletinizi etik ilkelere bağlı kalarak yazmaya özen gösteriniz. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Toplumsal Yaşam İçinde Karşılaşılan Uygulamalar

A. Mahallenizde bulunan yeşil alan yapılaşmaya açılıyor.

B. Okulda bir arkadaşınız inançlarından dolayı ayrımcı uygulamalara maruz kalıyor.

Elektronik Posta İletisi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sosyal Medya Mesajı

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilginin toplanması, işlenmesi, depolanması ve çeşitli ağlar aracılığı ile ulaşma olanağı sağlanan her yere hızlı bir biçimde iletilmesini sağlayan her türlü yazılı, görsel ve işitsel araçları; iletişim tekniklerini, bilgisayarları içine alan bütünü ifade eden bir kavramdır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, iletişim ve bilgisayar teknolojilerinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuş bir sistemdir. Bu sistem içinde yazılı basın, radyo, televizyon, İnternet gibi kitle iletişim araçları oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Günümüzde elektronik haberleşme, ya **elektronik posta sistemi** (e-mail) sayesinde yazışarak ya da bilgi tartışma servisleri ve bilgisayar konferans sistemleriyle konuşarak yapılmaktadır. **Elektronik haberleşme** kanalları ile istediğimiz bilgiyi; emek, zaman ve ekonomiden tasarruf ederek dünyanın öbür ucuna iletebiliriz. İşte bu olanak sayesinde dünyanın her tarafındaki demokratik yaşama müdahil olabiliriz.

Bunun yanında sosyal medyanın kullanımı da büyük bir hızla artmaktadır. **Sosyal medya**, kişilerin İnternet üzerinden -sosyal ağlar aracılığı ile- her türlü diyalog ve paylaşımda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Bu hızlı kullanım hemen her şeyi etkilemektedir. İnsanlar sosyal medya araçlarını kullanarak örgütlenebilmekte, demokratik yaşam içinde meydana gelen olumlu veya olumsuz olaylara müdahale edebilmektedirler. Ortadoğu'da yaşanan rejim değişikliğine neden olan toplumsal ayaklanmaların, sosyal medya üzerinden bir araya gelen insanlar tarafından yapıldığı iddia edilmektedir. Yine bu olanaklar sayesinde insanlar, hem kendi ülkelerinde hem de dünyanın başka ülkelerinde yaşanan olumlu demokratik gelişmeleri desteklemekte ve olumsuz olayları da protesto edebilmektedirler.

Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler insan ilişkilerinde, siyasi yaşamda ve demokratik toplumların ve kurumların işleyişinde devrim niteliğinde değişimlere neden olmuştur. Bilişim ve iletişim teknolojileri, gerek yurttaşlar arasındaki gerek seçilmişler ile seçmenleri arasındaki iletişimi büyük oranda değiştirmiştir. Hükümetin yurttaşlara ve yerel yönetimlerin kenttaşlara erişiminde yeni yöntemlerin ortaya çıkışına tanık oluyoruz. Bilişim ve iletişim teknolojileri iki taraflı çalışan bir iletişim kanalı açmıştır. Bir taraftan seçilmişler seçmenlerine icraatlarını, düşüncelerini anlatabilmekte, diğer taraftan da seçmenler temsilcilerine isteklerini, sorunlarını, çözüm önerilerini aktarabilmektedirler. Üstelik tarafların bir araya gelmesini de gerektirmemektedir. Bütün bunların sonucunda vatandaşlar artık dijital vatandaş olarak nitelendirilebilmektedir. Ülkemizde de uygulanan "**e- devlet**" uygulaması sayesinde birçok işlem kolayca ve zahmetsizce gerçekleştirilebilmektedir. Böylesine etkili bir aracı demokratik yaşama etkin katılım için bizler de kullanmalıyız. Yaşadığımız ya da şahit olduğumuz insan hakları ihlallerini veya iyi örnekleri kamuoyu ile paylaşmalı, yaşanan ihlallerle ilgili şikâyetleri yetkili mercilere iletmeliyiz. Yönetimin uygulamaları ile ilgili düşüncelerimizi kurum ve kuruluşlara iletmeliyiz. Çözüm önerileri geliştirmeliyiz.

Sosyal yaşam içinde son derece etkili olan elektronik haberleşme ve sosyal medya araçlarını kullanırken **etik ilkeleri** ön planda tutmalıyız. Toplumsal yaşam içinde uymak zorunda olduğumuz genel görgü kurallarına uyma, yaptığımız bilgilendirmelerde başkalarını yanıltmama, yasaların suç kabul ettiği eylemlerde bulunmama gibi kurallara uygun davranmalıyız. Katılmadığımız görüşlerle ilgili yorum yaparken hakaret etmemeye, saygı sınırlarını zorlamamaya özen göstermeliyiz.

SORULAR

1. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı gelişmelerin demokratik vatandaşlık uygulamalarına ne tür katkıları olmuştur?
2. Ülkemizde/Çevremizde elektronik haberleşme ve sosyal medya aracılığı ile demokratik yaşama katılımın yaygın olduğunu söyleyebilir misiniz? Değilse nasıl yaygınlaştırılabilir?
3. Elektronik haberleşme ve sosyal medya araçlarını kullanırken hangi kurallara uyulması gerekir? Uyulmaz ise ne tür sorunlar ortaya çıkar? Belirtiniz.

Aşağıda verilen "Aktif Vatandaşlık Bilinci" başlıklı metni okuyunuz. Aktif vatandaşlık ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

AKTİF VATANDAŞLIK BİLİNCİ

...

Sivil toplum hareketlerini en basit ifadeyle aktif vatandaşlık kavramı içinde değerlendirebiliriz. Tanımını da başkalarına saygı gösteren, sorun çözümede girişimci ve yenilikçi olan, eyleme dönük araçlar yaratabilen, kendi iç enerjisi ile harekete geçebilen ve toplumun daha az şanslı kesimleri için toplumsal destek sağlamak üzere kendilerini düzenleyebilen örgütlü insan toplulukları olarak yapabiliriz. Toplumsal hayatı da kökenine bakılmaksızın tarihsel, coğrafi ve siyasi geçmişinden dolayı aynı toprak üzerinde yaşamak durumunda olan ve menfaatleri birbiriyle yakından ilişkili olan toplumun, üzerinde büyük ölçüde hemfikir olduğu birtakım yazılı kurallara (kanunlara) ve yazılı olmayan etik değer, örf, âdet ve geleneklere göre işleyen bir sosyal sözleşme olarak algılayabiliriz. Toplum içindeki her türlü örgütlü ve tanımlı yapının sorumluluğunu da kabaca toplum hayatı içerisinde kendi ilgi, bilgi ve yetki alanına giren konularda etkin, aktif, doğru çalışmalar yapmak olarak tanımlayabiliriz.

Sivil toplum örgütlerinin görevi, seçtikleri misyon çerçevesinde öncelikle önleyici, zarar azaltıcı ve geliştirici olmaktır. Bir diğer deyişle aktif çalışmalar yapmaktır. Ayrıca kamu yararını ilgilendiren konularda çeşitli sebeplerle yaşanabilecek gecikmeleri ve eksiklikleri tamamlayan ve ihtiyaç hâlinde devletin resmî kurumlarına destek olarak devreye girecek etkin bir güç olmaktır. Örnek verecek olursak Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfının amacı, Millî Eğitim Bakanlığına alternatif olmak değil, destek olmaktır. Deniz Temiz Derneği/TURMEPA'nın geçtiğimiz günlerde gerçekleştirdiği Türkiye çapındaki deniz temizliği çalışması, Ulaştırma veya Çevre Bakanlığının işini elinden almak amaçlı değil, sivil bir inisiyatifle var olduğu bu topraklara gönüllü bir katkıda bulunma çabasıdır. Aynı yaklaşım, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Sokak Çocukları Koruma Derneği, Özürlüler Vakfı ve benzeri yüzlerce sivil toplum örgütü için de geçerlidir. Bir diğer örnek olarak Yönetim Kurulu Başkanlığını sürdürdüğüm AKUT da aynı şekilde kendisine seçtiği misyonda, acil durumlarda ve doğal afetlerde bu görevin asıl sahibi olan Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ile birlikte, ona bağlı olarak çalışır ancak hiçbir zaman sivil savunma sistemine bir alternatif, bir rakip değildir. Sivil toplum örgütleri çeşitli sebeplerle devletin ulaşamadığı, yetemediği, geciktiği durumlarda tamamlayıcı ve son derece dinamik ve hızlı hareket edebilen yapılarıyla ufuk açıcı bir vizyonla hareket eder.

...

Sivil toplum örgütleri, kendini geliştirmeye çok açık olduğu ve hızlı, dinamik hareket kabiliyetlerinden dolayı ülke gelişiminde büyük görevler üstlenebilecek konumdadır. Nitekim içinde bulunduğumuz dönemde çok etkin ve başarılı çalışmalar yapan pek çok sivil toplum örgütü mevcuttur. Bizim yapmamız gereken sivil toplum örgütlerimizin sayısını ve etkinliğini artırmak ve vatandaşları kendi gelecekleri konusunda daha etkin, daha aktif bireyler olmaları konusunda desteklemek olmalıdır. Ortak yaşama arzusu içinde bulunan çağdaş toplumlarda vatandaşlık sorumluluğunun içinde, kendisinden daha az şanslı bireyler için mücadele etmek ve çalışmak çok saygıdeğer ve toplum içinde kabul gören bir etkinliktir. Bizler Anadolu görgüsü ve eğitimi ile zaten bu vizyona ziyadesiyle yakın bir geçmişe ve genetik yapıya sahip insanlarız, bunu destekleyici çalışmalarla halk çok daha etkili bir sivil inisiyatif geliştirebilecek altyapıya sahiptir. Osmanlı'dan günümüze kalan yüzlerce yıllık birikimi ve geçmiş olan vakıfların sayısı hiç de az değildir, "imece usulü" ve dünyanın en eski itfaiye teşkilatlarından biri olan "Tulumbacılar" bu topraklardan çıkmıştır. İçimizde doğal olarak var olan bu vizyonu, eğitim, öğretim, doğru rol modeller ve ödüllendirme – destekleme çalışmalarıyla tekrar ortaya çıkartmalı ve vatandaş olma bilinci ve sorumluluğunu her ortamda harekete geçirmeliyiz. Unutmamalıyız ki örgütlü toplum güçlü toplumdur.

http://www.nasuhmahruki.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:aktif-vatandaslik-bilinci&catid=72 02.05.2014

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruların doğru yanıtlarını işaretleyiniz.

- Özerk bireyle ilgili olarak söylenen aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
  - Demokratik toplumlarda birey, vatandaş olmanın bilinç ve sorumluluğuna sahiptir.
  - Birey, demokrasilerde vatandaşlık hakkının sadece seçimlerde oy kullanmak olduğunu bilir.
  - Demokratik toplumlarda birey, toplumsal sorunlara karşı duyarlıdır.
  - Demokrasilerde birey, pasif değil aktif vatandaşdır.
  - Demokrasilerde birey kararlarını iç sesine göre verir.
- Demokrasi, insanların temel hak ve hürriyetlerini özgür bir şekilde yaşadıkları düzendir. Bu düzenin devamı açısından insanlar, hem kendi hak ve hürriyetlerini hem de diğer insanların temel hak ve hürriyetlerini korumak zorundadır.

Buna göre demokrasiyi yaşam biçimi olarak seçmiş bir bireyden, aşağıdaki davranışlardan hangisini yapması beklenmez?

  - Görüş ve düşüncelerini rahatlıkla ifade eder.
  - Kendisine yapılmasını istemediği bir davranışı, bir başkasına yapmaz.
  - Kendi hak ve hürriyetlerine sahip çıktığı gibi, diğer insanların da hak ve hürriyetlerine sahip çıkar.
  - Herkesin duygu ve düşüncelerine saygı gösterir.
  - Sadece kendine ve ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirir.
- "İyi insan olmak her zaman iyi vatandaş olmak anlamına gelmez." (Aristoteles)

Yukarıda verilen sözde geçen, iyi insan - iyi vatandaş arasındaki ilişki aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru bir biçimde vurgulanmıştır?

  - İyi insan her zaman iyi vatandaş olmanın ön koşuludur.
  - Benzer noktaları olsa da iyi insanın taşıdığı özelliklerle iyi vatandaştan beklenen özellikler birbirinden farklıdır.
  - İyi insan her zaman iyi vatandaş olur.
  - İyi insan ile iyi vatandaş arasında yakın bir ilişki vardır.
  - İyi insan ve iyi vatandaşı yalnızca aile kurumu yetiştirir.
- Aşağıdakilerden hangisi bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken uyulması gereken etik ilkelerden biri değildir?
  - Şikâyet hakkını kullanırken saygılı bir dil kullanır.
  - Eleştirirken adaletli olmayı ihmal etmez.
  - Toleranslı olması gereken konularda aşırı tepki vermemesi gerektiğini bilir.
  - Talep ettiği demokratik hak ve özgürlüklerin herkes için eşit uygulanmasını ister.
  - İnsanları haklı olduğuna inandırmak için gerektiğinde yanıltıcı bilgileri de savunur.

B. Aşağıdaki açıklamalarda boş bırakılan bölümleri uygun sözcük veya sözcük gruplarıyla tamamlayınız.

hak ve sorumluluğu

devlet ve vatandaşın

sivil toplum kuruluşları

katılım

etik ilkelere

1. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek .....
..... ödevidir.
2. Vatandaşların, hükümet yetkililerinin seçimi ve onların yaptıkları işleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileme amacıyla giriştikleri yasal her türlü eyleme ..... denir.
3. Ailede, okulda ve toplumsal yaşam içinde karar alma süreçlerine katılma, vatandaşlık .....
.....dur.
4. Resmî kurumların dışında kalan ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yapan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük yöntemiyle belirleyen, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağış ve üye aidat ödemeleri ile sağlayan kuruluşlara .....
.....denir.
5. Elektronik haberleşme ve sosyal medya araçlarını kullanırken .....
uygun davranmalıyız.

C. Aşağıdaki açıklamalardan doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Sivil toplum örgütleri oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir.
2. ( ) Birey; oy kullanarak, köşe yazarlarına veya sorumlulara şikâyet mektupları yazarak, dava açarak ya da farklı pek çok yoldan karar mekanizması üzerinde baskı oluşturabilir.
3. ( ) Ortak yaşam alanı olan doğal çevrenin ve ekolojik dengenin korunması görevi devletlere ait bir görevdir.
4. ( ) Yurttaşları bilinçli tüketici olması için eğitmek ve yönlendirmek yalnızca yöneticilerin görevidir.
5. ( ) Canlı ve cansız varlıkların üzerinde yaşadığı, üretim ve tüketim faaliyetlerinin yapıldığı sisteme doğal çevre denir.

Ç. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken uyulması gereken etik ilkeler nelerdir? Uyulmamasının doğuracağı sorunları belirtiniz.
2. Doğal çevrenin korunması ile insan sağlığı, üretim ve ekolojik denge arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
3. Uluslararası belgelerle ve anayasalarla güvence altına alınan hak ve özgürlüklerini yeterince kullanmayan bireyleri, hak ve özgürlüklerini kullanmaları konusunda nasıl cesaretlendirebiliriz? Belirtiniz.
4. Bilinçli tüketici kimdir, özellikleri nelerdir? Belirtiniz.

4. TEMA

ÇEŞİTLİLİĞE ÇOĞULCU BAKIŞ

KONULAR:

- A. FARKLI KÜLTÜR VE DEĞERLERE SAYGI DUYMAK GEREKİR
- B. TOPLUMSAL ÇEŞİTLİLİK ZENGİNLİKTİR
- C. ORTAK DEĞERLERİMİZİ KORUYALIM
- Ç. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA SORUMLULUKLARIM VAR
- D. ÇEŞİTLİLİĞİN BARIŞ İÇİNDE BİRLİKTE YAŞAMASI İÇİN AYRIMCILIĞA KARŞI ÇIKALIM
- E. YAŞLI, ENGELLİ GİBİ DEZAVANTAJLI GRUPLARIN TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIMI BENİMLE MÜMKÜNDÜR

İnsan haklarına dayalı çağdaş demokrasilerde düşünce, inanç, etnik vb. bireysel ya da toplumsal çeşitlilikler bir zenginlik olarak görülür ve çoğulcu bir anlayışla, hiçbir birey ya da grubun diğerini ötekileştirmeden birlikte yaşaması esastır. Öğrencilerde yerel, ulusal ve evrensel düzeyde kültürel farklılıklara saygı becerisi geliştirmek, ön yargı, toplumsal dışlama ve ayrımcılıkla mücadele edip eşit yurttaşlar olarak yaşama anlayışı ve becerisi geliştirmek temanın ana kapsamını oluşturmaktadır. Bu temada ayrıca, çeşitlilikle birlikte yaşama anlayışı geliştirme açısından toplumdaki ortak değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yaşlı ve engelliler gibi dezavantajlı grupların topluma katılımlarıyla ilgili anlayış ve beceri geliştirme de bu temanın kapsamı içinde ele alınmaktadır.

A. FARKLI KÜLTÜR VE DEĞERLERE SAYGI DUYMAK GEREKİR

HAZIRLIK

Aşağıda verilen afişi ve İnternet haberini inceleyiniz, haberin altındaki soruları yanıtlayınız.

MALEZYA KIYAFET VE YEMEK KÜLTÜRÜ

Ülkede Malay, Çin ve Hint mutfakları etkisini gösterir durumdadır. Farklı etnik kültürlerden gelen insanların oluşturduğu ortak bir mutfaktan da söz edilebilir elbette. Mutfağın zengin olması yalnızca etnik kökenleri farklı olan insanların bir arada yaşamasından kaynaklanmıyor. Toprağın ve iklimin de Malezya insanına cömert davrandığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

1. Yukarıda verilen afiş ve İnternet haberlerinden hareketle, kültürlerin farklı olması doğal mıdır? Nedeni ne olabilir?
2. Sizce farklı kültürlerle ve o kültürlerin değerlerine yeterince saygı gösteriyor muyuz? Tartışınız.

1. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen açıklamayı okuyunuz.

Öğrenci değişimleri kapsamında ülkenizi daha önce ziyaret eden arkadaşınızın ülkesine gittiniz. Misafir olacağınız aile sizi karşıladı. Eve yerleştiniz, biraz dinlendikten sonra yemeğe davet edildiniz. Bütün aile toplandı o gün. Yemeklerin hiçbirini daha önce tatmamıştınız. Bir kısmını sevdiniz ve yediniz. Bir kısmını da yemediniz. Giyim tarzınız da bir hayli farklıydı. Ailenin kimi üyelerinin, giyim kuşamınızı, yemek yeme biçiminizi hor gördüğünü ve sizin hakkınızda olumsuz cümleler kurduğunu hissettiniz. Arkadaşınıza sorduğunuzda hislerinizin doğru olduğunu öğrendiniz. Kültürünüzden dolayı horlandınız.

2. Böyle bir durumda neler hissederdiniz? Düşüncelerinizi aşağıda verilen bölüme yazınız.

3. İnsanların birbirini hor görmesinin önüne geçmek için nelere dikkat edilmelidir? Hangi değerlerde buluşması gerekir? Sizi hor görenlere iletmek üzere aşağıda verilen ikinci bölüme bir mektup yazınız. Her iki aşamada yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Hislerimin Dile Gelişi .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sayın .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

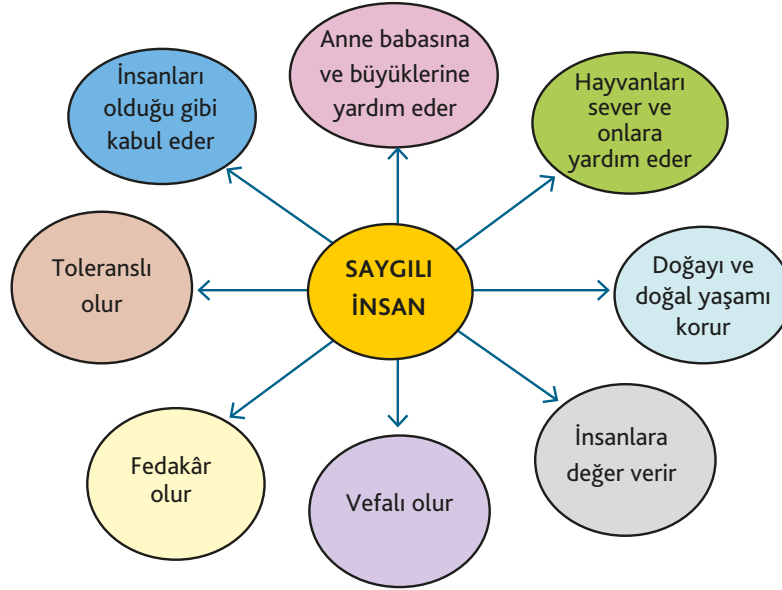
.....

İnsanların pek çok benzer özelliği olmasına rağmen onu hemcinslerinden ayıran birtakım farklı yönleri de vardır. **Farklılıkları** yaratan önemli unsurlardan biri de kültürdür. Farklıyız çünkü kültürlerimiz farklı. **Kültür**, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde yöreden yöreye farklılık gösterir. Çünkü kültürü oluşturan iki temel öge vardır. Birincisi maddi –ekonomik uğraş gibi– diğeri de manevi –dil, din, gelenek gibi– öğelerdir. Hepimiz bir kültürün içine doğarız. Bizi büyük oranda içine doğduğumuz kültür şekillendirir.

Hiç kimsenin doğuştan ırkını, dilini, dinini, milliyetini, derisinin rengini, kültürünü vb. seçme imkânı yoktur. Herkes içine doğduğu kültürün özelliklerini edinmek durumundadır. Bunun doğal bir sonucu olarak birbirinden farklı yaşam biçimleri ortaya çıkar. Farklı inanç, yeme içme, giyim kuşam alışkanlıkları doğar.

Her kültürün birbirinden farklılıkları vardır. Bir arada barış içinde yaşayabilmemiz, bizden farklı olan herkese saygı göstermek; onların dilini, kültürünü yaşatmasına yardımcı olmakla mümkündür. Bu aynı zamanda insani bir görevdir. **Saygı** ve **tolerans** da en önemli insani değerlerimizdir. Bu aşamada görselde sıralanan saygılı insan özelliklerini inceleyebilirsiniz.

İnsanların dilinin, dininin, kültürünün, düşüncesinin farklı olması dezavantaj değil aksine önemli bir avantajdır. Bu avantajın değerinin bilinmesi ve iyi değerlendirilmesi gerekir. Farklılıklar insanın olduğu gibi toplumların da zenginleşmesini ve gelişmesini sağlar. Hepimizin hem başkalarından öğreneceği hem de başkasına öğreteceği; bilgi, beceri ve alışkanlıkları vardır. Aynı zamanda her kültür ürünü insanın yaşamını zenginleştirir ve yaşamdan ayrı tatlar almasını sağlar. Örneğin her ülkenin kendine özgü yemekleri vardır. Her bir yemek ayrı bir damak tadıdır. Yine her topluma özgü ritüeller ve giyim kuşam biçimleri vardır. Bu farklılıkları, kendi kültürümüzün bakış açısıyla eleştiremeyiz, hor göremeyiz. Böyle bakarsak onlar da bizim kültürümüze ait ürünlere kendi kültürlerinin bakış açısıyla bakabilirler. Bu da birlikte yaşamın, toplumlar arası diyalogun ve kültür alışverişinin önünde engel teşkil edebilir. Kültürel farklılıkların doğal olduğuna inanarak ve her kültür ürününe saygı duyarak barış içinde bir dünya kurabiliriz.

SORULAR

1. Kültürel farklılıklar doğal mıdır? Neden?
2. Etkinliğin birinci yönergesinin altında verilen durumu farklı ırk ya da kültüre sahip insanlara ve değerlerine saygı açısından yorumlayınız.

B. TOPLUMSAL ÇEŞİTLİLİK ZENGİNLİKTİR

HAZIRLIK

Aşağıdaki karikatürleri ve İnternet haberini inceleyerek karikatürün yanında verilen soruları yanıtlayınız.

KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK 2030

UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin beşinci yıl dönümü dolayısıyla gerçekleşecek olan buluşma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Yönetimi Bölümü, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, UNESCO Alman Komisyonu ve Kültürel Çeşitlilik Koalisyonları Uluslararası Federasyonu (IFCCD) tarafından düzenleniyor.

Türkiye'den ve çevre ülkelerden on genç uzmanın aktif katılımıyla gerçekleşecek olan U40 Katılımcıları Uluslararası Forumu 2009-2011 UNESCO "Kültürel Çeşitlilik 2030" Buluşması...

"Kültürel çeşitliliğe yön ver, bilgiyi seferber et, itici güçleri harekete geçir!" sloganıyla yol alan program, UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'nin etkin biçimde hayata geçirilmesini amaçlıyor.

Behiç Ak

1. Üstteki görselde cevabı aranan "Hepimiz eşit miyiz?" sorusuna sizin yanıtınız nedir? Düşüncelerinizi temellendirerek arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Çeşitlilik doğal mıdır? Çeşitliliğin korunması için neler yapabiliriz? İnternet haberinde ve karikatürde verilenlerden hareketle tartışınız.

2. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen "UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi"nin 4. maddesini okuyunuz.

2. Dördüncü maddede verilenlerden hareketle düşünce inanç ve etnik çeşitliliği korumak için yapılması gerekenleri anlatan bir afiş hazırlayınız. Afişinizde, çeşitliliğin korunması gerektiğini, tüm insanların eşit, çeşitliliğin zenginlik olduğunu vurgulayınız. Afişinizi söz konusu maddeden sonra verilen bölümde hazırlayınız. Afiş çalışmanızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

"Madde 4- Kültürel çeşitliliğin garantisi olarak insan hakları:

Kültürel çeşitliliği korumak, insan onuruna saygı duymaya bağlı etik bir zorunluluktur. Bu, insan hakları ve temel özgürlükleri, özellikle de azınlıklar ve yerli halklardan kişilerin haklarına dair bir taahhüt içerir. Hiç kimse, kültürel çeşitliliğe uluslararası hukuk tarafından garanti altına alınan insan haklarını ihlal etmek için veya bu hakların kapsamını kısıtlamak için başvuramaz."

Çeşitlilik, farklılık kelimesi yerine kullanılan bir kavramdır. Kültürel anlamda insanlar arasındaki farklılıkları ifade eder. Küresel dünyada bütün toplumlar dil, din, renk, etnik köken, cinsiyet, yaş, fiziksel ve bilişsel yetenekler, yaşam biçimi, kültürel özellikler vb. bakımlardan birbirinden farklı insanlardan oluşur. Ayrıca insanlar, mensup oldukları sosyal ve ekonomik sınıf, yaptıkları iş, siyasal tercihleri bakımından da çeşitlilik gösterir. Bunların her biri ayrı kültürel gruplar olarak kabul edilebilir. Bütün toplumlar için söz konusu olan çeşitlilik, toplumların bir zenginliği olarak görülmelidir.

Bir toplumdaki kültürel çeşitlilik o toplumun sahip olduğu bir zenginliktir.

Günümüzde "**çeşitlilik içinde birlik**" kavramı sıkça kullanılmaktadır. Bu kavramla, çeşitlilik ile toplumsal birlik ve beraberlik arasında bir dengenin kurulması gerektiği ifade edilir. Bu kavramı ortaya atanlar, insan varlığının hem benzer hem de farklı olduğunu, toplumsal birliğe ancak böyle bir çeşitlilik içinde ulaşılacağını, bunun da bir yandan özgürlüğe ve çeşitliliğe izin verirken bir yandan da belirli birleştirici ilkelerin kabul edilmesi ve korunmasıyla mümkün olacağını savunurlar. Birleştirici ilkelerin başında, toplumları toplum yapan dil, din, tarih birliği gelir. Bu birleştirici değerlere gereken önem verilmelidir. Bunun yanında topluma özgü vatanseverlik, misafirperverlik, tolerans gibi değerler de bütün yurttaşlar tarafından benimsenmelidir. Ayrıca bayrak, İstiklal Marşı gibi bağımsızlığımızın sembolü olan ortak değerleri, bütün yurttaşların benimsemesi ve gereken değeri vermesi gerekir.

Çeşitlilik, insanların eşitliğine engel değildir. Çeşitlilik içinde bütün insanlar hak ve özgürlükler bakımından eşittir. Yunan düşünce tarihinin önemli temsilcilerinden Zenon (MÖ 336-270), tek bir dünyada insanlığın bir bütün olduğunu savunmuştur. Doğal hukuk anlayışına dayanarak akıl sahibi insanların salt insan olmaları dolayısıyla eşit haklara sahip olduğunu dile getirmiştir. Zenon'a göre "Yunanlı, barbar, köle, erkek ve kadın, soy ve cinsiyetleri ne olursa olsun bütün insanlar kardeş ve insanlığı oluşturan bireylerdir."

Toplum bir resme benzetilirse toplumda binlerce yıl bir arada yaşayan herkes elindeki fırçayı tuvale sürmüş ve ortaya rengârenk bir toplum resmi çıkmıştır. Bu resim her geçen gün değişmekte, yenilenmekte, resimdeki renklerin çeşitliliği her geçen gün artmaktadır. Söz konusu resimdeki hiçbir rengin solmaması için hepimize görevler düşmektedir. Çünkü toplumu meydana getiren, o renklerin ahengi ve uyumudur.

SORULAR

1. Tüm insanlar eşit midir? Neden?
2. Çeşitlilik neden bir zenginlik olarak nitelendirilmektedir?
3. Çeşitliliğin korunmasında bize düşen görevler nelerdir?

1. Aşağıda verilen "Mehmet'in Hikayesi" başlıklı kısa öyküyü okuyunuz.
2. Öyküde tanıtılan Mehmet, millî kültüre ait hangi değerleri yerine getirmiyor? Bu durum nelere yol açıyor? Aşağıda verilen bölüme yazınız.
3. Söz konusu öykünün kahramanı, millî değerlerini önemseyen bir insan olsaydı neler yaşanabilirdi? Mehmet'in yerine millî değerlerini önemseyen bir kişiyi koyarak altta verilen noktalı alana öyküyü yeniden yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Mehmet'in Hikâyesi

Konu komşu ve akraba ziyaretlerinde "Mehmet neden gelmedi?" diyenleri annesi, "Mehmet, içine kapalı bir çocuk, bu tür ziyaretlerde sıkılıyor." diyerek geçiştiriyordu. Oysa Mehmet arkadaşları arasında oldukça sosyal bir kişi olarak biliniyordu. Arkadaşları ile sık sık bir araya geliyor, kimi zaman gecenin geç saatlerine kadar sürekli yabancı dilde müzik dinliyor ve dans ediyordu. Türkü gibi kendi kültürünün ürünü olan müzik türlerini ise dinlemeyi hiç sevmiyordu. İnternet'in başından kalkmıyor, cep telefonunu elinden düşürmüyordu. Yazışmalarında da dilini özensiz kullanıyor, ailesi eleştirdiğinde pek aldırış etmiyordu. Çoğunlukla yabancı dilde yazılmış kitaplar okuyordu. Kültürünün ürünü olan edebiyatı, şiiri, sinemayı hemen hiç takip etmiyordu.

Millî ve dinî bayramlara katılmıyordu. Aile büyükleri bile yüzünü çok nadir görebiliyordu. Annesi aile ilişkilerinin zayıfladığının farkındaydı. Bazen "Biz bu dünyadan göçersek Mehmet kardeşleriyle bile görüşmez herhâlde." dediği oluyordu. Anne kendisini çaresiz hissediyor ancak bir çözüm üretemiyordu.

(Bu eser için yazar tarafından yazılmıştır.)

Yerine getirilmeyen millî değerler ve sonuçları:.....

.....

.....

.....

.....

.....

Öyküyü Yeniden Tasarlıyorum: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tarih birliğinin bir yansıması olan millî bayramlarımızı coşkuyla kutlarız.

aynı zamanda ortak edebiyatın ve sanatın yaratılmasında da rol oynar. Aynı **dine inanmak** ve dinî ritüelleri birlikte yerine getirmek de insanları birbirine yakınlaştıran bir başka unsurdur. **Tarih birliği** milleti bir arada tutan bir başka etkidir. Uzun yıllar boyunca bir arada yaşama, insanları birleştirir, geleceğe yönelik kader birliğine yöneltir. Birlikte yaşamın ürünü olan **kültür** de bu birliğe katkı yapan etkenlerden biridir. Kültür ürünü olan, sanat, mimari, edebiyat, şiir vb. toplumları birbirine yaklaştırır. Böylece milletler, vazgeçemeyecekleri birtakım ortak değerler yaratırlar. Bu değerler toplumları diğer toplumlardan ayıran, toplumun kendisine ait değerlerdir. Söz konusu değerleri korumak, çağın gereklerine göre kimi unsurlarını geliştirmek ve gereken önemi vermek herkesin görevidir.

Millî kültürümüze ait değerlerin önemsenmemesi, zamanla ondan kopuşa ve kopuş sonucunda da toplumsal çözülmeye neden olabilir. Hiç istenmeyen böyle bir durumla karşılaşmamak için her düzeyde toplumsal değerleri önemsemeliyiz. Özellikle dildeki kirlenmeye ve yabancı sözcüklerin istilasına karşı tepki göstermeliyiz. Toplum içinde yaşamak insana birçok sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluklardan biri de toplumsal değerlere gereken önemi vermek ve onu gelecek kuşaklara bozmadan aktarmaktır. Toplumsal değerleri kuşaktan kuşağa aktararak toplumun birlik ve bütünlüğüne devamlılığına katkı yapmış oluruz.

Ailenizin ya da komşularınızın, özellikle yaşları oldukça ilerlemiş olan bireylerinin "Nerede o eski bayramlar?" veya "Eski komşuluk ilişkileri kalmadı." gibi serzenişlerine şahit olmuşsunuzdur. Bu tür yakınmaların kaynağı, toplumsal değerlerdeki **yozlaşmadır**. Yozlaşma değerlerin yeni kuşaklar tarafından yeterince önemsenmemesinin sonucudur. Bu durumu ortadan kaldırmak, birlik ve bütünlüğümüze zarar vermesinin önüne geçmek için hepimize görevler düşmektedir.

Bunların yanında **özgürlük**, **eşitlik** ve **adalet** gibi evrensel değerlere de önem vermeliyiz. Çünkü bu evrensel değerlere önem verilmeden millî birlik ve beraberlik sağlanamaz.

SORULAR

1. Ortak değerler neden önemlidir? Millî birlik ve beraberliğe etkisi nedir?
2. Ortak değerlere gerekli özeni göstermezsek neler yaşanabilir? Açıklayınız.

(1) Ozankaya, 1984, s.: 115

Ç. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA SORUMLULUKLARIM VAR

HAZIRLIK

Aşağıda verilen karikatürü ve İnternet haberini okuyunuz. İnternet haberinin altında verilen soruları yanıtlayınız.

Behiç Ak

"Türkiye'de Kadının Durumu" Raporu Açıklandı

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünce hazırlanan Türkiye'de Kadının Durumu Aralık 2010 raporuna göre hâlen 4 milyona yakın kadın okuma yazma bilmiyor. Bunların 2,5 milyonu 50 ve üzeri yaş grubunda bulunurken 6-24 yaş arasında 220 bin kadın okuma yazma bilmiyor...

UZMANLIK GEREKTİREN MESLEKLERDE KADININ ADI VAR

Kadınların uzmanlık alanlarındaki başarılarını da gösteren rapora göre Türkiye'de uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranları oldukça yüksek düzeyde. Üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık yüzde 41.5, profesörler içerisinde kadın oranı yüzde 27.4, doçentlerde yüzde 31.6, öğretim görevlileri arasında ise yüzde 38.5. Ayrıca 154 üniversitenin 8'inde kadın rektör görev yapıyor.

Kadınların bürokrasi içerisinde üst düzey karar verici konumlarda yer almasının oransal olarak düşük olduğu belirtilen raporda, bürokraside üst düzey yöneticilerin yüzde 93'ünün erkek, yüzde 7'sinin kadın olduğu kaydedildi.

İstatistiklerle Kadın 2012, TÜİK, s. 107

1. Karikatürde ve İnternet haberinde ortaya konan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenleri ne olabilir? Tartışınız.
2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi için neler yapabiliriz? Belirtiniz.

4. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. Ailenizdeki iş bölümünden ve yaşadığınız çevrede genel kabul gören toplumsal cinsiyet rollerinden hareketle, erkek ve kadınların cinsiyetleri gereği üstlendikleri rolleri tablodaki ilgili yerlere yazınız. Tablonun altında yer alan bölüme, sıraladığınız rollerin nasıl ve hangi kurumlar tarafından benimsetildiğini yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Arka sayfada "Durumlar" başlığı altında verilenleri inceleyiniz. Durumlardan birini seçiniz. İkna etme, yazılı ve görsel medyaya iletme ve ilgili kuruma dilekçe yazma vb. yöntemlerden birini seçiniz. Seçtiğiniz durumda dile getirilen eşitsizliğin ortadan kalkması için belirlediğiniz yöntem uygun çözüm önerilerinizi de içeren bir yazı kaleme alınız. Yazınızı "Durumlar" başlığından sonra verilen bölüme yazınız ve yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Etkinlik sonunda verilen tabloyu inceleyiniz, tabloda verilen bilgileri değerlendiriniz ve tablodaki bilgilerin toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde değişmesi için ne tür görevler üstlenmemiz gerektiğini sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

4. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz.

5. Metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Erkek Roller	Kadın Roller
Rolleri Belirleyen ve Benimseten Kurumlar	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

DURUMLAR

1. Ailenizde yemek yapma, bulaşık yıkama, çamaşır yıkama, ütü ve evin temizliği gibi işleri, aynı zamanda çalışan bir kadın olan anneniz yapıyor.

2. Yaşları birbirine yakın (bir kız, bir oğlan) iki çocuğu olan ailenin üyesisiniz. Babanız, çoğu zaman isteklerini kız olan çocuğunun yerine getirmesini istiyor.

3. İş arıyorsunuz, gazete ilanlarını karıştırırken bir ilan dikkatinizi çekti. Okuduğunuzda aranan tüm özellikleri taşıdığınızı düşünerek sevindiniz. Ancak ilanın sonunda, erkek adayların tercih edileceği yazıyordu.

4. Komşunuz olan aile kız çocuklarının temel eğitimden sonra, eğitimine devam etmesine izin vermiyor.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ev işleri	Baba	Anne	Kız çocuk	Erkek çocuk	Hane ferdi olmayan akraba	Ücret karşılığı dışarıdan biri
Yemek yapma	5,1	94,7	11,2	0,6	1,3	0,3
Ütü	3,7	88,5	13,2	0,9	1,2	0,6
Çamaşır (makinede olsa bile)	2,7	93,8	11,6	0,7	1,1	0,4
Bulaşık (makinede olsa bile)	3,3	93,2	13,1	0,6	1,1	0,4
Basit dikiş (düğme, sökük vb.)	2,3	93,0	10,5	0,5	1,1	0,5
Akşamları çay servisi	7,4	89,5	16,9	1,7	1,0	0,2
Sofranın kurulup-kaldırılması	9,9	91,2	18,4	2,8	1,0	0,2
Evin günlük toplanması ve temizlenmesi	4,4	92,4	15,6	1,2	1,2	0,6
Evin haftalık temizliği	4,7	90,9	15,4	0,9	1,4	2,7
Günlük yiyecek alış-verişi	41,3	73,6	8,7	4,3	0,7	0,2
Aylık faturaların ödenmesi	74,4	25,5	3,6	6,6	1,1	0,3
Küçük bakım onarım, tamir	70,8	11,6	1,5	6,7	2,4	14,9
Evin badanası, boyası	48	14,3	1,8	5,5	3,4	36,4

(İstatistiklerle Kadın 2012, TÜİK, s. 107)

Cinsiyet, TDK Türkçe sözlükte "Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği" olarak tanımlanır. Bu anlamda cinsiyet bir kişiyi anatomik ve fizyolojik bakımdan kadın ve erkek olarak belirleyen özelliklerdir. Cinsiyet doğum öncesi çevrede oluşan, doğum sonrası "erkek" ve "kadın" biçiminde adı konulan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkek cinsine toplum ve kültür tarafından yüklenen ve öğretilen; tüm rol, beklenti, davranış ve sorumlulukları ifade eder. Bütün bunlar doğuştan getirdiğimiz nitelikler değil, toplumsallaşma yoluyla bize benimsetilen özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet, her insanın içine doğduğu toplumsal çevrede oluşur. Başta aile olmak üzere bütün toplumsal grup, kurum ve kuruluşlar toplumsal cinsiyet rollerini öğretirler. Aileden başlayarak hangi cinsiyetin ne giyeceği, saçının uzunluğunun ne kadar olacağı, kimin hangi oyuncularla oynayacağı vb. benimsetilmeye çalışılır. Bununla da yetinilmez, aile içinde kimin hangi işleri üstleneceği, hangi davranışları yapıp hangi davranışları yapamayacağı, hangi cinsiyetin hangi meslekte çalışabileceği vb. de kanıksatılır. Toplumsal cinsiyet rollerinin, cinsiyetler arasında var olması gereken eşitliği, özellikle kadınlar aleyhine bozduğu söylenebilir.

İnsan hakları alanında önemli konulardan biri de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusudur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerle kadınların kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarına eşit biçimde katılmaları anlamına gelir. Bu durum her iki cinsin de bir ve aynı olduğu anlamına gelmez. Burada söylenen şey; iki cinsin insanlık onuru, hak ve özgürlükleri bakımından eşit olmalarıdır. Çok erken yaşlardan itibaren ailede başlayan, toplumsal çevre ve toplumsal kurumlar tarafından devam ettirilen toplumsal cinsiyet rolleri sonuçta cinsiyet ayrımcılığına yol açmaktadır.

Günümüzde "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi"nde ve başka uluslararası sözleşmelerde insanlar arası eşitlik güvence altına alınmıştır. Cinsiyet ayrımcılığı başta olmak üzere, tüm ayrımcılıklarla mücadele edilmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı ile mücadelede Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi başta olmak üzere, uluslararası sözleşmelerin kabul edilmesi ve bu sözleşmelerin ulusal hukukla güvence altına alınması tek başına eşitliği sağlamaya olanak vermemektedir. Bunun için herkesin konumuna uygun sorumluluklar üstlenmesi gerekir. Aileden başlayarak okulda, sokakta ve bulunduğumuz gruplar içinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sorumluluklar üstlenebiliriz. Örneğin toplumsal cinsiyet bağlamında öğretilen rolleri sorgulayarak işe başlayabiliriz. Bu durum sorgulandığında kadına verilen pek çok görevin cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu açık bir biçimde görülecektir. Bu eşitsizliği hafifletmek ve zamanla ortadan kaldırmak için aile içinde kimi roller üstlenebiliriz. Kahvaltımızı kendimiz hazırlayabilir, odamızı toplayabilir, bulaşığımızı yıkayabilir, evi kirletmeyerek bile eşitliğe katkıda bulunabiliriz. Üstelik sıraladığımız bu işler bizim sorumluluğumuzda olan ve bizim yapmak durumunda olduğumuz işlerdir. Böyle düşünmek bile işlerin sorumluluğunu almak için hepimize güç verir.

SORULAR

1. Çevrenizdeki hatalı davranışlar sergileyen çocuklara cinsiyetleri dolayısıyla ayrımcılık uygulanıyor mu? Böyle bir durumda ne söylüyor ya da ne yapıyorsunuz?
2. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda yeterince duyarlı olduğunuzu, üzerinize düşen görevleri yerine getirdiğinizi düşünüyor musunuz? Başka neler yapabilirsiniz?

D. ÇEŞİTLİLİĞİN BARIŞ İÇİNDE, BİRLİKTE YAŞAMASI İÇİN AYRIMCILIĞA KARŞI ÇIKALIM

HAZIRLIK

Aşağıdaki görselleri inceleyerek sayfa sonunda verilen soruları cevaplayınız.

1. Yukarıdaki görsellerde hangi olumsuz tutum ve davranışlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır? Belirtiniz.
2. Sizce ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılık, toplumun barış içinde bir arada yaşamasına engel midir? Neden? Tartışınız.

5. ETKİNLİK

1. Türkiye'nin dört bir yanından çocuklar, yaz kampında buluştunuz. Kimse birbirini tanımıyor. Kamp yöneticileri iki hafta süreyle çadırınızda kimlerle kalacağınızı sordu. Her çadırda dört kişi kalacağından aşağıda "Kampçılar" başlığı altında verilen listeden sizinle aynı çadırı paylaşacak üç arkadaşınızı seçerek "I." listeye yazınız. Listenizi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız. En çok kimlerin tercih edildiğini tespit ederek tahtanın soluna yazınız.

2. Bu aşamada da hangi üç kampçıyla kesinlikle aynı çadırda kalamayacağınızı belirleyerek "II." listeye yazınız. Listenizi arkadaşlarınızla paylaşınız. Hiçbir şekilde aynı çadırda tercih edilmeyen kampçıları tespit ederek tahtanın sağına yazınız.

3. Etkinliğin sonunda verilen soruları tartışınız.

4. Edindiğiniz bu deneyimden yola çıkarak çevrenizde sıkça karşılaştığınız, çeşitliliğin barış içinde varlığını sürdürmesine engel olan ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak için basın açıklaması metni yazınız. Metninizi tartışma sorularından sonra verilen bölüme yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. "Sosyal Dışlamanın Farklı Boyutları" başlığı altında verilen açıklamaları okuyunuz ve her birine en az birer örnek veriniz. Örneklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

6. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve sonundaki soruları yanıtlayınız.

I. Aşağıdaki listeden, çadırınızı paylaşmak istediğiniz üç kişiyi seçiniz.

1. ....
2. ....
3. ....

II. Aşağıdaki listeden, çadırınızı kesinlikle paylaşmak istemediğiniz üç kişiyi seçiniz.

1. ....
2. ....
3. ....

Kampçılar

1. Bacağı kırık, koltuk değneği ile yürüyebilen çocuk
2. Edirne'den bir çocuk
3. Konya'dan bir çocuk
4. Hatay'dan bir çocuk
5. Trabzon'dan bir çocuk
6. Diyarbakır'dan bir çocuk
7. İzmir'den bir çocuk
8. Mardin'den bir çocuk
9. Malatya'dan bir çocuk

10. İşaret dili ile iletişim kurabilen bir çocuk

11. Düzgün konuşan sarışın çocuk

12. Kalın gözlüklü bir çocuk

Tartışma Soruları

1. En çok tercih edilen kampçı olarak belirlenen kişiler neden çok tercih edilmiş olabilir?

2. Hiç tercih edilmeyen kampçı olarak belirlenen kişiler sizce neden istenmemektedir?

3. En çok tercih edilme ve hiç tercih edilmeme durumlarının ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılıkla ilişkisi nedir?

4. Tercih edilmeyen siz olsaydınız neler hissederdiniz? Bu tür dışlayıcı ve ayrımcı uygulamalar, çeşitlilik arz eden toplumun barış içinde bir arada yaşamasına engel olur mu? Neden?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sosyal Dışlamanın Farklı Boyutları	Örnekler
1. Bireyin hak ve özgürlüklerini kullanmasına engel olmak	....
2. Ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan yoksun olmak	....
3. Bireyin görüş ve anlayışını aykırı bulmak	....

Hak ve özgürlüklerimizi kullanamamamız bir sosyal dışlamadır.

Çeşitliliğin doğal ve toplumların bir zenginliği olduğunu önceki derslerimizde ele almıştık. Çeşitliliği benimsemeyen, başka kişi ve gruplara karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyen kişi ve grupların olduğu da bir gerçekliktir. Bu durumun toplumsal barışı zedelememesi için özen gösterilmeli ve tedbirler alınmalıdır. Toplumların çeşitlilik ve barış içinde bir arada yaşaması ve varlığını sürdürmesi; ön yargı, kalıp yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığı ortadan kaldırmakla mümkündür. Bu kavramların kısaca tanımlanmasında yarar vardır. **Ön yargı**; bir olay, kişi, durum vb. konusunda yeterli bilgiye sahip olmadan oluşturulan kanı veya tutum-

lardır. Söz konusu kanı, olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Ön yargılar ebeveynlerden, akran ve çeşitli sosyal gruplardan alınabilir. Ön yargılar daha çok olumsuz duygularla ilişkilidir. Örneğin "Görme engellilerin günlük yaşamda kendi işlerini kendilerinin yapabileceklerine inanmıyorum." cümlesi bir ön yargıdır.

Kalıp yargı; bir gruba veya grup üyelerine yönelik, aşırı genelleştirilmiş, kişilerin bireysel farklılıklarını gözardı eden, hepsine olumlu ya da olumsuz ortak özellikler yükleyen, çoğunlukla ön yargılı düşüncelerdir. Çeşitli milletler için söylenen "cimri, açgözlü" vb. sözler bu tür yargılardır.

Sosyal dışlama; bireylerin, grupların ya da toplulukların toplumla sosyal bağlar kurmaktan yoksun bırakılması sürecini ifade eder. Sosyal dışlama kavramının birbiriyle örtüşen üç farklı kullanımı söz konusudur. **Birincisi**, toplumsal hak ve özgürlüklerin önüne set çekme, bunların kullanılmasına engel olma biçiminde tanımlanır. **İkincisi**, toplumun genelinden toplumsal ya da normatif bakımdan tecrit edilme durumu olarak ele alınır. **Üçüncüsü** ise çok kültürlü toplumlarda görülen aşırı marjinalleştirme ya da çizgi dışına itme biçiminde uygulanır. Bu uygulamayla kimi kişi ve grupların hak ve özgürlüklerini kullanmalarına engel olunur. Bireylerin ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklardan yoksun kalması, toplumdaki kimi görüş ve anlayış biçimlerinin çizgi dışına itilmesi ya da aykırı bulunması da birer sosyal dışlamadır.

Ayrımcılık ise bir kişiye veya gruba karşı gösterilen olumsuz tutum ve davranışların tümüdür. Ayrımcılık ön yargılardan beslenebilir. Ayrımcılık, bir gruba ya da grup üyelerine karşı hoşlanmama, onları hor görme, onlardan nefret etme gibi tutumlara da yol açabilir. Bütün bu uygulamalar sıkça yaşanır ise toplumun bir arada barış içinde yaşamasına engel olabilir. Onun için ön yargı, kalıp yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılık konusunda dikkatli davranmalıyız. Yaptığımız her ayrımcı uygulamanın birlik ve beraberliğimizi bozan bir unsur olabileceğini akıldan çıkarmamalıyız. Sosyal dışlama ve ayrımcılığa uğrayan kişi veya grup zaman içinde toplumla bağını zayıflatabilir ve bir süre sonra da bu bağı koparabilir. Bu da toplumsal çeşitliliğe zarar verdiği gibi birlik ve bütünlüğü de bozabilir. Bu tür uygulamalarla karşı karşıya kaldığımızda veya şahit olduğumuzda mutlaka karşı çıkmalıyız. Ayrımcılık konusunda eleştirel becerimizi geliştirerek kendimiz ya da başkaları ayrımcılığa uğradığında tepki gösterebiliriz.

SORULAR

1. Ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılığı kendi cümlelerinizle açıklayınız ve bu tür uygulamalara yakın çevrenizden örnekler veriniz.
2. Ön yargı, sosyal dışlama ve ayrımcılık, çeşitlilik ve barış içinde bir arada yaşamaya nasıl engel olur?

E. YAŞLI, ENGELLİ GİBİ DEZAVANTAJLI GRUPLARIN TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIMI BENİMLE MÜMKÜNDÜR

HAZIRLIK

Aşağıda verilen şiiri, İnternet haberini ve görselleri inceleyerek sayfanın altındaki soruları yanıtlayınız.

İhtiyarlık

Yokuşa yüzün yok, inişe dizin,
Uzağı, yakını pek görmez gözün,
Sanki bize tarih oluyor sözün,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

...

Ne çabuk geçiyor baharlar, güzler,
Zaman akımına uymuşuz bizler,
İnsan yaşlanınca ölümü gözler,
İhtiyarlık başa geldiği zaman.

Aşık İsmail ELİBOL

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, tüm yaşam alanlarının, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasına yönelik standartlar getirdi ve yasal altyapıyı belirledi. Herkesin kullanımı için inşa edilen binaların, tüm açık alanların ve ulaşım araçlarının engellilerin kullanımına uygun hâle getirilmelerini sağlamak üzere erişilebilirlik konusundaki izleme ve denetim mekanizmasını hayata geçiriyor.

1. Yukarıda incelediklerinizden hareketle yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara karşı ne tür sorumluluklarımız olduğunu düşünüyorsunuz? Tartışınız.
2. Dezavantajlı grupların sosyal yaşama aktif katılmaları gerektiğini düşünüyor musunuz? Neden?

6. ETKİNLİK

1. 3-5 kişilik gruplar oluşturunuz. Grup sözcünüzü seçiniz.

2. Grubunuzla bir araya gelerek aşağıda verilen "Durumlar"ı okuyunuz. Çeşitli nedenlerle sosyal yaşama katılamayan yaşlı ve engelli bireylerin sosyal yaşama aktif bir biçimde katılımı için neler yapabilirsiniz? Ne tür sorumluluklar üstlenebilirsiniz? Hangi kurum ve kuruluşlardan yardım isteyebilirsiniz? Bu kuruluşlara nasıl başvurabilir ve ne tür isteklerde bulunabilirsiniz gibi sorulardan hareketle bir proje hazırlayınız. Projenizde hangi işlerin sizler, hangi işlerin yakın akrabalar ve hangi işlerin kurum ve kuruluşlar tarafından yerine getirileceğini tespit ediniz. Kurum ve kuruluşlardan isteyeceğiniz yardımı; dilekçe, mektup, görüşme gibi yöntemlerin hangisiyle yapacağınıza ve içeriğine neler yazacağınıza karar veriniz. Projenizi aşağıda verilen bölüme yazınız ve yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

DURUMLAR

1. Durum: Sınıf arkadaşlarınızdan biri fiziksel engelli. Bu arkadaşınız, asansörü olmayan, 3. katta bulunan sınıfına inip çıkmakta büyük güçlük yaşadığı için okulu bırakmak zorunda kaldı. Engellilerin çoğu, birçok kamu binasında, toplu taşıma araçlarında ve kaldırımlarda engellilerin rahat bir biçimde hareket etmesini sağlayacak düzenlemeler olmadığından sosyal hayattan kopuk bir yaşam sürmek zorunda kalıyorlar.

2. Durum: Karşı komşumuz yaşlı bir çift. Yaşları oldukça ilerlemiş olan karı kocanın, sosyal hayatla tek bağlantısı mahalle bakkalından yaptıkları günlük alışveriş. Arada bir de mahalledeki parka gidip geliyorlar. Çocuklarının bayramdan bayrama ziyaret ettiği, komşularının ise kapısını dahi açmadığı yaşlı çift oldukça mutsuz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yaşlanma doğal bir süreçtir. Normal şartlarda bütün insanlar bebeklik, çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık dönemlerinden geçmek durumundadır. Genellikle altmış beş yaş üzeri dönem yaşlılık dönemi olarak nitelendirilmektedir. Yaşlılık, iş gücünden uzaklaşan, çocukların büyük çoğunlukla aileden ayrıldığı, sağlık sorunlarının arttığı, aktif yaşamdan uzaklaşıldığı bir dönemdir. Özellikle bizim toplumumuzda yaşlılık dönemi aktif yaşamın sona erdiği bir dönem olarak görülür. Yaşlılar eve kapanır, her şeyden elini ayağını çeker ve âdeta ölümü beklerler. Hâlbuki yaşam devam ettiği sürece her yaşın kendine özgü yaşanması gereken güzel tarafları vardır. Yaşlıların yaşamlarını ertelemekten sürdürmeleri onların olduğu kadar, devletin ve aynı zamanda bizlerin de görevidir. Bu alanda hem devletler hem uluslararası kuruluşlar çeşitli özendirici tedbirler almaktadır. Örneğin altmış beş yaş ve üzeri yaşlılara ücretsiz ulaşım kartı verilmesi; muhtaç ve kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanması ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından verilen bakım hizmetleri bu kapsamda verilen hizmetlerdir.

Bu alanda çalışma yürüten uluslararası kuruluşların başında Dünya Sağlık Örgütü gelmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 1990'ların sonlarında **aktif yaşlanma** kavramını geliştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü aktif yaşlanmayı, "İnsanların yaşlandıkça hayat kalitelerini iyileştirmek amacıyla bu kişilere yönelik sağlık, katılım ve güvenlik konusundaki fırsatların en üst düzeye çıkarılması süreci"⁽¹⁾ olarak tanımlamaktadır.

Bu çalışmalar önemlidir ancak yeterli değildir. Dezavantajlı grupların (engelliler, yaşlılar gibi) toplumsal yaşama katılımı konusunda bizlere de önemli görevler düşmektedir. En yakınımızdaki yaşlılardan başlayarak onların toplumsal yaşamdan kopmaması için sorumluluklar üstlenmeliyiz. Bireylerin yaşlılık döneminde sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları ve yalnızlık duymamaları, bir işi başarmaları ve toplumsal sorumluluk duygusunu tatmaları bakımından önce sosyal ilişkilerini canlı tutmaları gerekir. Önemli konularda onların görüşlerini almalıyız. Onları sinemaya, tiyatroya, konsere vb. etkinliklere götürmeliyiz. Ailecek yaptığımız faaliyetlere onları da dâhil etmeliyiz. Onları sık sık ziyaret etmeli ve evimize davet etmeliyiz.

Bir diğer dezavantajlı grup da **engelliler**dir. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan engelli bireylerin her yönden geliştirilerek etkin ve üretici insanlar olarak toplumsal yaşama katılmalarının sağlanması da oldukça önemlidir.

Engelli bireyin kendi bireysel özellik ve potansiyeli çerçevesinde olabilecek en üst düzeyde gelişiminde, toplumda üretken ve olabildiğince bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesinde; başta anne baba, akranlar, eğitimciler, sağlık personeli olmak üzere toplumdaki diğer insanların engelli bireylere yönelik tutumları oldukça önemlidir. Engelli bireylerin eğitim, ulaşım, rehabilitasyon (iyileştirme), fiziksel çevre ve konut, istihdam gibi birçok sorunu vardır. Bu sorunların bir kısmının çözümüne yardımcı olabiliriz ancak bazı sorunlarının kurum ve kuruluşlar tarafından çözüme kavuşturulması gerekir. Burada da bize düşen görev, engellilerin ihtiyaçlarının ve taleplerinin yerine getirilmesi için kurum ve kuruluşlara baskı yapmaktır.

Şunu da unutmamalıyız bir insanın engelli olması mutlaka yardıma muhtaç olduğu anlamına gelmez. Şartlar uygun olduğunda engelli bireyler, kendi işlerini kendileri yapabilmektedirler. Engelli bireyin yardıma ihtiyacı olduğuna emin olunduktan sonra yardım teklifinde bulunulmalı, teklif kabul edilirse yardım edilmelidir.

SORULAR

1. Yaşlı ve engelli bireyler, toplumsal yaşamın bir parçası olmalı mı? Neden?
2. Başta yakın çevremizdeki yaşlı ve engelliler olmak üzere, dezavantajlı grupların sosyal yaşama katılımı konusunda üzerinize düşen görevleri yerine getirdiğinizi söyleyebilir misiniz? Başka ne tür sorumluluklar üstlenmeniz gerektiğini düşünüyorsunuz?

(1) www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20Istihdam/aktif_yaslanma_bilgi_notu.pdf

Aşağıda verilen "Çokluk İçinde Birlik" başlıklı okuma metnini okuyunuz ve çeşitlilik içinde birlik konusunda ülkemizdeki uygulamaları değerlendiriniz.

Çokluk İçinde Birlik

Biz ve öteki, benzerlik ve farklılık, birey ve toplum, alt kültür ve üst kültür gibi iklimlerin çağrıştırdığı içirme veya dışlamanın bireyin/toplumun algısındaki karşılığı toplumsal ilişkileri etkiler. Toplumsal yapı içinde birey, bir devletin vatandaşı olduğu gibi aynı zamanda herhangi bir dinin, mezhebin, etnik kökenin, siyasi partinin, derneğin, kulübün, düşünce grubunun, alt veya karşı kültürün mensubu da olabilir.

Bireyin mensubu olduğu her toplumsal grup onun aidiyet, himaye ve sosyalleşme ihtiyacını bir ölçüde karşılar ve ona çeşitli sorumluluklar yükler. Toplumsal grup, aynı zamanda kendine özgü bir grup kültürü de yaratarak bu kültürü bünyesinde bulunan bireylerin kimliklerinin bir parçası hâline getirir. Bu kültürün ve yarattığı kimliğin toplumdaki egemen kültürden farklılık arz etmesi, toplumda alt kültür-üst kültür farklılaşması yaratır. Bir sosyolojik olgu olarak bu durum, her toplumda olabileceği gibi bizim toplumumuzda da çeşitli biçimlerde varlığını göstermektedir. Bu doğal bir olgu olup bir toplum için kültürel zenginliği ifade eder. Doğan'a göre, 'Bir toplumdaki bütün alt kültürleri kriminal oluşumlar olarak kabul etmemek gerekir. Ulusal kültür, alt kültürlerin çokluğu ve çeşitliliği ile zenginleşir... 'Karşı kültüre dönüşmediği sürece alt kültürlerden ulusal kültüre zengin ve etkili bir akışın önünü açmakta yarar vardır.' ...

Gerek toplum gerek düşünce gerekse tabiat açısından doğal denge çoğulcudur, çeşitlilik ve farklılıkların ahenkli birlikteliğidir, bütünü farklılıklar koruyarak onu kapsamıdır. Ahenkli bir bütünlük oluşturmayan parçalar ile parçaları içermeyen bütün, doğal dengeye aykırıdır. İnsanların birlikte varoluşu için kültürel farklılıklar sorun değildir. Aksine belli bir kültürün devlet tarafından iyi karşılanmaması hiçbir zaman birlikte varoluşu kolaylaştırıcı sonuç doğurmamıştır. Herhangi bir grubun demokratik tartışma sürecine katılmaması veya bunun dışında tutulması bir sorundur. Kültürler arası çatışmaların çözümü demokratik kurumlar, değerler ve süreçlerle mümkündür.

Buna göre çözüm, çeşitli/farklı alt kültürlerin özgürce yaşamasına ve gelişmesine imkân verecek ama aynı zamanda çeşitliliğin muhtemel ayrıştırıcı etkilerinden toplumu korumak için farklılıklarla da barışık olabilecek daha esnek ve kolektif bir üst kültür oluşturmaktır. Çoğulcu, geniş tabanlı olması gereken bu kültürün temel referansları, bünyesindeki alt kültürlerin kesişme noktaları; insan hakları, demokrasi kültürü, vatandaşlık hakları ve görevleri; ortak insani, ulusal ve evrensel değerler olmalıdır.

20. yüzyıla damgasını vuran ve kültürel çoğulculuk olarak nitelendirilen olgu, genel anlamda her türlü öznel kimliğin tanınmasıdır. Tekinalp'e göre yerleşik demokrasilerde kültürel çoğulculuk değişik kimliklerin fiziksel ve sembolik sınırlar içinde tanınmasıdır. Kimlikler ulus devletin sınırları içinde tanınır. Sembolik sınırlar ise kimliklerin türdeş yurttaşlık anlayışı ile sınırlandırılmasıdır.

Esasen kültürel çoğulculuk toplum olarak yabancı olduğu bir olgu değildir. Bunun yaygın örneklerine tarihimizde de rastlanır. Osmanlı'nın azınlıklara gösterdiği geniş tolerans, fethettiği topraklarda yerel kültürlere saygı göstermesi; toplumumuzda çok sayıda etnik köken, din ve kültürün yüzyıllarca ciddi bir çatışma olmaksızın birlikte yaşaması ve farklılıkların toleransla karşılanması kültürel çoğulculuğun iyi birer örneğidir.

Abdulahap Özpolat, Demokratik Vatandaşlık, Hegem Yayınları, Ankara, 2009, s. 210-212.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. İnsanlar, kültürel ve kişisel özellikler bakımından birbirinden farklıdır. Dili, dini, kültürü, yeme içme ve giyim kuşam alışkanlıkları ve çeşitli ritüelleri farklıdır.
Buna göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
  - A) İnsanların farklı olması, aynı toplum içinde kabul edilebilir değildir.
  - B) Yalnızca farklı toplumların kültürleri farklı olabilir.
  - C) Aynı toplum içinde, farklı kültürel özellikleri olanları genel kültür içinde eritmeliyiz.
  - D) Kültürel farklılıklara saygı duymak zorunda değiliz.
  - E) Kültürel farklılıkların doğal olduğunu kabul ederek farklı kültür ve değerlere saygı duymalıyız.
2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesinde, "Bütün insanlar özgür; onur ve hakları yönünden eşit doğarlar." denilmektedir. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
  - A) Hangi ırktan, renkten, dinden, kültürden vb. olursa olsun bütün insanlar eşittir.
  - B) Eşitlik, uluslararası sözleşmelerce güvence altına alınmıştır.
  - C) Eşitlik ilkesi gereği her yurttaşın seçme ve seçilme hakkı vardır.
  - D) Eşitlik ilkesi gereği bütün vatandaşların oyları eşittir.
  - E) Hukuk bilgisi olan vatandaşla bilmeyen vatandaş mahkeme karşısında eşit haklara sahip değildir.
3. Aşağıdakilerden hangisi uygulanırsa çeşitlilik bölünmez bütünlüğe zarar vermez?
  - A) Çeşitliliğin zenginlik olduğu kabul edilerek her türlü farklı kişi ya da grubun, kendi kültürünü yaşaması için özgür bir ortam sağlanmalıdır.
  - B) Düşünce özgürlüğü sağlanırsa kötü fikirler çoğalır ve toplumsal birlik bozulur onun için bazı kısıtlamalar getirilmelidir.
  - C) Etnik çeşitlilik zamanla ayrılmaya neden olacağından, etnik unsurlar asimile edilmelidir.
  - D) Çeşitliliğin her türünü ortadan kaldıracak bir politika uygulanmalıdır.
  - E) Çeşitlilik zenginlik değildir. Zamanla toplumu kargaşaya sürükler, onun için temel unsura tabi olmaları bir düzen kurulmalıdır.
4. Toplumsal birlik ve bütünlüğe önem veren bir kişi, millî kültüre ait ortak değerleri benimser ve onları yüceltir.
Aşağıdakilerden hangisi, millî kültüre değer veren bir kişiden beklenen bir davranıştır?
  - A) Çoğunlukla farklı dillerde söylenen şarkıları dinler.
  - B) Millî ve dinî bayramlara katılarak gerekli saygıyı gösterir.
  - C) Tarihin geçmişte kaldığını, bizim için bir anlam ifade etmediğini, tarih birliği diye bir duyguya inanmadığını söyler.
  - D) Günümüzde bireysel vakit geçirmemizi sağlayan birçok olanağın olduğunu söyleyerek misafirlik gibi bir geleneğin yaşanamaması gerektiğini savunur.
  - E) Millî marşların küresel dünyada bir saygınlığının kalmadığını savunur.

5. Aşağıdakilerden hangisi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında üstlenmemiz gereken sorumluluklardan biri **değildir**?

- A) Çamaşır, ütü, yemek ve bulaşık gibi işlerin kadının görevi olmadığına bilinciyle her türlü işi yapmak
- B) Ailede yapılacak işleri cinsiyete göre değil, eşitlik ilkesine göre paylaşmak
- C) Çocuk bakımının kadının görevi olduğundan çocuk bakımıyla ilgili herhangi görev üstlenmeyip yalnızca yardımcı olmak
- D) Aile meclisinde önemli kararlar alırken herkesin düşüncesine önem vermek
- E) Başta seyahat özgürlüğü olmak üzere özgürlüklerden herkesin eşit bir biçimde yararlanmasını desteklemek

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümlere uygun sözcükleri yazınız.

toplumsal cinsiyet

ön yargı

sosyal dışlama

ayrımcılık

1. Bireylerin, grupların ya da toplulukların toplumla sosyal bağlar kurmaktan yoksun bırakılmasına ..... denir.
2. Kişiye veya gruba karşı gösterilen olumsuz tutum ve davranışların tümüne ..... denir.
3. Bir olay, kişi, durum vb. konusunda yeterli bilgiye sahip olmadan oluşturulan kanı veya tutumlara .....adı verilir.
4. Toplumda erkekler ve kadınlar için uygun görülen, toplumsal olarak inşa edilen rol, davranış ve etkinliklere ..... denir.

C. Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Engelli bireylerin yaşama, korunma ve katılım haklarının geliştirilmesi önemli bir gereksinimdir.
2. ( ) Bir insanın engelli olması mutlaka yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelir.
3. ( ) İnsanların yaşlılık döneminde toplumsal yaşamdan kopmaları doğal bir süreçtir.
4. ( ) Yaşlıların ve engellilerin toplumsal yaşamdan kopmamaları için hepimize sorumluluklar düşmektedir.

D. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. Çeşitlilik içinde birlik kavramını açıklayınız.
2. Toplumsal birlik ve beraberliğimizi sağlayan ortak değerlerimiz nelerdir? Sizce bu ortak değerlerden hangilerine yeterince önem verilmiyor? Belirtiniz.
3. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kime ne tür görevler düşmektedir? Açıklayınız.
4. Demokrasi olmadan çeşitliliğin barış içinde, bir arada yaşaması mümkün müdür? Neden?

5. TEMA

BARIŞ VE UZLAŞMA

KONULAR:

- A. BİREYİN KENDİSİYLE BARIŞIK OLMASININ TOPLUMSAL BARIŞA ETKİSİ
- B. ÇATIŞMALAR ŞİDDETE BAŞVURMADAN ÇÖZÜME KAVUŞTURULMALI
- C. BARIŞÇIL DAVRANIŞLARIN BİRLİK VE BÜTÜNLÜĞÜN SAĞLANMASINA ETKİSİ
- Ç. DÜNYA BARIŞININ SAĞLANMASINDA ÜLKEME DÜŞEN GÖREVLER
- D. DÜNYA BARIŞI İÇİN ÇALIŞAN ULUSLARARASI KURULUŞLARI TANIMALIM

Demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi, bireyler ve gruplar arasındaki anlaşmazlıkların çatışma ve şiddete dönüşmeden çözülebilmesini gerektirir. Bunun yolu, öncelikle bireylerin kendisiyle barışık olmasından geçmektedir. Bu temada öğrencilere kendisiyle barışık olma becerisini geliştirme yanında, başkalarıyla anlaşmazlıklarını uzlaşmacı bir tavırla barışçıl yollarla çözme becerisi kazandırma amaçlanmaktadır. Ülkenizin dünya barışına katkıları ve uluslararası barışa katkı yapmaya çalışan kuruluşları tanıma bu temanın kapsamı içinde ele alınmıştır. Ayrıca toplumda şiddetin yoğun olarak görüldüğü kadına ve çocuğa yönelik şiddet, iş yerinde psikolojik baskı (mobbing) gibi konularda öğrencilerde duyarlılık ve barışçıl çözümler arama becerileri geliştirme de bu temanın kapsamı içindedir.

A. BİREYİN KENDİSİYLE BARIŞIK OLMASININ TOPLUMSAL BARIŞA ETKİSİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki şiiri ve İnternet haberini inceleyerek sayfanın altındaki soruları yanıtlayınız.

Sevelim Sevilelim

Gelin tanış olalım,
İşi kolay kılalım.
Sevelim sevilelim,
Dünya kimseye kalmaz.
...

Ben Gelmedim Dava İçin

Ben gelmedim davi için,
Benim işim sevi için.
Dostun evi gönüllerdir,
Gönüller yapmaya geldim.

Yunus Emre

BİREYİN KENDİSİYLE BARIŞIK OLMASININ ÇEVRESİNDEKİ İNSANLARLA OLAN İLETİŞİMİNDEKİ ROLÜ

Kendisiyle barışık olan kişi, başkalarıyla da kavga etmez.

İçsel olarak huzurlu olan insan, çevresindekilere huzursuzluk vermez.

Kendini seven kişi, başkasına karşı öfkeyle dolu olmaz.

Kendimizle kurduğumuz ilişkinin kalitesi, çevremizdekilerle kurduğumuz ilişkinin kalitesini belirler.

Başkalarıyla kurduğumuz olumsuz ilişkinin yapısı, kendimizle kurduğumuz olumsuz ilişkinin bir tür yansımasıdır.

İçinizdeki huzur, özsevgi ve özsaygı güçlü olursa; çevrenizdeki kişilerle iyi ilişkileriniz olur.

Kendinizle barışık olmadığınız sürece, çevrenizdekilerle barışık olmanız mümkün değildir.

Kimseye kurduğunuz ilişki kendinizle kurduğunuz ilişkiden daha değerli olamaz. Dolayısıyla, çevrenizdekilerle barışık olabilmemiz için kendinizle barışık olmanız şarttır.

KENDİNLE
BARIŞIK OL

1. Birbirlerini seven ve gönüller yapan insanlardan oluşan bir toplumda toplumsal barışın daha kolay kurulacağını söyleyebilir miyiz? Neden?
2. Sizce kendisiyle barışık insanların başka ne tür özellikleri vardır? Bu özelliklerin toplumsal barışa ne tür katkıları olur?
3. Sizce farklı kültürler ve bu kültürlerin değerlerine yeterince saygı gösteriyor muyuz? Tartışınız.

1. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. "Olaylar ya da Durumlar" başlığı altında verilenleri okuyunuz. Her olayın ya da durumun karşısına, olayla ilgili "Kendisiyle Barışık İnsanın Tavrı/ Yaklaşımı" veya "Kendisiyle Barışık Olmayan İnsanın Tavrı/Yaklaşımı" ile ilgili düşüncelerinizi yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Arka sayfada verilen bölüme, "Hangi tavır/yaklaşımın hâkim olduğu toplumda toplumsal barışın kolaylıkla sağlanabileceği" konusundaki düşüncelerinizi gerekçeleriyle yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz. Metnin sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

Olay ya da Durumlar	Kendisiyle Barışık İnsanın Tavrı/Yaklaşımı	Kendisiyle Barışık Olmayan İnsanın Tavrı/Yaklaşımı
1. Özel aracınızla, şehir içinde kuralların gerektirdiği hızda seyir hâlindesiniz. Arkadan hızla gelen bir otomobil sizi sollamak isterken sol arka yandan aracınıza çarptı. Her iki araç da hemen durdu.	....	....
2. Yakın bir arkadaşınızla tartıştınız. Birbirinizi kırarak sözler de sarf ettiniz. Bir gün sonra okulda karşılaştınız.	....	....
3. Sokakta karşılaştığınız samimi arkadaşlarınızdan biri, selamınızı almadığı gibi hiç beklemediğiniz el-kol hareketleri yaptı ve sizin bir şey demenize fırsat vermeden yanınızdan ayrıldı. Eve gittiğinizde bu davranışın sebebini düşünmeye başladınız.	....	....
4. Okul panosunda bir duyuru dikkatinizi çekti. Duyuruda, kardeş okul olarak belirlenen ve imkânları kısıtlı olan okul için kitap, kırtasiye malzemeleri kampanyası yapılacağı belirtiliyor ve kampanyayı koordine eden öğrencilere başvurulması isteniyordu.	....	....
5. Sınıfınıza sonradan katılan ve ten rengi sizden farklı olan öğrenciyi, arkadaşlarınızdan bazıları gruba almak istemiyor. Hatta onu dışlıyor.	....	....
6. Apartmanınıza ait otoparkı daire numaralarına göre numaralandırdınız. Her daireye bir otopark yeri düştü. Bir gün otoparkınıza girdiniz, baktınız ki aracınıza ait yere bir başkası park etmiş.	....	....
7. Ticaretle uğraşıyorsunuz. Alışveriş yaptığınız kişinin verdiği çek zamanında ödemedi. Siz de bir başkasına olan borcunuzun ödemesini yapamadınız.	....	....

Hangi tavır/yaklaşımın hâkim olduğu toplumda toplumsal barış kolaylıkla sağlanabilir?

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

Kendisiyle barışık olmanın önemli sonuçlarından biri de toplumsal barışa yaptığı katkıdır. Kendisiyle barışık insanın dışı vuran özelliklerini Psikiyatr Dr. Özkan Pektaş şöyle tanımlıyor: "Özellikle duygulanımlarını dengeleyen, tepkilerini kontrol edebilen, mümkün olduğunca nerede, ne şekilde davranacağını iyi planlayan, mutlu, huzurlu ve insanların huzurunu kaçırmayan, sorunlara takılıp kalmayan aksine çözüm üretmeye çabalayan, mutlu oldukları dışarıdan belli olan insanlar, kendileriyle barışık oluyor." ⁽¹⁾

Birçok bilim insanının üzerinde uzlaştığı kendisiyle barışık insanın temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kendisiyle barışık insanların **iş birliği yapma** becerileri gelişmiştir. Başkalarıyla birlikte çalışır, birlikte çalıştığı insanlara güvenir, paylaşmayı sever ve başkalarına yardım ederler.
- Kendisiyle barışık insanların **iletişim kurma becerileri** gelişmiştir. Dikkatli gözlem yaparlar, etkin ve duyarlı bir biçimde dinlerler, kısaca, sağlıklı iletişim için ne gerekiyorsa yaparlar.
- Kendisiyle barışık insanlar, olaylara ve kişilere karşı **toleranslıdır**. Farklılıklara karşı tolerans ile yaklaşır, ön yargı ve **ayırımcılığı reddederler**.
- Kendisiyle barışık insanların, **duygularını ifade etme becerileri** gelişmiştir. Böyle insanlar öfke, düş kırıklığı, mutsuzluk gibi duygularını şiddet içermeyecek biçimde ifade eder.
- Kendisiyle barışık insanlar, **uzlaşma kültürüne** sahiptir. Çatışmaları barışçıl yollarla çözmenin, onların üstesinden gelmenin yollarını bilir ve kullanırlar.
- Kendisiyle barışık insanlar, **iyimserdir**. Olaylar ve kişilere karşı olumlu duygular içindedirler.

Toplumlar bireylerden oluşur, bireylerin kendisiyle barışık olduğu ya da barışçıl olduğu toplumlarda da **toplumsal barış** daha kolay sağlanır. Bu tür toplumlarda çatışmalar yok denecek kadar az olacak, olanlar da iletişim ve uzlaşma becerileri sayesinde şiddete ve kargaşaya dönüşmeden kolayca çözülecektir. Çatışmaların kaynağı genellikle insan odaklı olduğu için çözümü de insan odaklı olacaktır. İnsan kendisiyle barışarak, yetenek ve kabiliyetlerinin farkına vararak, iş birliği yaparak, toleranslı davranarak ve uzlaşarak toplumsal barışa da hizmet eder. Toplumsal barış, barışçıl insanların omuzlarında yükselir.

Yakın çevrenizde barışçıl tavırlar sergileyen, sorunlarını uzlaşma kültürüyle çözen insanlarla karşılaşmışsınızdır. Gürültü yapan komşusunu, nazikçe ve onu anlayarak uyaran, yakın komşuluğun zaman zaman birbirini idare etmeyi, hoş görmeyi gerektirdiğini düşünerek davranan kişi kendisiyle barışık insandır. Böyle bir davranışın sonucunda genellikle şiddet doğmaz. Tersinde şiddetle karşılaşma olasılığı oldukça yüksek olacak ve toplumsal barış bozulacaktır.

SORULAR

1. Kendisiyle barışık olan insanların toplumsal barışa yaptığı katkılara örnekler veriniz.
2. Savaşları çıkaranların ve sürdürenlerin kendileriyle barışık olmadıklarını söyleyebilir miyiz? Neden?

(1) www.hurriyet.gov.tr/ideal-insani-ararken-kendinizi-kaybetmeyin-9546643

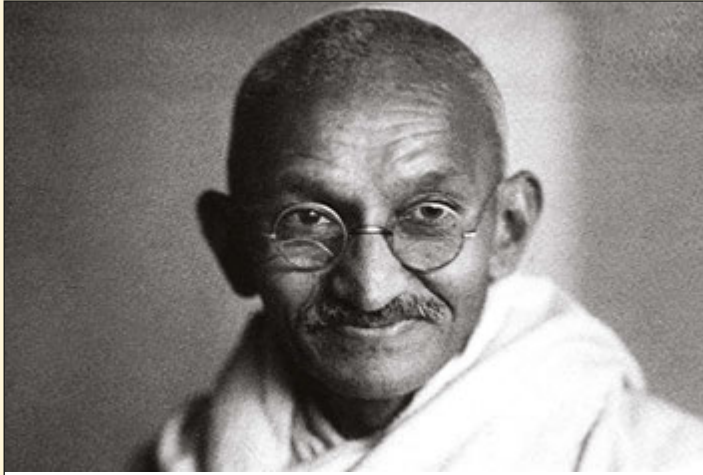
B. ÇATIŞMALAR ŞİDDETE BAŞVURMADAN ÇÖZÜME KAVUŞTURULMALI

HAZIRLIK

Aşağıda verilen karikatürü ve görseli inceleyerek sayfanın altındaki soruları yanıtlayınız.

Behiç Ak

"Şiddet göstermemek, inancımın birinci maddesidir. Aynı zamanda o, benim itikadımın da son maddesidir."

Mahatma Gandhi

1. Yukarıda verilen karikatüre göre şiddetin kaynağı nedir? Tartışınız.
2. Neleri ilke edinir ve davranışa dönüştürsek şiddetten uzak durmuş oluruz? Yukarıda verilen Mahatma Gandhi'nin sözünden hareketle tartışınız.
3. Sorunların çözümünü kolaylaştıran, sorun çözme yöntemleri konusunda neler biliyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen tabloyu inceleyiniz. Verilen her bir durum karşısında nasıl davranacağınızı ve bu davranışınızın kısa ve uzun vadeli sonuçlarının neler olacağını ilgili satırlara yazınız.

2. "Sorun çözme yönteminin en verimli şekli hangisidir? Çatışmalarda şiddetsiz çözüm nasıl mümkün olabilir?" soruları ile ilgili görüşlerinizi arka sayfada verilen bölüme yazınız. Her iki aşamada yazdıklarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin altındaki soruları yanıtlayınız.

DURUMLAR	Nasıl Davranırdınız?	Davranışınızın Kısa ve Uzun Vadeli Sonuçları
1. Arkadaşınız size sormadan çantanızı karıştırarak kaleminizi alıp kullandı.	....	....
2. Okulda, iki yakın arkadaşınızın sizin hakkınızda dedikodu yaptığını duydunuz.	....	....
3. Okulda yaptığınız ve pişman olduğunuz hatalı bir davranışınızı daha önce kendisine anlattığınız bir arkadaşınız ailenize anlattı ve bu yüzden azar işittiniz.	....	....
4. Okul bahçesinde voleybol oynayan bir arkadaşınızın vurduğu top suratınıza çarptı.	....	....
5. Yazılı sınav sırasında, arka sırada oturan bir arkadaşınız size fark ettirmeden kâğıdınıza baktı ve bu yüzden öğretmen tarafından uyarıldınız.	....	....

Sorun çözüme yönteminin en verimli şekli hangisidir? Çatışmalarda şiddetsiz çözüm nasıl mümkün olabilir? Düşüncelerinizi aşağıda verilen bölüme yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BİLGİ NOTU

Toplumsal yaşam içinde hepimiz ailede, okulda ve yakın çevremizde değişik nedenlerle **çatışmalar** yaşarız. Bu durum son derece doğaldır. Çünkü toplumu meydana getiren insanların düşünceleri, kişilikleri, karakterleri, beklentileri, çıkarları ve kültürleri birbirinden farklıdır. Çatışmalar çoğunlukla insanların; rekabet etmesi, uyumsuzluk yaşaması, gergin olması, beklentilerinin karşılanmaması, kültürel açıdan uyumsuzluk yaşaması, düşmanlık beslemesi ve en önemlisi anlaşamaması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Çatışma, yaşamın özünde vardır ve dolayısıyla yaşamın doğal bir parçasıdır. Yaşamımız boyunca bazen bir konuda karar vermekte zorlanırken kendi kendimizle, hangi televizyonda hangi programın izleneceği konusunda aile üyelerimizle, nasıl vakit geçireceğimiz konusunda anlaşamadığımız arkadaşlarımızla çeşitli çatışmalar yaşarız. Eğer bu çatışmalar çözüme kavuşturulmazsa kızgınlık, düş kırıklığı, küskünlük, üzüntü gibi çeşitli duygulara neden olabilir. Çözüm önerileri geliştirilemezse insanlar şiddete yönelebilir. **Şiddet** bir kişiye güç veya baskı uygulayarak istediği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak olarak tanımlanır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere şiddet, bir tür işkencedir. Uluslararası sözleşmelerce ve anayasalarca yasaklanan, insan onuru ile bağdaşmayan bir durumdur. Birçok çeşidine sizlerin de şahit olduğu şiddet, insanın hem fiziksel hem de ruhsal dünyasında derin yaralar açan demokrasinin reddettiği bir uygulamadır.

Çevrenize baktığınızda insanların çatışma durumunda genellikle üç farklı yolu seçtiklerini görürsünüz. Birinci gruptakiler **kaçma** davranışı sergilerler. İkinci gruptakiler **şiddete başvururlar** ve üçüncü gruptakiler de **sorun çözüme** yoluna başvurarak sorunlarını çözerler. Demokratik olan, yaşadığımız çatışmaları şiddete başvurmadan, sorun çözüme yöntemini kullanarak çözmektir. Problem çözüme yolunu seçenler demokrasinin temel değerlerini benimsemiş, saygılı, uzlaşmacı ve anlayışlı insanlardır. Bu tür insanlar çatışma durumunda **etik süreci** işletirler. Çatışma yaşanan kişiyle konuşma, onu nazıkçe yaşanabilecekler konusunda uyarma, diğer tarafları bilgilendirerek onlardan sorunun çözümü konusunda yardım isteme gibi yollara başvurulur. Bundan bir sonuç alamaması durumunda hukuki süreci başlatılır ve hukukun hakemliğinde çözüm arayışına girilir. Böylece sorun her iki tarafın da kazandığı bir çözüme kavuşturulmuş olur.

SORULAR

1. Şiddet bir çözüm yolu olabilir mi? Neden?
2. Çatışma durumunda kullandığınız şiddet içermeyen çözüm önerilerinden örnekler veriniz.

C. BARIŞÇIL DAVRANIŞLARIN BİRLİK VE BÜTÜNLÜĞÜN SAĞLANMASINA ETKİSİ

HAZIRLIK

Aşağıdaki İnternet haberlerini inceleyiniz ve sayfanın altındaki soruları yanıtlayınız.

"Psikolojik şiddetin etkisi 40 yıl geçmiyor."

İngiltere'de yapılan bir araştırma, çocukken akranları tarafından psikolojik şiddete maruz kalan kişilerin, 40 yıl sonra bile bunun acısını çektiğine işaret ediyor.

King's College'ta yapılan araştırma, çocuklarda alaycı yaklaşım ve zorba tavırların etkisinin yıllarca sürdüğünü gösteriyor.

Araştırmada, çocukken psikolojik şiddet görenlerin, depresyon ve kaygıya eğilimlerinin arttığı gözlemlendi.

Ayrıca bu kişilerin 50'li yaşlarında hayat kalitelerinin akranlarına göre düşük olduğu ortaya kondu.

KAHVEHANELERDE VE HER YERDE KADINA KARŞI ŞİDDETE HAYIR

KOZA ŞİDDET ÖNLEME VE İZLEME MERKEZİ

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı Koza Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü, erkekleri, kadına karşı şiddet konusunda bilgilendiriyor.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı KOZA Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi Müdürlüğü ile Samsun İl Emniyet Müdürlüğü Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü iş birliği ile İlkadım ilçesi Ulugazi Mahallesi'nde yer alan çay ocağı ve kahvehanelerde, sanayide çalışan esnafa "Kadına Karşı Şiddet ve Hizmet Birimleri" konulu aile içi şiddet konusunda farkındalık yaratmak amaçlı eğitim ve bilgilendirme toplantıları yapıldı.

1. Şiddetin kişiye ve toplumsal yapının bütünlüğüne verdiği zararları belirtiniz. Birinci İnternet haberinden yola çıkarak tartışınız.
2. Şiddeti ortadan kaldırmak için ne tür davranışlar sergilemeliyiz? İkinci İnternet haberinden hareketle tartışınız.
3. Şiddet, toplumsal yapının bütünlüğünü nasıl etkiler? Tartışınız.

Toplumsal yapı, içinde toplumsal ilişkilerin, olayların oluştuğu; toplumsal grupların, kurumların yer aldığı, nüfus ile yerleşim tarzının biçimlendiği bir toplumsal varlıktır. Yapıyı oluşturan bütünü parçaları arasında bağlar ve karşılıklı ilişkiler vardır. Tıpkı otomobil motorunda olduğu gibi yapı içindeki öğeler birbiriyle karşılıklı bağıntı içinde bir bütünü oluşturur. Toplumsal yapı, birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde olan öğelerden meydana geldiğinden bir öğede meydana gelecek herhangi bir aksama bütünü yapıyı etkileyecektir. Toplumsal yapıyı oluşturan unsurlardan biri de toplumsal ilişkilerdir. **Toplumsal ilişkiler**, toplumsal yapı içinde gerçekleşir. Toplumsal ilişki barış ortamında sağlıklı bir biçimde kurulabilir. Barış ortamı bozulur, ilişkilere şiddet bulaşırsa toplumsal yapının bütünlüğü tehlikeye girebilir. Toplumsal yapının bütünlüklü ve barış içinde varlığını sürdürebilmesi şiddetin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Barış ortamının sağlanmasıyla toplumsal yapı sağlıklı bir biçimde işleyecektir.

Günümüzde şiddetin hem sayısında hem de çeşidinde bir artış gözlenmektedir. Başta kadına ve çocuğa yönelik şiddet olmak üzere birçok şiddet türünde artış olduğu çeşitli istatistikler tarafından ortaya konulmaktadır. Okulda, sporda şiddet; iş yerinde psikolojik baskı (mobbing), fanatik grupların neden olduğu şiddet, siber zorbalık ve en önemlisi terör büyük bir hızla artmaktadır. Şiddetin fiziksel, sözel ve psikolojik olmak üzere üç temel biçimi vardır. İster fiziksel zarar verme, ister kötü ve kaba söz söyleme, isterse de alay ve aşağılama biçiminde gerçekleşsin, insanı derinden etkileyen bir özelliğe sahiptir.

Kadına yönelik şiddet, Dünya Sağlık Örgütü tarafından şöyle açıklanır: "Cinsiyete dayanan, kadını inciten, ona zarar veren, fiziksel, cinsel, ruhsal hasarla sonuçlanma olasılığı bulunan, toplum içerisinde ya da özel yaşamında ona baskı uygulanması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranıştır." Açıkça vurgulandığı gibi kadına yönelik şiddet, kadında birçok hasara neden olmaktadır. Kadına yönelik şiddetle çocuklara yönelik şiddet arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Yani bir evde aile içi şiddet varsa o evde yüksek ihtimalle çocuklar da şiddet görmektedir. Kaldı ki çocuk kendisine uygulanmasa bile annesine ya da kız kardeşine uygulanan şiddetten de oldukça fazla etkilenmektedir. Şiddete maruz kalan çocuklar kabus görebilirler ya da uyuma güçlüğü çekebilirler. Depresyon, kaygı, korku gibi farklı psikolojik problemler yaşayabilirler, akranlarına karşı şiddet gibi sorunlu davranışlar gösterebilirler. Şiddet görerek büyüyen çocukların, gelecekte kuracakları ilişkilerinde şiddetin ve istismarın yaşanma olasılığı, akranlarına oranla daha fazla olduğu savunulmaktadır.

Saha içinde sporcuların, saha dışında ise seyircilerin ve **fanatik** grupların neden olduğu şiddet, toplumsal huzuru ve güveni zedelemekte ve spora karşı ilgiyi azaltmaktadır. **Sporda şiddet**, aynı zamanda insanlara korku saldığı için insanların spor müsabakalarına katılımına da engel olmaktadır.

Terör halka korku salan, toplumsal yapının bütünlüğünü tehdit eden bir olgudur. Nereden gelirse gelsin, kim yaparsa yapsın teröre karşı çıkılmalı, barışçıl davranışlar özendirilmelidir.

İş yerinde psikolojik baskının (mobbing) olduğu gruplarda çalışanların motive olamadığı, iş yerlerine karşı güven ve bağlanma duygularının zayıfladığı bilinen bir gerçekliktir. İş yerinde psikolojik baskıya uğrayan kişilerin işiyle özdeşleşme hislerinin de zayıfladığı görülmüştür.

"Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü" olarak tanımlanan **siber zorbalık** da toplumsal yapının bütünlüğüne zarar veren bir diğer unsurdur. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken şiddet içerikli söylemler kullanmamalı, kullananları uyarmalıyız.

Yüksek sempati ve sevginin bir marka, kurum, kuruluş ya da topluma mal olmuş birey üzerinde yoğunlaşmasına **fanatizm** denir. Bu duyguyu yaşayan insanlara fanatik adı verilmektedir. Fanatik insanlar, çevresindeki doğru değerleri görmemekte, bunun yerine sadece kendi inandığı şekilde hareket etmektedir. Bu etki altında kişi bazen şiddete başvurabilmektedir.

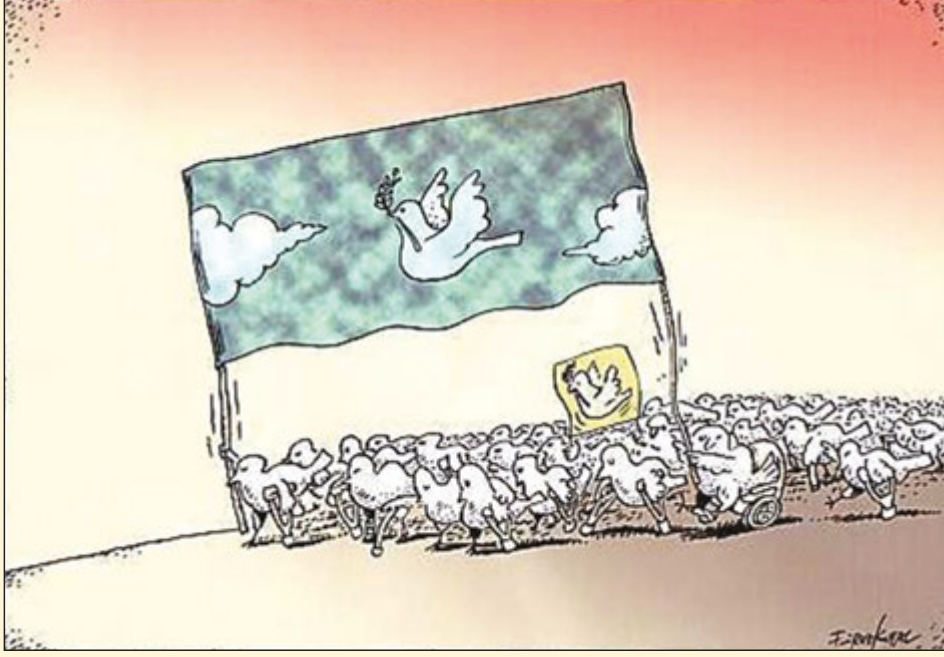
SORULAR

1. Yaşamınızın herhangi bir anında şiddet uyguladınız mı? Şiddete neden yöneldiniz? Sonuçlarını hesap ettiniz mi? Belirtiniz. Bugün değerlendirdiğinizde, nelerin eksikliği sizi şiddete yöneltti? Açıklayınız.
2. Barışçıl tavırlar sergilenmesi, şiddeti ortadan kaldırır mı? Neden?

Ç. DÜNYA BARIŞININ SAĞLANMASINDA ÜLKEME DÜŞEN GÖREVLER

HAZIRLIK

Aşağıdaki görselleri inceleyerek görsellerin altındaki soruları yanıtlayınız.

Firuz Kotal

Firuz Kotal

1. İncelediğiniz görsellerden hareketle uluslararası barışı sağlamak mümkün olabilir mi? Olursa nasıl mümkün olabilir? Uluslararası barışın sağlanmasında, hükûmetlere ve vatandaşlara düşen görevler neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Sizce uluslararası barışın sağlanması için ülkelere ne tür görevler düşmektedir? Tartışınız.

4. ETKİNLİK

1. Aşağıda verilen açıklamayı okuyunuz. 3-5 kişilik gruplar oluşturunuz ve bir grup sözcüsü seçiniz.
2. Grup arkadaşlarınızla bir araya gelerek açıklamada istenen çalışmanızı aşağıda verilen bölüme yapınız. Yaptığınız çalışmayı sözcünüz aracılığıyla arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Ortaöğretime devam eden bir öğrencisiniz. Okulunuzun Demokrasi, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Kulübü başkanı, pazartesi sabahı tören için toplandığınızda aşağıdaki duyuruyu yaptı.

"Sevgili Arkadaşlar,

Demokrasi, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Kulübü olarak Dünya Barış Günü vesilesiyle 'Ülkemizin dünya barışına yapabileceği katkılar konusunda fikir üretiyoruz.' konulu proje yarışması düzenleme kararı aldık. Yarışmaya katılmak isteyenlerin başvurularını kulüp başkanına yapmasını rica ediyorum.

Projenizi aynı sınıf düzeyinde gruplar oluşturarak yapınız. Çalışmanızı poster biçiminde hazırlayınız. Posterinizde resimlere, karikatürlere, şemalara, şiirlere, özlü sözlere, barışı ifade edecek simgelere yer verebilirsiniz."

Barış eğitimi için küresel kampanya düzenleyicileri barışın, barış kültürünün oluşturulmasıyla mümkün olacağını savunurlar. Bu savunularını "**barış kültürü**, dünya vatandaşları küresel sorunları anladıkları, çatışmalara çözüm bulma becerisi kazandıkları, şiddete başvurmaksızın adalet için mücadele ettikleri, insan hakları ve eşitliğin uluslararası standartlarını yakaladıkları, yeryüzüne ve birbirine saygı duydukları zaman gerçekleşebilir."⁽¹⁾ şeklinde dile getirirler.

Yukarıda dile getirilen **barış kültürünü** oluşturmak, barışa kavuşmanın ön koşullarından biridir. Savaş ve şiddet, insan haklarını ihlal ettiği gibi barış kültürüne de zarar verir. Kalıcı barış bütün insanların harekete geçmesi ile mümkündür. Savaş ve şiddet dünyanın neresinde olursa olsun, dünya vatandaşları ile birlikte savaşa ve şiddete karşı çıkar, barış istersek barış gelecektir. Bunun için de önce barış kültürünü, dünyanın her yerine götürmek için çaba sarf etmeliyiz.

Devletleri harekete geçiren yurttaşlardır. Yurttaşların duyarlı olduğu konularda devletler duyarsız davranamaz. Barış kültürünü edinmiş yurttaşlar olarak dünyanın bir bölümünde devam eden savaşlara karşı çıkmak için çeşitli etkinlikler yapabilir ve projeler hazırlayarak devletimizi harekete geçirebiliriz. Bazen yazacağımız bir mektup, şiir; yapacağımız resim, taşıyacağımız bir pankart, önereceğimiz bir proje ve yukarıdaki görselde olduğu gibi düzenleyeceğimiz bir etkinlik ile dünya barışına büyük katkılar yapabiliriz. Örneğin Kant'ın dünya vatandaşlığı ve özgür devletler federasyonu önerisi birçok uluslararası kuruluşun doğmasında ilham kaynağı olmuştur. Bu fikrin açığa çıkardığı kuruluşlar da dünya barışına önemli katkılar yapmışlardır.

Atatürk, dünya barışına verdiği önemi "Yurtta barış, dünyada barış."⁽²⁾ özdeyişiyle dile getirmiştir. Ayrıca Atatürk, "En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün dokunmayacağını bilemeyiz. Bunun için insanoğlunun hepsini bir gövde ve bir ulusu bunun organı saymak gerekir. Bir gövdenin parmağının ucundaki acıdan öteki bütün organlar etkilenir."⁽³⁾ "Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa 'Bana ne?' dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzak olursa olsun bu ilkeden şaşmamak gerekir, işte bu düşünüş insanları, ulusları ve hükümetleri bencillikten kurtarır."⁽⁴⁾ sözleriyle de dünyanın bir bütün, her milletin onun bir parçası olduğunu ve dünya barışının sağlanmasında bütün milletlere görev düştüğünü vurgulamıştır.

İzmir Ege Üniversitesi'nde okuyan toplum gönüllüsü 200 öğrenci, her renkte insanın bir arada huzur ve barış içinde yaşayabileceği bir dünya için bedenleriyle barış mesajı verdiler.

SORULAR

1. Barış kültürü nasıl oluşturulabilir? Bu kültürün oluşturulması dünya barışına ne tür katkılar yapabilir? Açıklayınız.

2. Dünya barışını sağlamak neden önemlidir? Barışı sağlamak için neler yapmalıyız? Belirtiniz.

(1) Flowers, 2010, s.: 221

(2) Genel Kurmay Başkanlığı, üçüncü kitap, 1997, s.: 118

(3) www.meb.gov.tr/belirligunler/10kasim/ilkeleri/insanlik.htm

(4) atam.gov.tr/wp-content/uploads/SÖYLEV-ORJİNAL.pdf

D. DÜNYA BARIŞI İÇİN ÇALIŞAN ULUSLARARASI KURULUŞLARI TANIYALIM

HAZIRLIK

Aşağıdaki görseli ve açıklamaları inceleyerek sayfa sonunda verilen soruları yanıtlayınız.

ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK

Birleşmiş Milletlerin ana kuruluş amaçlarından biri uluslararası barışın sağlanmasıdır. Son yıllarda edinilen deneyimler Birleşmiş Milletlerin daha önce olmadığı kadar yoğun bir şekilde barışın inşasına –yani barış ortamını güçlendirecek ve pekiştirecek altyapıyı oluşturma çabalarına odaklanmasına neden olmuştur. Edinilen tecrübe, kalıcı barışın ancak sosyal adaleti, insan haklarına saygıyı, iyi yönetim ve demokratik süreç ile ülkelerin ekonomik olarak kalkınmalarına yardımcı olarak elde edilebileceğini göstermektedir. Hiçbir kurum söz konusu amaca ulaşılması için gerekli olan uluslararası deneyim, ehliyet, eşgüdüm sağlama yeteneği ve tarafsız tutuma Birleşmiş Milletlerden daha fazla sahip değildir. Birleşmiş Milletler, Doğu Timor ve Kosova'da yaptığı gibi barışı inşa etme görevlerinin yanında; Orta Afrika Cumhuriyeti, Gine Bissau, Liberya ve Tacikistan'da barışın insana destek ofisleri kurmuştur.

Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel Sekreterlik barış ve güvenliğin sağlanmasında tamamlayıcı rol oynar. Birleşmiş Milletler faaliyetleri çatışmaları önleme, arabuluculuk yapma, barışı koruma, uygulama ve barışın inşası gibi başlıca alanları kapsar. Bu tür taahhütlerin etkili olabilmesi için çalışmaların eşzamanlı yapılması ve birbiriyle örtüşmesi gerekir.

Barışın Sağlanması

Barışın Sağlanması, ihtilafli tarafların aralarındaki husumete son vermelerinin sağlanması ve anlaşmazlığa barışçıl bir çözüm bulunması için diplomatik yolların kullanılması anlamına gelir. Birleşmiş Milletler ihtilafları kontrol altına alabilecek, çözebilecek ve köklerini irdeleyebilecek çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Güvenlik Konseyi anlaşmazlığı çözmek için birkaç yol tavsiye edebilir ya da Genel Sekreterden arabuluculuk yapmasını isteyebilir. Genel Sekreter, müzakere sürecini desteklemek ve hızla devam etmesini sağlamak için bazı diplomatik girişimlerde bulunabilir.

1. "Dünya barışı için çalışan uluslararası bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler, uluslararası barışı sağlamak amacıyla ne tür faaliyetler yürütür? Bu konuda çalışan bildiğiniz başka uluslararası kuruluşların isimlerini ve faaliyetlerini arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Uluslararası kuruluşlar, dünya barışı için ne tür görevler üstlenirler? Bu kuruluşlar olmasaydı dünyada neler yaşanabilirdi? Belirtiniz.

5. ETKİNLİK

1. Önceki hafta verilen araştırma ödevi için oluşturduğunuz ve birlikte araştırma yaptığınız grup arkadaşlarınızla bir araya geliniz. Yaptığınız araştırmaların verileri doğrultusunda araştırdığınız uluslararası kuruluşun adını, yaptığı faaliyetleri ve dünya barışına sağladığı katkıları aşağıda verilen tabloya yazınız.

2. Araştırdığınız uluslararası kuruluşla ilgili birlikte hazırladığınız raporunuzu ve tabloya yazdığınız görüş ve önerilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. "Bilgi Notu" başlığı altında verilen metni okuyunuz ve metnin sonundaki soruları yanıtlayınız.

Uluslararası Kuruluşlar	Yaptığı Faaliyetler	Dünya Barışına Sağladığı Katkılar
.....	....	....
.....	....	....
.....	....	....
.....	....	....
.....	....	....

Dünya barışı, uluslararası dayanışma ve iş birliğini gerektiren bir konudur. Dünyanın birçok yerinde devam eden savaşları, çatışmaları tek bir gücün çözmesi mümkün değildir. Dünya halkları, yaşadıkları acı tecrübelerin sonunda pek çok uluslararası kuruluşun kurulmasına vesile olmuşlardır. Bunlardan en önemlisi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan **Birleşmiş Milletler Teşkilatıdır**. Temel amacı, anlaşmazlıkları çatışma boyutuna gelmeden önlemek, çatışmaya dönüşmüş anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve çatışmaların yeniden alevlenmesini önlemek olan Birleşmiş Milletlerin üç ana stratejisi vardır: koruyucu diplomasi, koruyucu askerî konuşlanma ve koruyucu silahsızlandırma. **Koruyucu diplomasi**, anlaşmazlıkların tırmanmasını engellemeyi, çatışmaya dönüşmeden çözmeyi ya da çatışma çıktığında yayılmasını engellemeyi amaçlar. **Koruyucu askerî güç konuşlandırması**, olası çatışmaları önlemek için barış güçlerinin konuşlanmasını, gerilimli bölgelerde güven inşa ederek çatışmaları önleyecek ince bir hattın oluşturulmasını amaçlar. **Koruyucu silahsızlandırma** ise çatışmaya elverişli bölgelerde hafif silahların sayısını azaltmayı amaç edinir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatında ana yargı organı olarak çalışan **Uluslararası Adalet Divanının** yetki alanı, bir uluslararası uyuşmazlıkta taraf olan ülkelerin kendisine getirdikleri davaları, BM Antlaşması'nın ilgili maddelerini ve yürürlükteki uluslararası antlaşmaların ilgili hükümlerini dikkate alarak çözüme kavuşturur. **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** ise savaşların yıkımına uğramış ülkelere, barışın kalıcı olarak sağlanması için barış gücü gönderme kararı alır ve uygulamaya koyar. Barış gücü, gittiği ülkede insanların güvenliğini sağlar. Taraflar arasında arabuluculuk yapar. Yasaların uygulanmasını ve seçimlerin sağlıklı bir biçimde yapılmasını denetler. Aynı zamanda ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasına da katkı sunar.

Avrupa Birliği (AB), dünya barışına hizmet eden bir diğer uluslararası kuruluştur. Avrupa ülkeleri, tarihlerinden ders çıkararak ortak bir zeminde buluşmanın ve barışı, refahı, güvenliği sağlamanın yolunu Avrupa Birliğini kurarak tesis etmeye çalışmışlardır. Bunu başardıktan sonra da dünyanın birçok yerinde devam eden savaş ve çatışmalarda söz sahibi olmuşlardır.

Amacı, çalışma yaşamında standartlar belirlemek, temel ilke ve haklar geliştirmek olan **Uluslararası Çalışma Örgütü** (İLO), adaletin sağlanması konusunda yaptığı çalışmalarla barışa hizmet eden bir diğer uluslararası kuruluştur.

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatının (AGİT) temel amacı ise dünya barışını korumak, çatışmaları savaşa dönüşmeden çözmek ve krizleri önlemektir. İlkelerinden bazıları; anlaşmazlıkların barışçıl çözümü, devletlerarası iş birliği, insan hak ve özgürlüklerine saygıdır.

Ülkemizin de üyesi olduğu **Avrupa Konseyi**; insan hakları, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini korumak ve güçlendirmek, ırkçılık ve yabancı düşmanlığını engellemek, üye ülkelerin vatandaşlarının yaşam koşullarını daha iyi hâle getirmek vb. çalışmalarıyla dünya barışına hizmet eder.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insani değerlere ve temel insan haklarına ilişkin hukuksal denetimin uygulandığı bir sistem ortaya koymuştur. Böylece uluslararası sözleşmelerce tanımlanmış olan genel ve soyut haklar, günlük hayatın içinde somut anlamlarına kavuşturulmuştur. **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** (AİHM) de bu denetimi yapan kurum olarak öne çıkmıştır. AİHM, 150'den fazla sayıdaki devletin vatandaşlarından almış olduğu başvurularla dünya üzerindeki en yoğun ve en etkili uluslararası mahkeme konumundadır. AİHM, verdiği adil kararlarla pek çok çatışmayı ortadan kaldırdığı için dünya barışına katkı sunan en etkili kuruluşlardan biridir.

SORULAR

1. Uluslararası kuruluşların olmadığı bir dünyada savaşlara engel olabilir miydik? Neden?
2. Dünya barışını sağlamak için çalışan kuruluşları, en etkili uluslararası kuruluştan başlayarak sıralayınız. Neden böyle bir sıralama yaptığınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aşağıda, barış için olmazsa olmaz koşullardan biri olan uzlaşma konusunun ele alındığı bir metin verilmiştir. Metni okuyunuz. Kendinizi ve yakın çevrenizi uzlaşma kültürüne sahip olup olmama konusunda değerlendiriniz. Eksikliklerimizi tamamlamak için öneriler geliştiriniz.

İNSANCA YAŞAMAK İÇİN UZLAŞMAK

Uzlaşmak en önemli insani özelliklerimizdendir. Her insanın farklı düşüncesi ve anlayışı vardır. Bu farklılıklar insanlığın gelişimi için bir zenginlik ve gerekliliktir.

Uzlaşmayı günlük hayatımızda olumlu bir kavram olarak kullanırız. Ancak bu kavramların sınırlarını iyi tespit etmek gerekir. Uzlaşmanın temelindeki bilgi, erdem, sevgi, insanlık adına faydalı olmalı. Uzlaşmak, insanları daha zararlı bir sonuca gitmekten kurtarmalıdır.

Uzlaşma insanlığın mahvına yönelikse, kötülükte anlaşma ise buna uzlaşma değil, suçta ya da kötülükte iş birlikçilik demek daha uygun olur.

Uzlaşmadan bizi uzaklaştıran etmenler nelerdir? Bunu öğrendikten sonra uzlaşma kültürünü algılamamız daha kolay olacaktır.

Öz güven eksikliği uzlaşma anlayışını ortadan kaldırır. Eğer öz güven yoksa kandırılma, aldatılma korkusu ön plana çıkar. Karşı tarafı anlama ve değerlendirme yetimiz sekteye uğrar. Karşı tarafı tam anlamayınca şüpheli yaklaşırız, kötü varsayımlarla hareket ederiz.

Öz güveni uzlaşma konusundan bir üst kavram olarak kabul etmek gerekir. Öz güvenin oluşumunda bilgili olmanın, empati (duygudaşlık) kurabilmenin; konuşmayı, dinlemeyi ve tartışmayı bilmenin büyük önemi vardır.

Bilgi olmadan konuşmak, dinlemek ve tartışmak verimli sonuçlar doğurmaz. İletişim kazalarına yol açar. Gereksiz tartışmaların, zıtlıkların hatta kavgaların nedeni olabilir.

Bilgili olmanın arka planında erdem ve tolerans da bulunmalıdır. Aksi takdirde bilgi bir üstünlük kurma, ezme ve sömürme anlayışıyla uzlaşmanın değil kavganın aracı hâline gelebilir.

Bizi uzlaşmadan uzaklaştıran en önemli etmenlerden biri de ön yargılarımızdır. Geçmişteki deneyimlerimizin bize enjekte ettiği duygu ve düşünceler olumlu adımların önünde bir duvar oluşturabilir. "Şu millet haindir.", "Bu millet zalimdir.", "X partisi dürüst değildir." "Y partisi aşırı uçtur." gibi yargılar uzlaşma zeminini ortadan kaldırır. Her olayı, olguyu zamana ve mekâna göre kendi şartları içinde değerlendirmek gerekir. Ön yargı uzlaşmanın önünde duvar oluşturur.

Uzlaşma fikri tevazuyu, fedakârlığı, feragati gerektirir. Kendini sürekli büyük görmek herkese tepeden bakmak, üstün ve önemli konumda olduğunu varsaymak uzlaşmanın önündeki engellerdendir.

Uzlaşma gizli gündem taşıyarak oluşmaz. Kafanın arkasında farklı planlar taşıyarak yapılan uzlaşma, uzlaşma değil hilekârlık olur. Sıkışan eller kısa zamanda yumruğa döner. Uzlaşma belli bir yürek şeffaflığını gerektirir. Yüreği yansıtmayan yüzdeki maske çabuk düşer.

Peki, uzlaşma sonunda kazanımlarımız ne olur?

Uzlaşma kültürü bizim insanca yaşamamızın anahtarıdır. Sosyal barış uzlaşma ile mümkün olur. Demokratik yönetim ancak uzlaşma ile mümkündür. Özgürlük alanımızı ancak uzlaşma ile genişletebiliriz. İç huzurumuz da uzlaşmanın sükûnetiyle sağlanır. Uzlaşmak hayatı bir bütün olarak görmemizi sağlar. Uzlaşmak ahenk ve uyumdur.

Uzlaşma olursa dayanışma ve güç birliği sağlanır. Toplumumuza bakıyoruz. Trafikte insanlar kavgalı. Bu nedenle her yıl binlerce insanımız ölüyor. Sosyal ilişkilerde uzlaşmasız tutum nedeniyle adliyeler iş yükünü kaldıramıyor. Oysaki uzlaşma olsa birçok hayati dertlerimiz çözümlenecektir. Yüzümüz gülecek, mutlu olacağız.

<http://www.hukukvedemokrasi.org/index.php/yazarlarimiz/52-av-durdu-guene/85-insanca-yasamak-icin-uzlasmak.html>

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Yaşadığınız şu dünyada

ve gerçeğin asıl korunduğu yer olan

yüreğinizin, en ufak köşesinde

barış dilerim sizlere...

Robert A. Ward'a ait "Barış" adlı şiirden alınan bu dörtlüğün mesajı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toplumsal barış bireyle başlar, toplumu oluşturan bireyler kendisiyle barışık ve yüreğinde barışı taşıyorlarsa barış daha kolay sağlanır.
- B) Toplumsal barış devletin görevi olduğundan, bireyin barışa inanmasının bir önemi yoktur.
- C) İnsanın yüreğine barış fikrini ülkeyi yönetenler koyarlar.
- D) Barışın sağlanmasında bireysel çabaların hiçbir etkisi olmaz.
- E) Toplum barışa inanmıyorsa bireylerin inanmasının barışın sağlanmasına bir etkisi olmaz.

2. Aşağıda verilenlerden hangisi, çevremizde yaşadığımız çatışmalara gösterdiğimiz demokratik tepkilerden biri değildir?

- A) Çatışmaya neden olan sorun/sorunların çözümü için taraflarla konuşma.
- B) Çatışmaya neden olan sorun konusunda tarafları uyarma.
- C) Çatışmaya neden olan sorunun taraflarına şiddet uygulanabileceği uyarısında bulunma.
- D) Çatışmaya neden olan sorun konusunda kamuoyu oluşturarak tarafları çözüme katkıda bulunmaya zorlamak.
- E) Çatışmaya neden olan sorunu hukuksal olarak çözüme kavuşturma.

3. Aşağıda sıralanan davranışlardan hangisi barışçıl bir davranıştır?

- A) Parkta futbol oynayan çocuğun vurduğu top, bankta oturan yaşlıya çarptı, yaşlı da çocuğa bağırdı.
- B) Yaramazlık yapan öğrencinin kulağı çekildi.
- C) İşe bir gün geç kalan kadın, geç kalmaması konusunda her gün uyarılmaya başlandı.
- D) Gürültü yapan komşusunu uygun bir dille uyardı.
- E) Kaybeden takımın taraftarları kazanan takımın seyircilerine saldırdı.

4. Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış." sözüyle ulaşmak istediği nihai hedef aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Savaşlar olacaktır ama sonunda barış sağlanmalıdır.
- B) Yurtta barış sağlanmadan dünyada barış sağlanamaz.
- C) Yurtta ve dünyada barışın sağlanması için birileri çaba harcamalıdır.
- D) Yurtta ve dünyada barış istemek bir ütopya'dır.
- E) Savaşsız bir ülke ve dünyanın kurulması için çaba harcanmalıdır. Barış içinde bir dünya mümkündür.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun sözcükleri yazınız.

Fanatiklik

Barış

Çatışma

Siber zorbalık

1. .... bireylerin herhangi bir konuda anlaşamaması durumunda ortaya çıkar.
2. .... kötülükten, kavgadan, savaştan kurtuluş; uyum, birlik, bütünlük, huzur içinde yaşamak olarak da tanımlanır.
3. ....bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarıdır.
4. ....yüksek sempati ve sevginin bir marka, kurum ya da topluma mal olmuş birey üzerinde yoğunlaşmasına denir.

C. Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. ( ) Uluslararası barışın sağlanması, yalnızca uluslararası kuruluşların görevidir.
2. ( ) Saldırganlık ve şiddet, sorunlarımızı çözmeye kullanabileceğimiz yöntemlerden biridir.
3. ( ) Dünya barışının sağlanması için hepimiz görüşler geliştirmeliyiz.
4. ( ) Kişisel ve ulusal düzeyde silahlanma barışı tehdit eder.

Ç. Aşağıda verilen açık uçlu soruları yanıtlayınız.

1. Çatışma durumunda genellikle nasıl bir davranış sergilersiniz? Bu doğru bir yaklaşım tarzı mıdır? Neden?
2. Ülkemizin dünya barışına yaptığı katkılara örnekler veriniz. Bu katkıyı artırmak için başka neler yapabilirsiniz? Belirtiniz.
3. Dünya barışı için çalışma yürüten uluslararası kuruluşları sıralayarak bunlardan birinin katkısını açıklayınız.
4. Toplumsal barış, barışçıl davranış ve bireyin kendisiyle barışık olması kavramları arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

PERFORMANS GÖREVİ 1

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Beklenen beceriler: araştırma, yorumlama, çıkarımda bulunma, akıl yürütme

Süre : 4 hafta

Değerlendirme: Puanlandırma anahtarı

Performans görevi konusu: Aşağıda verilen temel insan haklarından bir tanesini seçerek bu hakkı anlatan bir makale yazınız.

Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri

- a. Yaşama Hakkı
- b. Sağlık Hakkı
- c. Eğitim Hakkı
- ç. Mülk Edinme Hakkı
- d. Seyahat Hakkı
- e. Haberleşme Hakkı
- f. Kanun Önünde Kendini Savunma Hakkı
- g. Hak Arama Hakkı
- ğ. Seçme ve Seçilme Hakkı
- h. Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı
- ı. Devlet Hizmetlerinden Eşit Olarak Yararlanma Hakkı

YÖNERGE

Performans görevinizi gerçekleştirirken aşağıdaki adımları izleyebilirsiniz.

- Yapacağınız çalışmanın zaman ve iş takvimini yapınız ve çalışmalarınızı bu takvime uygun olarak tamamlayınız.
- Seçtiğiniz temel hak ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgiler toplayınız.
- Topladığınız bilgilerden yararlanarak makalenizi yazınız.
- Araştırma sonucunda yararlandığınız kaynakları raporunuzda belirtiniz.
- Çalışmanız puanlama anahtarına göre değerlendirileceğinden puanlama anahtarını inceleyiniz.
- Çalışmanızı zamanında tamamlayarak kontrollerini mutlaka yapınız.

Performans ödeviniz aşağıdaki ölçüğe göre değerlendirilecektir.

	ÖLÇÜTLER									
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Ödev tam, düzenli ve temiz olarak oluşturulmuş mu?										
Bilgiler ödevin konusuna uygun mu?										
Ödevin hazırlanması esnasında plana uygun hareket edilmiş mi?										
Bilgiler arası ilişki kurulmuş mu?										
Bilgiyi destekleyen yeterli örnek verilmiş mi?										
Kavramlar doğru kullanılmış mı?										
Bilgi toplamak için çeşitli kaynaklara başvurulmuş mu?										
Ödevi destekleyecek çeşitli materyaller hazırlanmış mı?										
Dil bilgisi kurallarına uyulmuş mu?										
Öğrenci çalışmasına iyi hazırlanmış mı, sunumunu yapabiliyor mu?										
TOPLAM										

PERFORMANS GÖREVİ 2

Ders: Demokrasi ve İnsan Hakları

Konu: Uluslararası Sözleşmelerde İnsan Hakları

Beklenen beceriler: araştırma, empati kurma, ayrımcılığa duyarlı olma

Süre: 4 hafta

Değerlendirme: Puanlama anahtarı

Performans görevi konusu: Bu çalışmada sizden İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesine uygun bir afiş hazırlamanız istenmektedir.

YÖNERGE

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin tam metnini çeşitli kaynaklardan araştırınız.
2. Bildirge'nin 26. maddesini okuyunuz.
3. Maddede geçen kavramların neler olduğunu bulunuz.
4. Kütüphane ya da İnternet kaynaklarını kullanarak bir afişin ne olduğu ve nasıl hazırlandığını araştırınız.
5. Bildirge'nin 26. maddesinde geçen kavramları ifade eden bir afiş hazırlayınız. Afişte kullanılacak konuya uygun bir slogan bulunuz.
6. Afişinizi öğretmeninize teslim etmeden önce anlatmak istediklerinizi sınıfta sununuz.
7. Çalışmanız puanlama anahtarına göre derecelendirileceğinden puanlama anahtarını inceleyiniz.
9. Çalışmanızı zamanında tamamlayarak kontrollerini yapınız.

PUANLAMA ANAHTARI			
ÖLÇÜTLER	PERFORMANS DÜZEYİ		
	Çok iyi (3)	Orta (2)	Geliştirilmeli (1)
Afişin konuya uygun olması			
Araştırma yapılması			
Afişin özgünlüğü			
Kullanılan sloganın uygunluğu			
Afişin görünüşü			
Sunum			
TOPLAM :			

PROJE GÖREVİ

Projenin konusu: Bulduğunuz yerin yerel yöneticileri ile çevre sorunlarını görüşme

Projenin amacı: Demokrasi, aktif vatandaşlık ve katılımçılık ilişkisini kavramak

Proje planı:

- Konuyla ilgili bir araştırma yapınız.
- Yazacaklarınızı taslaklar hâlinde yazınız.
- Taslağı proje hâline getiriniz.

Projenin aşamaları:

- Sınıf arkadaşlarınızla 3-5 kişilik gruplar oluşturunuz.
- Yaşadığınız yerde çevre ile ilgili ne tür sorunlar olduğunu araştırınız.
- Bu sorunları ve çözüm önerilerinizi belirleyiniz. Aşağıda verilen bölüme yazınız.
- Yerel yönetim temsilcilerine aşağıdaki soruları sorunuz.
  1. Kendinizi tanıtır mısınız? Kaç yıldır bu görevi yürütüyorsunuz? Hangi öğretim kurumu mezununuz?
  2. Bölgemizde yaşanan çevre sorunlarını size göre en önemli olandan başlayarak sıralayabilir misiniz?
  3. Bu sorunları siz mi tespit ediyorsunuz, yoksa vatandaşların başvurusuyla mı belirliyorsunuz?
  4. Sorunlara çözüm üretirken bölgede yaşayan vatandaşların görüşünü alıyor musunuz? Görüş alıyorsanız nasıl bir yöntem kullanıyorsunuz?
  5. Sorunların çözüme kavuşturulması süreci nasıl işliyor? Sorunları giderecek araç, gereç, insan kaynağınız var mı? Bu işler için bir kaynak ayırıyor musunuz?
  6. Buraya gelmeden önce bizler de bölgenizin çevre sorunlarıyla ilgili küçük bir araştırma yaptık. Ancak bizim tespit ettiğimiz sorunlardan bahsetmediniz (Bu aşamada aşağıdaki bölüme yazdığınız sorunları ve çözüm önerilerinizi sıralayabilirsiniz.). Bu sorunlar bilginiz dâhilinde midir? Bu konularla ilgili ne zaman ve nasıl bir çözüm üreteceksiniz?
- Yukarıdaki sıralamayla proje ödevinizi yazınız. Ziyaret ettiğiniz kişinin ve kurumun resmini çekiniz. Çevre sorunları ile ilgili de resimlerden yararlanabilirsiniz.

Projede kullanılacak kaynaklar: İnternet, kütüphaneler, arşivler, kitaplar, gazeteler, dergiler vb.

Sunum:

- Materyalinizin konuya uygun olmasına dikkat ediniz.
- İlgi çekici olmasına dikkat ediniz.

Bölgemizdeki Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileriniz:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Proje Değerlendirme Formu

GÖZLENECEK KAZANIMLAR	DERECELER				
	5	4	3	2	1
I. ÖDEV HAZIRLAMA SÜRECİ					
Projenin amacını belirleme					
Ödevde uygun çalışma planı yapma					
Farklı kaynaklardan bilgi toplama					
Ödevi plana göre gerçekleştirme					
Proje aşamalarını doğru uygulama					
TOPLAM					
II. ÖDEVİN İÇERİĞİ					
Türkçeyi doğru ve etkili kullanma					
Ödevi tam ve düzenli hazırlama					
Bilgilerin doğruluğu					
Elde edilen bilgilerden çıkarımda bulunma					
Toplanan bilgileri düzenleme					
Görsel malzemeler kullanma					
Yazılı ve görsel unsurların birbiriyle bağlantısını sağlama					
TOPLAM					
III. SUNUM YAPMA					
Sorulara cevap verebilme					
Sunumu görsel araçlarla yapma					
Konuyu dinleyicilerin ilgisini çekecek şekilde sunma					
Sunuyu hedefe yönelik materyalle destekleme					
Sesini ve beden dilini kullanma					
Verilen sürede sunuyu tamamlama					
Sunum sırasında öz güvene sahip olma					
Sunuya istekli olma					
TOPLAM					
GENEL TOPLAM					

ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Biliyorsunuz ki dünyada birçok çocuk, insan haklarına sığmayan olaylara maruz kalıyor. Onlara daha iyi ve daha güvenli bir yaşam sunabilmemiz için onların sahip olduğu bu hakları bilmeli ve saygı göstermeliyiz. UNICEF kaynaklarından alınan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukların diliyle ifade edilen özetini sizlerle paylaşıyoruz.

Madde 1: Ben çocuğum. On sekiz yaşına kadar bir çocuk olarak vazgeçilmez haklara sahibim.

Madde 2: Bu sözleşmedeki haklar bütün çocuklar içindir; beyaz çocuk, kara çocuk, kız çocuk, erkek çocuk fark etmez. Doğduğumuz yer, konuştuğumuz dil de fark etmez. Büyüklerimizin inançlarının, görüşlerinin farklı olması yüzünden çocuklara ayırım yapılmaz. Bu haklara sahip olmak için çocuk olmak yeterlidir.

Madde 3: Büyükler, çocuklarla ilgili bütün yasalarda, bütün girişimlerde önce çocukların yararlarını düşünürler. Büyüklerimiz bu ödevlerini yapamıyorsa devlet çocuklara bakar ve korur.

Madde 4: Haklarımızın uygulanması için gereken her türlü çaba gösterilir. Haklarımdan yararlanmam bütün devletlerin güvencesi altındadır.

Madde 5: Bizi büyüten, yol gösteren büyüklere bizi daha iyi yetiştirsinler diye yardım edilir.

Madde 6: Çocukların yaşamını korumak herkesin ilk görevidir. Yaşamak her çocuğun en temel hakkıdır.

Madde 7: Her çocuğa doğduğunda bir isim konur. Devlet bu ismi kaydeder. Çocuğa kimlik verir. Artık çocuk o devletin vatandaşı olur.

Madde 8: Konulan ismim, kazandığım vatandaşlık hakkım ve aile bağlarım korunur. Bunları değiştirmek için baskı uygulanmaz. Bunlar benden alınırsa bütün devletler ona karşı çıkar.

Madde 9: Çocuğu ailesinden kimse koparıp alamaz. Ama bazen de anne baba çocuğa bakamaz durumda olabilir. Çocuk bu durumdan zarar görebilir. Çocuk zarar görmesin diye çocuğa başka bir bakım sağlanır. Bu bakım sırasında çocuk anne babasıyla düzenli görüşebilir.

Madde 10: Ayrı ülkelerde yaşayan anne baba ve çocukların birlikte yaşamaları için her türlü kolaylık gösterilir.

Madde 11: Çocuklar anne babalarının birlikte izni ve haberi olmadan başka ülkelere götürülmezler, oralarda bırakılmazlar. Bunu yapanlara karşı mücadele edilir.

Madde 12: Beni ilgilendiren konularda benim de görüşlerim alınır. Büyükler beni dinlerler. Düşüncemi öğrenmeye özen gösterirler. Çok küçüksem bir büyük de benim adıma konuşabilir.

Madde 13: İsteklerimi ve düşüncelerimi seçtiğim bir yolla açıklayabilirim, resmini çizebilirim ya da yazabilirim. Ama bazı konularda başka kişiler ve toplum zarar göreceyse o konudaki kurallara da uymam gerekir.

Madde 14: Biz çocukların düşüncelerini geliştirmeleri ve istedikleri dini seçmeleri hakkına saygı gösterilir. Bu konuda bizi yetiştirmekle yükümlü olan büyüklerimizin de bize yol gösterme hakları ve görevleri vardır. Onlara da saygı gösterilir.

Madde 15: Arkadaşlarımla barış içinde toplanabilirim. Dernekler kurabilirim. Kurulu derneklere üye olabilirim.

Madde 16: Çocuklar onurlu ve saygın birer insandır. Hiç kimse onların onurlarını kıramaz, onları küçük düşüremez, yaşadığı konut ve kurumdaki özel yaşantısına karışamaz. Bu haklarımız yasalarla korunur.

Madde 17: Kitle iletişim araçları önemlidir, her türlü iletişim aracını kullanarak kendim için bilgi alabilirim.

Madde 18: Yetiştirilmemizden en başta anne babamız ya da onların görevini üstlenmiş büyüklerimiz sorumludur. Onların bu görevlerini en iyi biçimde yapabilmeleri için her türlü kolaylık sağlanır, gerekiyorsa yardım edilir.

Madde 19: Yetişmemizden sorumlu olanlar bu haklarını çocuklara zarar verecek şekilde kullanmazlar. Çocukların bu tür zararlara uğramaması için her türlü önlemi almak devletin görevidir.

Madde 20: Çocuklar ailelerinden yoksun kalabilirler. Bazı aile ortamları ise çocuklar için yararlı olmayabilir. İşte o zaman çocukların devletten özel koruma ve yardım alma hakları vardır. Devlet bu görevini çocuk için uygun aile bularak ya da onlara bakacak kuruluşlara yerleştirerek yapar.

Madde 21: Anne babasıyla olamayacak çocukların aile yoksunluğu çekmemesi için onlara iyi aileler bulunur. Bunun için çok dikkatli bir araştırma yapılır.

Madde 22: Çocuklar başka ülkeye gitmek zorunda kalırlarsa o ülke de çocukları korur. Birbirinden ayrı kalan anne ve baba birleştirilmeye çalışılır.

Madde 23: Engelli çocuklar özel olarak korunurlar. Kendilerine yeten saygın birer insan olmaları sağlanır. Devlet onların bakımları, eğitimleri ve iş sahibi olmaları için gerekli kurumları oluşturur. Ailelerine her türlü yardımı yapar.

Madde 24: Sağlığım ve hastalıklardan korunmam, devletin ve toplumun güvencesi altındadır. Bunun için beslenmeme, aşılardımın yapılmasına, çevrenin temizliğine dikkat edilir. Hastalanırsam tedavi edilirim.

Madde 25: Kreşler, çocuk yuvaları, yurtlar, okullar, çocuk hastaneleri çocukların haklarına uygun olarak çocuklara daha iyi bakmak için yeniden düzenlenirler.

Madde 26: Bütün çocukların sağlıkları, eğitim hakları, beslenme ve bakımları güvence altına alınır.

Madde 27: Bana bakmakla yükümlü olanlara bana daha iyi bir yaşam sağlamaları için gerekirse giyim, barınma ve beslenme konularında yardım edilir, destek olunur.

Madde 28: Eğitimimi eksiksiz yapabilmem için desteklenir ve korunurum. İlköğretim herkes için parasızdır kız olsun erkek olsun her çocuk için zorunludur.

Madde 29: Devlet, benim tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, sorumluluk üstlenecek şekilde yaşamamı sağlar.

Madde 30: Azınlık grubun çocuklarına da herhangi bir ayırım yapılmaz, devlet azınlık gruplardan gelen çocukların haklarını da korur.

Madde 31: Boş zamanlarımı değerlendirmem, oynamam, eğlenmem için çocuk bahçeleri, çocuk kulüpleri, kitaplıklar, spor okulları açılır. Her çocuk böyle faaliyetlere özendirilir. Bunlardan yararlanmak hepimizin hakkıdır.

Madde 32: Ben çocuğum. Büyükler gibi bir işte çalışmam. Ben okula gider ve oynarım. Eğer çalışmak zorunda kalırsam yapacağım iş eğitimime engel olmamalı, sağlığımı bozmamalı, bende zararlı alışkanlıklar yaratmamalıdır.

Madde 33: Çocuklar zararlı maddelere karşı korunurlar. Bunları üretenler ve çocuklara verenler cezalandırılırlar.

Madde 34: Bedenim bana aittir. Beni bedensel ve ruhsal yönden örseleyecek hiçbir yaklaşıma izin verilmez.

Madde 35: Çocukları kaçırap kötü kişilere satan, onları uygunsuz şekilde çalıştırmak isteyenlerle tüm devletler mücadele ederler. Çocukları korurlar.

Madde 36: Büyükler kendi çıkarları için çocukları kullanamazlar.

Madde 37: Hiçbir çocuk insanlık dışı yöntemlerle ya da aşağılanarak cezalandırılamaz. Çocuklar suç işlemişse uygulanacak cezalar yaşına uygun, gelişmelerini engellemeyecek şekilde ve eğitsel olmalıdır.

Madde 38: İnsanların birbirlerini öldürmesi kötüdür. Savaş insanların birbirlerini öldürmesidir. Çocuklar savaştan korunmalıdır. On beş yaşından küçük hiçbir çocuk askere alınmaz.

Madde 39: Eğer çocuklar çeşitli nedenlerle zarar görmüşlerse bedensel ve ruhsal sağlıklarına yeniden kavuşmaları için tüm önlemler alınır. Yeniden topluma kazandırılırlar.

Madde 40: Çocuklar suçun ne olduğunu bilmezler. Bilerek ve isteyerek kimseye zarar vermezler. Suç işleyen çocukların yeniden topluma kazandırılması için özel yasalar çıkarılır, özel kuruluşlar oluşturulur.

Madde 41: Eğer bir ülkenin yasaları bu çocuk hakları sözleşmesine uygunsuzsa değiştirilmez. Değilsen değiştirilir.

Madde 42: Çocukların haklarına ilişkin tüm bu ilkeleri hem çocuklar hem de büyükler öğrenmeli ve öğretmelidir.

http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/20/01/970728/icerikler/cocuk-haklari-sozlesmesi_288472.html

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ

Ön Söz

İnsanlık topluluğunun bütün üyelerinde bulunan onurun, eşit ve başkasına aktarılamaz hakların tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğu,

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesi insanlık vicdanını isyana yönelten zorbalıklara yol açmış olduğu ve insanları korku ve yoksulluktan kurtulmuş, söz ve inanç özgürlüğüne kavuşmuş bir dünya kurulmasının insanoğlunun en yüksek ideali olarak ilan edilmesi olduğu,

İnsanın baskıya, baskı yönetimine karşı son çözüm olarak ayaklanmak zorunda kalmaması için insan haklarının bir hukuk düzeniyle korunması bir zorunluluk olduğu,

Devletler arasında dostça ilişkilerin geliştirilmesinin zorunlu olduğu,

Birleşmiş Milletler Halkları, Antlaşma'da, insanın temel haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inançlarını bir kez daha açıklamış oldukları ve toplumsal ilerlemeyi kolaylaştırmaya, daha geniş bir özgürlük içerisinde, daha iyi yaşam koşulları oluşturmaya karar verdiklerini bildirmiş buldukları,

Üye devletler, Birleşmiş Milletler Örgütü ile iş birliği yaparak insan haklarına ve temel özgürlüklere bütün dünyaca saygı gösterilmesinin sağlanmasını üstlenmiş oldukları,

Bu hak ve özgürlüklerin herkesçe özdeş biçimde anlaşılması, yukarıdaki üstlenmenin yerine getirilmesi açısından çok büyük önem taşıdığı için,

Genel Kurul

Toplumun her bir birey ve her bir organının, bu bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak söz konusu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmek için eğitim ve öğretim yoluyla ve gerek üye devletlerin halkları arasında gerek üye devletlerin yönetimi altındaki bölgelerin halkları arasında bu hak ve özgürlüklerin evrensel ve etkin biçimde benimsenmesi ve uygulaması için giderek gelişen ulusal ve uluslararası önlemler aracılığıyla harcayacağı çabalarda bütün halklar ve devletler için ortak standart olarak işbu Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'ni ilan eder.

Madde 1: Bütün insanlar özgür; onur ve hakları yönünden eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşçe davranmalıdırlar.

Madde 2: Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da her hangi bir başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, varlıklılık, doğuş ya da herhangi bir başka ayırım gözetilmeksizin bu bildirmede açıklanan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

Bundan başka, ister bağımsız ülke uyruğu olsun isterse bağımlı, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında, uyruğu bulunduğu devlet ya da ülkenin siyasal, adli ya da uluslararası durumu bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4: Hiç kimse köle ya da kul olarak kullanılamaz, kölelik ve köle alım satımı her türlü biçimiyle yasaktır.

Madde 5: Hiç kimse işkenceye ya da acımasız, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da muameleye uğratılamaz.

Madde 6: Herkes, nerede olursa olsun, kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.

Madde 7: Yasa önünde herkes eşittir ve herkes ayırım gözetilmeksizin yasanın koruyuculuğundan eşit olarak yararlanma hakkını taşır. Herkesin, bu Bildirge'ye aykırı her türlü ayırma ve bu tür ayırım gözetici işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8: Her kişinin, kendisine anayasa ya da yasa ile tanınan temel haklara aykırı işlemlere karşı ilgili ulusal mahkemelerin etkin koruyucu önlemlerinden yararlanma hakkı vardır.

Madde 9: Hiç kimse, keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz, sürülemez.

Madde 10: Herkes, haklarının ve ödevlerinin ya da kendisine yöneltilen ve ceza niteliği taşıyan herhangi bir suçlamanın saptanmasında, davanın bağımsız ve tarafsız bir mahkemece, tam bir eşitlikle, adil ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Madde 11: (1) Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün güvencenin sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile yasaca suçlu olduğu saptanmadıkça suçsuz sayılır.

(2) Hiç kimse, gerçekleştiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan eylem ya da ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12: Hiç kimse özel yaşamı, ailesi, konutu ya da yazışması konularında keyfi müdahaleye, onuruna ve adına karşı saldırıya uğrayamaz. Herkesin, bu müdahale ve saldırılara karşı yasa ile korunmaya hakkı vardır.

Madde 13: (1) Herkes, herhangi bir devletin sınırları içinde özgürce dolaşma ve oturma hakkına sahiptir.

(2) Herkes, kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ya da kendi ülkesine yeniden dönme hakkına sahiptir.

Madde 14: (1) Herkesin, zulüm karşısında başka ülkelere sığınma hakkı vardır.

(2) Bu hak, adi bir suçla ya da Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlerle ilgili kovuşturmalar hâlinde, ileri sürülemez.

Madde 15: (1) Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

(2) Hiç kimse, yurttaşlığından ya da yurttaşlığını değiştirme hakkından keyfi bir biçimde yoksun bırakılamaz.

Madde 16: (1) Evlenme çağına gelen her erkek ve kadın; ırk, uyruk ya da din bakımından hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkına sahiptir. Söz konusu kişiler, evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptirler.

(2) Evlenme ancak evleneceklerin özgür ve tam rızası ile gerçekleştirilebilir.

(3) Aile toplumun doğal ve temel ögesidir ve toplum ve devletçe korunur.

Madde 17: (1) Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla birlikte mal ve mülk edinme hakkı vardır.

(2) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz.

Madde 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır, bu hak din ya da inanç değiştirme, dinini ya da inancını tek başına ya da topluca, açık ya da özel olarak öğretim, uygulama, tapınma ve anma bağlamında açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19: Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır, bu özgürlük düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her araçta arama, elde etme ve yayma hakkını içerir.

Madde 20: (1) Herkesin barışçıl biçimde toplanma ve dernek kurma özgürlüğü vardır.

(2) Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21: (1) Herkesin, doğrudan ya da özgürce seçilmiş kişiler aracılığıyla ülkesinin kamu yönetimine katılma hakkı vardır.

(2) Herkes ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir.

(3) Halkın iradesi, hükümet erkinin temelidir, bu irade gizli ya da buna denk bir yöntemle yapılacak ve genel ve eşit oy verme yoluyla gerçekleştirilecek olan dönemsel ve dürüst seçimle belirir.

Madde 22: Her kişinin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe, onuru için ve kişiliğinin özgürce gelişmesi için zorunlu olan ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların ulusal çaba ve uluslararası iş birliği yoluyla ve her devletin örgütleriyle ve kaynaklarıyla orantılı olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.

Madde 23: (1) Herkesin çalışmaya, işini özgürce seçmeye, adil ve elverişli çalışma koşullarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.

(2) Herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit çalışma karşılığı eşit ücrete hakkı vardır.

(3) Çalışan herkesin, kendisine ve ailesine insanlık onuruna uygun bir yaşayış sağlayan, gerekirse her türlü sosyal güvenlik araçlarıyla da desteklenen bir ücrete hakkı vardır.

(4) Herkesin, çıkarlarının korunması için başkaları ile birlikte sendika kurmaya ve kurulu bir sendikaya katılmaya hakkı vardır.

Madde 24: Herkesin, çalışma saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli izin dâhil olmak üzere, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme hakkı vardır.

Madde 25: (1) Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlıksal bakım, gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine; işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılıkta ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksun kaldığı durumlarda, güvenliğe hakkı vardır.

(2) Analık ve çocukluk özel bakım ve yardım hakkı doğurur. Bütün çocuklar, ister evlilik içinde ister evlilik dışında doğsunlar, eşit sosyal güvenlikten yararlanırlar.

Madde 26: (1) Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır. İlk eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmeli ve yüksek öğretim, başarıya göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

(2) Eğitim, insan kişiliğinin tam gelişmesini, insan haklarıyla temel özgürlüklere saygının güçlenmesini amaç olarak almalıdır. Eğitim bütün uluslar, ırklar ve dinî topluluklar arasında anlayış, tolerans ve dostluğu güçlendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

(3) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türü için öncelikli seçme hakkına sahiptir.

Madde 27: (1) Herkes, toplumun kültürel etkinliklerine özgürce katılma, güzel sanatları tatma, bilim alanındaki ilerlemelerden ve bunların nimetlerinden yararlanma hakkına sahiptir.

(2) Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü bilim, yazın ya da sanat yapıtlarından kaynaklanan ahlaki ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28: Herkesin, bu Bildirge'de yer alan hak ve özgürlüklerin tam olarak uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29: (1) Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan topluluğa karşı ödevleri vardır.

(2) Herkes, haklarını kullanmak ya da özgürlüklerinden yararlanmak konusunda, salt başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla ve demokratik bir toplumda törenin, düzenin ve genel esenliğin haklı gereklerini karşılamak için yasa ile saptanmış olan sınırlamalara bağlıdır.

(3) Bu hak ve özgürlükler, hiçbir biçimde Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30: Bu Bildirge'nin hiçbir unsuru, içinde açıklanan hak ve özgürlüklerin bir devlet, topluluk ya da bireyce ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir etkinlik ya da girişime hak verir biçimde yorumlanamaz.

http://www.meb.gov.tr/belirligunler/insan_haklari/bildirge.htm

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme

BAŞLANGIÇ

Bu Sözleşmeye taraf devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel insan haklarına, insanlık onuru ve insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların haklar bakımından eşitliğine olan inancını yeniden teyit ettiğini kaydederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ayrımcılığın kabul edilemezliği prensibini teyit ettiğini ve bütün insanların onurları ve hakları bakımından eşit ve özgür doğduklarını ve herkesin cinsiyete dayanan ayırım da dâhil, bu Bildiri'de yer alan hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın haklara ve özgürlüklere sahip olduklarını ilan etmiş olmasını kaydederek,

İnsan haklarına dair uluslararası sözleşmelere taraf olan devletlerin, erkeklere ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlama yükümlülüğü altında bulunduğunu kaydederek,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşlarının gözetiminde meydana getirilen uluslararası sözleşmelerin erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını dikkate alarak,

Birleşmiş Milletler ve onun uzman kuruluşları tarafından kabul edilen kararların, bildirilerin ve tavsiye kararlarının erkekler ve kadınlar arasında hak eşitliği sağlamaya çalıştığını kaydederek,

Ancak bu gibi çeşitli belgelere rağmen kadınlara karşı ayrımcılığın yaygın bir şekilde devam etmesinden kaygı duyarak,

Kadınlara karşı ayrımcılığın hak eşitliği ve insanlık onuruna saygı prensiplerini ihlal etmesinin, kadınların erkeklerle eşit bir biçimde ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılmalarına bir engel oluşturduğunu, toplumun ve ailenin refah düzeyinin artmasına mani olduğunu ve ülkelerinin ve insanlığın hizmetinde bulunan kadınların yeteneklerini tam olarak geliştirmelerini daha da güçleştirdiğini akılda tutarak,

Yoksulluk içinde bulunan kadınların yiyecek, sağlık, eğitim, öğretim ve iş imkânları ile diğer ihtiyaçlarını karşılamada yeterli imkânı bulamamalarından kaygı duyarak,

Hakkaniyet ve adalet esaslarına dayanan yeni uluslararası ekonomik düzenin, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanmasına doğru önemli ölçüde katkıda bulunacağına inanarak,

Apartheid'in, her türlü ırkçılığın, ırkçı ayrımcılığın, koloniciliğin, yeni koloniciliğin, saldırganlığın, yabancı işgalinin, bir devlet üzerinde egemenlik kurmanın ve iç işlerine karışmanın ortadan kaldırılmasının, erkeklerin ve kadınların haklardan tam olarak yararlanmaları için esas olduğunu vurgulayarak,

Uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesinin, uluslararası gerilimin giderilmesinin, sosyal ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun bütün devletler arasında karşılıklı iş birliği yapılmasının, genel ve tam bir silahsızlanmaya gidilmesinin, özellikle sıkı ve etkili bir uluslararası kontrol altında nükleer silahsızlanmanın, ülkeler arasında adalet, eşitlik ve karşılıklı menfaat prensiplerinin kabul edilmesinin ve yabancı ve koloni hâkimiyeti ve yabancı işgali altındaki halkların self-determinasyon ve bağımsızlık haklarını tanımakla beraber ulusal egemenliğe ve ülke bütünlüğüne saygı göstermenin, toplumsal ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayıp bunun sonucu olarak erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğe ulaşılmasına

katkıda bulunacağını teyit ederek bir ülkenin bütünüyle gelişmesi, yeryüzündeki refahın artması ve özgürlüğün gerçekleşmesi için her alanda kadınların erkeklerle aynı şartlar altında eşit bir biçimde katılmaları gerektiğinin farkında olarak,

Ailenin ve toplumun gelişmesine kadının büyük katkısının henüz tam olarak kabul edilmemiş olduğunu, anneliğin toplumsal bakımdan önemi ile her iki eşin aile içindeki ve çocuğun yetiştirilmesindeki rolünü akılda tutarak ve kadının doğurganlıktaki rolünün ayrımcılık için bir temel sayılmayacağını ve fakat çocuğun yetiştirilmesinde kadın ve erkek ile toplumun bir bütün olarak sorumluluğu paylaşmalarını gerektirdiğinin farkında olarak,

Erkekler ile kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine ihtiyaç bulunduğundan,

Kadınlara karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Hakkındaki Bildiri'de yer verilen prensiplerin uygulanmasına ve bu amaçla her türlü ayrımcılığın ve görünümünün tasfiye edilmesi için gerekli her türlü tedbiri almaya karar vererek,

Aşağıdaki konularda anlaşmışlardır:

I. BÖLÜM

Madde 1- Kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı

Bu Sözleşme'nin amacı bakımından kadınlara karşı ayrımcılık terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.

Madde 2- Hukuki alanda tedbirler alma yükümlülüğü

Taraf devletler kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp her türlü vasıta ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul ederler ve bu amaçla aşağıdaki konularda taahhütte bulunurlar:

a) Erkeklerin ve kadınların eşitliği prensibini henüz ulusal anayasalarına veya diğer ilgili mevzuatlarına içselleştirmemişler ise bu prensibi içselleştirmeyi ve yasalar ve diğer uygun vasıtalarla bu prensibin pratik olarak uygulanmasını sağlamak

b) Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı yasaklayan ve gerektiği takdirde yaptırımlar getiren gerekli mevzuatı çıkarmak ve diğer tedbirleri almak

c) Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla herhangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak

d) Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamak

e) Herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri almak

f) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak,

g) Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümlerini kaldırmak.

Madde 3- Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda tedbir alma yükümlülüğü

Taraf devletler, kadınların tam olarak gelişmelerini ve ilerlemelerini sağlamak üzere, erkeklerle eşitlik temeline dayanan insan haklarını ve temel özgürlüklerini güvence altına almak ve kullanmalarını sağlamak amacıyla mevzuat çıkarmak da dâhil her alanda ve özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda gerekli her türlü tedbiri alır.

Madde 4- Geçici olarak alınan özel tedbirler

1. Erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği fiilen gerçekleştirmeyi hızlandırmak için taraf devletlerin aldıkları geçici tedbirler, bu Sözleşme'de tanımlanan bir ayrımcılık şeklinde görülemez ancak bunlar hiçbir şekilde eşitlikçi olmayan veya farklı türden standartların sürdürülmesi sonucunu doğuramaz, fırsat ve muamele eşitliğini sağlama amacı gerçekleştirildiğinde bu tedbirlerin uygulanmasına son verilir.

2. Anneliği korumak amacıyla bu Sözleşme'deki tedbirler de dâhil taraf devletler tarafından alınan bütün özel tedbirler ayrımcılık şeklinde görülemez.

Madde 5- Ön yargıların ve geleneklerin tasfiye edilmesi

Taraf devletler aşağıdaki konularda gerekli tedbirleri alır:

a) Her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkekler ile kadınların basma kalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün ön yargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek

b) Ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesini yani çocuğun menfaatlerinin her durumda öncelik taşıdığını da içermesini sağlamak.

Madde 6- Kadın satışının yasaklanması

Taraf devletler herhangi bir biçimde kadın satışını ve kadınların fahişleştirilerek istismar edilmelerini sona erdirmek için mevzuat çıkarmak da dâhil, gerekli her türlü tedbiri alır.

II. BÖLÜM

Madde 7- Oy verme, seçilme ve katılma hakkı

Taraf devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:

a) Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı

b) Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı

c) Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı.

Madde 8- Hükümeti temsil hakkı

Taraf devletler kadınların erkeklerle aynı şekilde ve hiç bir ayrımcılığa tabi tutulmaksızın hükümetlerini uluslararası düzeyde temsil etmeleri ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına katılmaları için gerekli her türlü tedbiri alır.

Madde 9- Vatandaşlık hakkı

1. Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf devletler özellikle bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştirmesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.

2. Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar.

III . BÖLÜM

Madde 10- Eğitim hakkı

Taraf devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır:

a) Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması, bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır.

b) Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır.

c) Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programları gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır.

d) Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkânlar sağlanır.

e) Erkekler ile kadınlar arasında var olan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dâhil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkânlar sağlanır.

f) Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir.

g) Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkânlar tanınır.

h) Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dâhil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir.

Madde 11- Çalışma hakkı

1. Taraf devletler istihdam alanında erkekler ile kadınların eşitliğini sağlayacak şekilde kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için kadınlara aynı hakları ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

- a) Her insanın vazgeçilmez bir hakkı olan çalışma hakkı
- b) İstihdam konularında seçim yapılırken aynı ölçülerin uygulanması da dâhil, aynı istihdam imkânlarından yararlanma hakkı
- c) Mesleğini ve işini serbestçe seçme hakkı, meslekte ilerleme hakkı, iş güvenliğine sahip olma ve hizmet karşılığı imkânlardan ve menfaatlerden yararlanma hakkı ile çıraklık eğitimi, ileri düzeyde mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi gibi mesleki eğitim ve yenileme eğitimi alma hakkı
- d) Tazminatlar da dâhil eşit ücret alma ve eşit değerde yapılan işe karşı eşit muamele görme ile birlikte işin niteliğinin değerlendirilmesinde eşit muamele görme hakkı
- e) Özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve diğer iş göremezlik gibi hallerde sosyal güvenlik hakkı ile birlikte ücretli izin hakkı
- f) Sağlığın korunması ve doğurganlık yeteneğinin korunması da dâhil, çalışma şartlarında güvenlik hakkı

2. Taraf devletler, evlilik veya annelik sebepleriyle kadına karşı ayrımcılık yapılmasını engellemek ve çalışma hakkını etkili bir biçimde korumak için aşağıdaki tedbirleri alır:

- a) Hamilelik veya annelik izni sebebiyle işe son verilmesini ve medeni duruma dayanılarak işten çıkarma şeklinde ayrımcılık yapılmasını cezaya tabi tutarak yasaklar.
- b) İş, işte kıdemi veya sosyal hakları kaybetmeden ücretli olarak veya buna benzer menfaatler sağlanarak annelik izni verilmesine dair düzenleme yapar.
- c) Anne ve babanın aile içi yükümlülüklerini, çalışma yaşamındaki sorumluluklarıyla ve toplumsal yaşama katılmalarıyla uyumlaştırabilmeleri için özellikle çocuk bakım kurumlarının kurulmasını ve geliştirilmesini istemek suretiyle gerekli destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik eder;
- d) Hamilelik sırasında kendilerine zarar verebilecek işlerde çalışan kadınların özel olarak korunmasını sağlar.

3. Bu madde kapsamına giren koruyucu yasal önlemler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilir ve gerekli görüldüğü takdirde düzeltilir, kaldırılır veya genişletilir.

Madde 12- Sağlık hakkı

1. Taraf devletler sağlık alanında erkekler ile kadınların eşit şekilde, aile planlaması hizmetleri de dâhil sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak üzere kadınlara karar ayrımcılığını tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf devletler bu maddenin birinci fıkrasındaki hükümlere bakmaksızın hamilelik dönemi, doğum dönemi ve doğum sonrası dönem ile ilgili olarak kadınlara, gerektiği takdirde ücretsiz olarak gerekli hizmetleri sağlar, bunun yanında hamilelik ve emzirme döneminde yeterli hizmet verir.

Madde 13- Ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarındaki haklar

Taraf devletler ekonomik ve sosyal yaşamın diğer alanlarında erkekler ile kadınların eşit şekilde aynı haklardan yararlanmasını sağlamak üzere kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle aşağıdaki hakları tanır:

- a) Aile tazminatlarından yararlanma hakkı
- b) Banka kredisi alma, ipotek ettirme ve diğer mali imkânlardan yararlanma hakkı
- c) Eğlendirici faaliyetler ile her türlü sportif ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı

Madde 14- Kırsal alandaki kadınların hakları

1. Taraf devletler kırsal alanda yaşayan ve kayıt dışı sektörlerde çalışarak ailelerinin ekonomik yaşamlarına önemli katkıda bulunan kadınların karşılaştıkları özel sorunları dikkate alır ve bu Sözleşme'nin hükümlerinin kırsal alanda yaşayan kadınlara uygulanmasını sağlamak için gerekli her türlü tedbiri alır.

2. Taraf devletler erkekler ile kadınlar arasında eşitliği sağlamak üzere kırsal alanda meydana gelen gelişmelere katılmaları ve bu gelişmelerden yararlanmaları için kırsal alanda yaşayan kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve bu kadınlara özellikle aşağıdaki hakları tanır.

- a) Her düzeydeki planlamanın yapılmasına ve uygulanmasına katılma hakkı
- b) Aile planlamasında bilgilendirme, danışmanlık ve hizmet verme de dâhil, yeterli sağlık hizmetinden yararlanma hakkı
- c) Sosyal güvenlik programlarından doğrudan yararlanma hakkı
- d) Okuma yazma ile ilgili öğretim de dâhil, teknik yeterliliklerini artırmak için halka açık olan ve geliştirmeye yönelik hizmetler ile birlikte her türlü resmî veya gayriresmî eğitim ve öğretimden yararlanma hakkı
- e) Adam çalıştırma veya çalışma suretiyle ekonomik imkânlardan eşit bir biçimde yararlanmalarını sağlamak için ferdi gruplar ve topluluklar örgütlenme hakkı
- f) Her türlü toplumsal faaliyetlere katılma hakkı
- g) Tarımsal kredi ve borç alma, pazarlama imkânlarına ulaşma, toprak ve tarım reformunda gerekli teknolojiyen yararlanma ve eşit muamele görme ile iskan programlarından yararlanma hakkı
- h) Özellikle konut, sağlık, aydınlanma, içme suyu, ulaşım ve iletişim hizmetleriyle ilgili yeterli yaşam standartlarından yararlanma hakkı

IV. BÖLÜM

Madde 15- Hukuk önünde eşitlik hakkı

1. Taraf devletler kadınların erkeklerle hukuk önünde eşitliğini kabul eder.

2. Taraf devletler hukuki meselelerde kadınların erkeklerle aynı hukuki ehliyete sahip olmalarını ve bu ehliyeti kullanmaları için aynı imkânlara sahip olmalarını kabul eder. Taraf Devletler özellikle, Sözleşme yapma ve malların idaresi konusunda kadınlara eşit haklar tanır ve mahkeme ve yargı yerleri önündeki davaların her aşamasında eşit muamele görmelerini sağlar.

3. Taraf devletler, kadının hukuki ehliyetini kısıtlamaya yönelik hukuki sonuç doğuran bütün sözleşmelerin ve her türlü özel belgenin hükümsüz sayılacağını kabul eder.

4. Taraf devletler, kişilerin seyahat hakkı, yerleşme ve konut seçme özgürlüğü ile ilgili yasalarda erkek-lere ve kadınlara eşit haklar tanımayı kabul eder.

Madde 16- Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar

1. Taraf devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanıır:

a) Evlenmede aynı hakka sahip olma

b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma

c) Evlilik döneminde ve boşanma sırasında aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma

d) Medeni durumları ne olursa olsun, anne ve baba olarak çocuklarla ilgili konularda aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma her hâlükârda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır.

e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma

f) Velayet, vasilik, kayımlık ve evlat edinme veya bu kavramların bulunduğu ulusal mevzuattaki benzer kurumlar bakımından aynı haklara ve yükümlülüklerle sahip olma, her hâlükârda çocukların menfaatlerine üstünlük tanınır

g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dâhil karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma

h) Eşlerin mallarına sahip olma, kazanma, işletme, idare etme, kullanma ve mallarını bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak elden çıkarma konusunda aynı haklara sahip olma.

2. Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiçbir hukuki sonuç doğurmaz, asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmî sicile kaydının zorunlu hâle getirilmesi için yasama tedbirleri de dâhil gerekli tüm işlemler yapılır.

V. BÖLÜM

Madde 17- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi

1. Bu Sözleşme'nin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra "Komite" diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesi Komitesi kurulur, Komite Sözleşme'nin yürürlüğe girmesi sırasında on sekiz ve Sözleşme'nin otuz beş taraf devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşme'nin kapsadığı alanda ehliyeteye sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar taraf devletlerin vatandaşları arasından ve bu devletler tarafından seçilir ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar, uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.

2. Komite üyeleri taraf devletlerce aday gösterilen kişilerin yer aldığı bir listeden gizli oyla seçilir. Her taraf devlet kendi vatandaşları arasından sadece bir kişiyi aday gösterebilir.

3. İlk seçimler bu Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde yapılır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri her seçim tarihinden en az üç ay önce taraf devletlere birer mektup göndererek,

gösterecekleri adayın ismini iki ay içinde sunmaya davet eder. Genel Sekreter bu suretle aday gösterilen kişilerin isimlerini alfabetik sıraya koyup yanlarına kendilerini aday gösteren taraf devletin adını da belirterek bir liste hazırlar ve bu listeyi taraf devletlere gönderir.

4. Komite üyelerinin seçimi, Genel Sekreter tarafından Birleşmiş Milletler Merkezine çağrılan taraf devletlerin yapacakları toplantıda gerçekleştirilir. Taraf devletlerin üçte ikisinin katılmasıyla yeter sayının oluşacağı toplantıda, en fazla oyu alan adaylar ile toplantıda bulunup oy kullanan taraf devletlerin temsilcilerinin salt çoğunluğunun oyunu alan adaylar, Komiteye üye seçilmiş olur.

5. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Ancak, yapılan ilk seçimlerde Komiteye üye seçilen dokuz üyenin görev süresi iki yıl sonra sona erer, bu dokuz üyenin adları ilk seçimin yapılmasından hemen sonra, Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

6. Otuz beşinci onay veya katılmadan sonra Komiteye seçilecek beş ilave üyenin seçimi, bu maddenin 2, 3 ve 4. fıkralarına göre yapılır. Bu suretle seçilen ilave üyelerden ikisinin görev süresi iki yıl sonra sona erer, bu iki üyenin adları Komite Başkanı tarafından kura ile belirlenir.

7. Arızı sebeplerle boşalan üyeliklerin doldurulması için, Komite üyeliği sona eren uzmanın vatandaşları olan Taraf Devlet kendi vatandaşları arasından başka bir uzman atar, bu atama Komitenin onayına tabidir.

8. Komite üyelerine Genel Kurulun onayıyla, Komitedeki görevin önemini dikkate alarak Genel Kurulun belirleyeceği miktarda ve şartlarda Birleşmiş Milletler bütçesinden bir ücret ödenir.

9. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komite'nin bu Sözleşme'ye göre görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesini sağlamak için gerekli personeli ve imkânları sağlar.

Madde 18- Devlet raporları

1. Taraf devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:

- a) İlgili devlet bakımından Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde
- b) Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.

2. Raporlarda bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen faktörler ve güçlükler de belirtilebilir.

Madde 19- Komitenin iç tüzüğü

1. Komite kendi iç tüzüğünü kendisi yapar.
2. Komitede çalışacak görevlileri Komite iki yıllık bir süre için seçer.

Madde 20- Komite toplantıları

1. Komite, bu Sözleşme'nin 18. maddesi uyarınca sunulan raporları incelemek üzere normal olarak yılda bir kere ve iki haftayı aşmayacak bir süre için toplanır.

2. Komite toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Merkezinde veya Komite tarafından uygun görülen başka bir yerde yapılır.

Madde 21- Yıllık rapor

1. Komite faaliyetleri hakkında Ekonomik ve Sosyal Konsey vasıtasıyla Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna yıllık bir rapor sunar ve taraf devletlerden aldığı raporların ve bilgilerin incelenmesine dayanarak önerilerde ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Komite raporunda bu öneriler ve genel nitelikteki tavsiyeler ile birlikte taraf devletlerin yorumlarına da yer verilir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Komite'nin raporunu bilgi edinmesi amacıyla Kadının Statüsü Hakkındaki Komisyona gönderir.

Madde 22- Uzman kuruluşların temsili

Uzman kuruluşlar, bu Sözleşme'nin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında inceleme yapılırken temsil edilme hakkına sahiptir. Komite, uzman kuruluşları bu Sözleşme'nin kendi faaliyet alanlarına giren hükümlerinin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir.

VI. BÖLÜM

Madde 23- Yorumlama prensipleri

Bu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, erkekler ile kadınlar arasında eşitliğin sağlanması bakımından daha yararlı olabilecek aşağıdaki hükümleri etkilemez:

- a) Bir taraf devletin mevzuatında bulunan hükümleri,
- b) Bu Devlet bakımından yürürlükte bulunan başka uluslararası Sözleşme, antlaşma veya antlaşma hükümlerini.

Madde 24- İç hukukta gerekli tedbirleri alma taahhüdü

Taraf Devletler ulusal düzeyde, bu Sözleşme'de tanınan hakların tam olarak gerçekleştirilmesini amaçlayan gerekli her türlü tedbiri almayı taahhüt eder.

Madde 25- İmza, onay ve katılma

1. Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşme'nin depozitörü olarak görevlendirilmiştir.
3. Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilir.
4. Bu Sözleşme bütün devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine katılma belgesinin tevdi edilmesinden itibaren yürürlük kazanır.

Madde 26- Sözleşmenin gözden geçirilmesi

1. Bu Sözleşmenin değiştirilmesine dair talepler, herhangi bir zamanda herhangi bir taraf devlet tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yazılı bir bildirim vasıtasıyla yapılabilir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, böyle bir talep karşısında yapılacak işlemler konusunda karar verir.

Madde 27- Yürürlüğe girme

1. Bu Sözleşme yirminci onay veya katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilme tarihinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

2. Yirminci onay veya katılma belgesinin tevdi edilmesinden sonra bu Sözleşme'yi onaylayan veya buna katılan her bir devlet bakımından bu Sözleşme, kendi onay ve katılma belgelerini tevdi etmelerinden itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.

Madde 28- Çekinceler

1. Onay ve katılma sırasında Devletler tarafından yapılan çekincelerin metni, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından alınır ve diğer bütün Devletlere gönderilir.

2. Bu Sözleşme'nin konusuyla ve amacıyla bağdaşmayan bir çekince kabul edilmez.

3. Yapılmış olan çekinceler her zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yapılacak bir bildirimle geri alınabilir. Genel Sekreter bu bildirimden diğer bütün Devletleri haberdar eder. Bu tür bir bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 29- Sözleşme'nin yorumu ile ilgili uyuşmazlıklar

1. Bu Sözleşme'nin yorumlanması veya uygulanması ile ilgili olarak iki veya daha fazla taraf devlet arasında çıkan bir uyuşmazlık, bu devletlerden birinin talebi üzerine hakem önüne götürülür. Hakem önüne götürme talebinden itibaren altı ay içinde taraflar hakemliğin kuruluşu üzerinde anlaşamazlarsa bu taraflardan herhangi biri bu uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne uygun olarak, Uluslararası Adalet Divanının önüne götürülebilir.

2. Taraf Devletlerden her biri bu Sözleşme'nin imzalanması veya daha sonra onaylanması veya katılması sırasında, bu maddenin birinci fıkrasıyla bağlı olmadığını beyan edebilir. Bu tür bir çekince koyan taraf devlet karşısında diğer taraf devletler de yukarıdaki fıkra ile bağlı olmazlar.

3. Yukarıdaki ikinci fıkraya uygun olarak bir çekince koymuş olan bir taraf devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bir bildirim göndererek bu çekincesini her zaman geri alabilir.

Madde 30- Orijinal metin Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri eşit ölçüde geçerli olan bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinde saklanır. Aşağıda imzası bulunan yetkili temsilciler, bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

<http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/source/411/KADINLARA%20KAR%C5%9E%20HER%20T%C3%9CRL%C3%9C%20AYRIMCILI%C4%9EIN%20%C3%96NLENMES%C4%B0NE%20DA%C4%B0R%20S%C3%96ZLE%C5%9EME.doc>

SÖZLÜK

A

adalet: 1. Herkesin kanunlarla tanınmış hakkını vermek, bu hakka dokunmamak prensibi. 2. Bu prensibi uygulayan, yerine getiren devlet teşkilatı.

aidiyet: Kendini, bir yere, topluluğa, aileye, millete ait hissetme.

akit: Sözleşme, anlaşma, mukavele.

ayrımcılık: 1. Ayrımcı olma durumu. 2. Belli insan öbeklerinin ayrımlaşmasını bilinçli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçlayan bir yönelimin benimsenmesi.

azınlık: Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet.

B

bağımsızlık: Bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun ekonomik, siyasal, kültürel vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altında bulunmaması durumu.

barış: 1. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh. 2. Uyum, karşılıklı anlayış ve tolerans ile oluşturulan ortam.

bilişim: Teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullanılan ve özellikle elektronik aletler aracılığı ile düzenli bir biçimde işlemeyi öngören bilim, informatik, enformatik.

C

cinsiyet ayrımcılığı: Başta eğitim ve iş yaşamı olmak üzere, toplumsal yaşam içinde bireye kadın ya da erkek olduğu için farklı tutum ve davranış içinde olma.

coğrafi çevre: Belli bir zamanda toplumsal üretim sürecinde yer alan, toplumun varlığı ve gelişmesi için zorunlu olan, canlı ve cansız nesnelere tümü.

Ç

çalıştay: Bilim adamlarının ve uzmanların bir konuda ön hazırlık yapmak üzere katıldığı inceleme ve değerlendirme toplantısı.

çatışma: Bireylerin veya grupların, kendi ihtiyaç ve çıkarlarını korumak güdüsüyle birbirleriyle uyumsuz amaçlar taşıdıklarında ortaya çıkan uyumsuzluktur.

çeşitlilik: Çeşidi çok olma durumu, izge, yelpaze. Dil, din, ırk vb. bakımından farklı insanların bir araya gelerek oluşturdukları grup.

çoğulcu: 1. Çoğulculukla ilgili olan (kimse veya görüş), plüralist "Çoğulcu görüş." 2. Çoğulculuk yanlısı olan.

çoğulculuk: Çeşitli eğilimlerin, düşüncelerin, yönetimde etkisini kabul eden siyasi yöntem, plüralizm.

çoğunlukçuluk: Önceliğin çoğunluğun iradesinde olduğunu, bireylerin ve azınlık gruplarının bu iradenin ürünü olan yasaların buyruğuna uymakla yükümlü olduğunu kabul eden siyasi öğrettir.

D

davranış: 1. Davranma işi, tutum, davranım, hareket. 2. Dıştan gözlenebilecek tepkilerin toplamı. 3. Organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin bütünü.

dayanışma: Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.

değer: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.

dinamik: Hareketli, her an değişebilen, etkin.

diyalog: Karşılıklı konuşma.

dokunulmazlık: 1. Dokunulmaz, ilişilmez, karışılmaz olma durumu, masuniyet. 2. Anayasa veya uluslararası gelenekler gereğince, kişilere tanınan ilişilmez olma durumu, ayrıcalık.

E

empati: Kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilme becerisi.

eşitlik: 1. Kanunlar yönünden insanlar arasında ayırım bulunmaması durumu. 2. Bedensel, ruhsal farklılıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumu.

etik: Töre bilimi, ahlaki, ahlakla ilgili.

F

fanatiklik: Yüksek sempati ve sevginin bir marka, kurum ya da topluma mal olmuş birey üzerinde yoğunlaşması.

G

göçmen: İşsizlik, savaş, açlık vb. nedenlerle bir ülkeden bir başka ülkeye yerleşmek amacıyla giden kişi, aile ya da toplumsal küme.

görgü: Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik kuralları.

H

hak: Bir kişiye kanunlar ve anlaşmalarla tanınan çeşitli yetkiler.

tolerans: 1. Başkalarının düşünce ve kanılarını hoş görme, onların da geçerliliklerine karşı tepki göstermeme. 2. Başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmesini ve düşüncelerine göre yaşamasını hoş görme tutumu.

hukuk devleti: Devlet hayatında hukukun egemen olması, bütün devlet faaliyetlerinin önceden belirlenmiş, genel ve eşitlikçi kurallar çerçevesinde yürütülmesi ilkesi.

I- İ

ırk ayrımcılığı. Bireylerin, toplumsal kümelerin veya toplumların ırk özelliklerinden dolayı, eşit olmayan işlemler karşısında bırakılmaları, ayrı tutulmaları, dışlanmaları, sınırlandırılmaları veya üstün tutulmaları.

iç savaş: Bir ülke içinde çıkan savaş, iç harp, dâhilî harp.

iktidar: 1. Güç, kudret. 2. Hükûmeti yönetenler.

insancıl hukuk: Savaş hukuku, insan hakları hukukunun savaş koşullarında da geçerli olmasını öngören hukuktur.

K

kamu: Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme.

kamuoyu: Toplumla ilgili bir konu hakkında genişçe bir halk kümesinin düşünceleri.

katılım: Bir süreç ya da bir durum içinde istençli ve eylemli olarak bir işi üstlenme ya da bir olayda etkin olma.

kurum: Belirli düşüncelerin, davranış kalıplarının, bireyler arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı görevlerin oluşturduğu, kökü birtakım törelere dayalı toplumsal örgenleşme (örneğin eğitim, din, aile vb.). Müessese.

kültür: Bir halkın ya da bir toplumun özdeksel ve tinsel alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü : Yiyecek, giyecek, barınak, korunak gibi temel gereksemelerin elde edilmesi için kullanılan her türlü araç gereç; uygulanan teknikler; düşünceler, beceriler, inançlar, geleneksel, dinsel, toplumsal, politik düzen ve kurumlar; düşünce, duyuş, tutum, davranış ve yaşama biçimlerinin tamamı.

küresel ısınma: Atmosfere verilen gazların sera etkisi yaratması sonucunda dünya atmosferi ve okyanuslarının ortalama sıcaklıklarında belirlenen artışa verilen addır.

küreselleşme: Ülkeler arasında ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik vb. açılardan bütünleşmenin, uyumun ve dayanışmanın artması anlamına gelir.

M

manşet: Gazetelerin ilk sayfalarının üst bölümüne iri puntolarla konulan başlık.

O

onur: İnsanın, duyan, düşünen ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değer, insan olarak insanın değeri. Kant'a göre onurlu bir varlık olması dolayısıyla insan hiçbir zaman bir araç olarak kullanılmamalıdır.

ortak sorumluluk : Bir toplumsal kümede üyelerden herhangi birinin eylemlerinin, sonuçlarına ilişkin olarak toplumsal çevrece üstlenilmesi, beklenen yükümlülük.

Ö

ön yargı: Bir şeyi yeterince bilmeden varılmış kanı; önceden verilmiş yargı. Bireyde başka bireylere, toplumsal kümelerle karşı sevgi ya da düşmanlık duygusu uyanmasına yol açan, koşullanmış bir duygusal tutumu yansıtan yalınkat inanç, kanı, genelleme.

öz saygı: İnsanın kendine duyduğu saygı, onur, haysiyet, izzetinefis.

öz güven: İnsanın kendine güvenme duygusu.

S

sendika: İşçilerin ve işverenlerin iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular bakımından çıkarlarını korumak ve daha da geliştirmek için aralarında kurdukları birlik.

siyasal katılma: Bireylerin ve toplumsal kümelerin içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin yönetimini, görev almak, seçmek, seçilmek ve örgütlenmek, görüş açıklamak vb. yollarla katkıda bulunması.

sorumluluk: Kişinin kendi eylemlerini ya da kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi.

sosyal: Toplumla ilgili, toplumsal, içtimai.

sosyal devlet: Ekonomik ve sosyal alanlarda bireylere sosyal güvenlik ve adalet sağlayıcı politikalar üreten devlet modeli.

sosyal sınıf: Aralarında ortak bir kültür ve yaşama düzeyi olan bireyler topluluğu. Toplumun yapısında aynı ekonomik koşullar ve ilişkilerle birbirine bağlı olan tabaka.

statü: Bir topluluk veya toplum içinde bir kimsenin durumu veya kazandığı saygınlık.

Ş

şiddet: Uygulayıcısı tarafından bilinçli olarak karşıdaki kişiye ya da kişilere, kurum ya da kuruluşlara hatta canlı diğer varlıklara (bitki örtüsü, hayvan, yaşam kaynakları vb.) çeşitli amaçlarla (çıkar, üstünlük, hakimiyet kurma, imtiyaz vb.) fiziksel, sözlü, psikolojik ya da işaretlerle yapılan davranışlar.

T

tutumluluk: Aşırı harcamalardan kaçınarak tasarruflu hareket etme, diğer bir deyişle savurgan olmama.

Y

yetenek: 1. Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet, istidat 2. Bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç, kapasite. 3. Kişinin kalıtıma dayanan ve öğrenmesini çerçeveleyen sınır.

yetki: Yasadan ya da sözleşmeden doğan, bir iş yapma gücünü sağlayan veya göreve dayanan hak.

yönerge: Herhangi bir konuda izlenecek yol için üst makamlardan alt makamlara belli bir esasa dayanarak verilen talimat.

KAYNAKÇA

- Ak, Behiç, Karikatür Kitabı, Günışığı Kitaplığı, İstanbul, 2012.
- Anar, Erol, İnsan Hakları Tarihi, Çiviyazıları, İstanbul, 1996.
- Aristoteles, Politika (çev.: Mete Tunçay), Remzi Kitapevi, İstanbul, 1982.
- Aydın, Nurullah, İnsan Hakları Demokrasi ve Medya, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008.
- Brenifier, Oscar, Birlikte Yaşamak Nedir?, (çev.: Gökçe Mine Olgun), Tudem Yayınları, İzmir, 2009.
- Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Coşkun, Vahap, İnsan Hakları Liberal Açıdan Bir Tahlil, Liberte Yayınları, Ankara, 2006.
- Çiftçi, Ahmet, Vatandaşlık Bilgisi, Demokrasi ve İnsan Hakları, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Çüçen, A. Kadir, İnsan Hakları, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011.
- Dahl, Robert A., Demokrasi Üzerine, (çev.: Betül Kadioğlu), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010.
- Donneely, Jack, Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, (çev.: Mustafa Erdoğan-Levent Korkut), Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.
- Erdoğan, Mustafa, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Kitabevi, Ankara, 2012.
- Flowers, Nancy, Pusulacık, Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, (çev.: Metin Çulhaoğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Geçtan, Engin, Zamane, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.
- Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, İkinci Kitap, Atatürk ve Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler, MEB. Yayınları, İstanbul, 1997.
- Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, Üçüncü Kitap, Atatürkçü Düşünce Sistemi, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.
- Gülmez, Mesut, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Egemenlik İnsanındır, TODAİE Yayınları, Ankara, 2006.
- Gürkaynak, İ. vd. Yurttaş Olmak İçin, Eğitici El Kitabı, Umut Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Habermas, Jürgen, "Öteki Olmak", "Ötekiyle Yaşamak" Siyaset Kuramı Yazıları, (çev.: İlknur Aka), YKY, İstanbul, 2012.
- Her İnsan Özgür Doğar, İnsan Olmaktan Kaynaklanan Haklarımız Üzerine, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, Ankara, 2010.
- İlk Adım, İnsan Hakları Eğitimine Başlangıç İçin El Kitabı, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, Ankara, 2002.
- Kaboğlu, İbrahim Ö., Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Kartarı, Asker, Farklılıklarla Yaşamak, Kültürlerarası İletişim, Ürün Yayınları, Ankara, 2001.
- Kelly, Paul. (ed.) vd. Siyaset Kitabı, (çev.: Tarık Sadak), Alfa Yayınları, İstanbul, 2013.
- Kocatürk, Utkan, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.
- Kuçuradi, İoanna, Etik, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- Kuçuradi, İoanna, İnsan ve Değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.
- Labbee, Brigitte- Puech, Michel, Özgür Olan ve Olmayan, (çev.: Azade Aslan), Günışığı Kitaplığı, İstanbul, 2009.
- Marshall, Gordon, Sosyoloji Sözlüğü, (çev.: Osman Akinhay-Derya Kömürücü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.
- Morpurgo, Michael, Borozana Gerek Yok, Uluslararası Af Örgütü, Özgürlük, İnsan Haklarını Selamlayan Öyküler ve Şiirler, (çev.: Cumhur Orancı), Uluslararası Af Örgütü Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ozankaya, Özer, Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü, Savaş Yayınları, Ankara, 1984.
- Özpolat, Abdulvahap, Demokratik Vatandaşlık, Hegem Yayınları, Ankara, 2009.
- Timuroğlu, Vecihi, İnsan Hakları Sözlüğü, Yayımlayan: Vecihi Timuroğlu, Özkan Matbaacılık, Ankara, 2007.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kullanılan Sayfa	Alındığı Yer	Erişim Tarihi
Kapak	https://www.shutterstock.com/tr/ 552864952 - 1294088053 - 1184939962 - 366568778	02.12.2019
11. sayfa	http://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/ertan%20aydin/2014/04/05/30-martin-kazanani-sandik-ve-demokrasi	25.12.2014
12. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
13. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
14. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
15. sayfa	Yayınevi arşivi	10.05.2015
16. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
17. sayfa	Yayınevi arşivi	28.12.2014
20. sayfa 1. Karikatür	Yayınevi arşivi	28.12.2014
20. sayfa 2. karikatür	Karikatürlerle İnsan Hakları (Çocuk Hakları), Nezih Danyal Karikatür Vakfı Yayınları, Ankara, 2011. s. 31	25.02.2014
22. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
23. sayfa	Yayınevi arşivi	25.02.2014
31. sayfa	http://www.dersteknik.com/2012/03/insan-haklari-beyannamesi-6-sinif.html	02.01.2015
32. sayfa 1. karikatür	http://www.nny.edu.tr/?p=news&id=445	10.07.2019
32. sayfa 2. karikatür	http://www.nny.edu.tr/?p=news&id=445	10.07.2019
35. sayfa	Yayınevi arşivi	26.02.2014
36. sayfa	Yayınevi arşivi	26.02.2014
37. sayfa İnternet haberi	https://www.ntv.com.tr/dunya/dunyanin-70-yillik-insan-haklari-karnesi,Vco6iB2_AkC8aCeno3NfvQ	28.11.2019
38. sayfa	https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/filistin-de-cocuk-olmak,TTddh0T6DUKQCqH3k61AW4Q/RApt-ULYNk68Yq5pajbj5g	10.07.2019
41. sayfa	http://faculty.georgetown.edu/spielmag/docs/france/DDHC1789.htm	01.03.2014
43. sayfa	http://www.aneas.com.tr/turkey/2017/06/07/turkish-parliament-to-speed-up-bill-on-qatar-troop-deployment-training-deal-1496846166	01.03.2014
45. sayfa	http://www.demokrasi.gen.tr/insan-hak-ve-ozgurlukleri-ile-ilgili-olaylar/	10.07.2019
46. sayfa karikatür	Karikatürlerle İnsan Hakları (Çocuk Hakları), Nezih Danyal Karikatür Vakfı Yayınları, Ankara, 2009, s. 45'teki sayfadan esinlenerek çizilmiştir.)	10.01.2015
46. sayfa	Yayınevi arşivi	10.01.2015
48. sayfa	http://www.biriyilik.com/wp-content/uploads/2009/05/hammurabi-4000_yillik_yasa.jpg	04.03.2014
49. sayfa	Yayınevi arşivi	04.03.2014
52. sayfa	http://vmgilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/icerikler/vergi-gelecegimizdir_2355949.html	10.07.2019
55. sayfa	http://www.siirtte.net/siirt-havalimanina-karla-mucadele-araci-tahsis-edildi/	10.07.2019
59. sayfa	http://www.demokrasi.gen.tr/katilim-nedir-ne-demektir/	10.07.2019

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kullanılan Sayfa	Alındığı Yer	Erişim Tarihi
60. sayfa	Yayınevi arşivi	10.07.2019
63. sayfa	Karikatürlerle İnsan Hakları/Kadın Hakları, Nezih Danyal Karikatür Vakfı Yayınları, Ankara, 2011, s. 17	12.03.2014
65. sayfa	http://www.demokrasi.gen.tr/temel-haklar-nelerdir/	10.07.2019
66. sayfa	http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/katilim-hakki-egitim-dizisi-basliyor	10.07.2019
69. sayfa 1. görsel	Yayınevi çizimi	10.07.2019
69. sayfa 2. görsel	Yayınevi çizimi	10.07.2019
71. sayfa	Brenifier, Oscar, Birlikte Yaşamak Nedir?, Tudem Yayınları, İzmir, 2010. S.: 50-51	05.05.2014
72. sayfa 1. görsel	Yayınevi arşivi	21.01.2015
72. sayfa 2. görsel	http://www.haberler.com/satilan-mal-geri-alinir-3456056-haberi/	21.01.2015
72. sayfa karikatür	https://www.tuketicipostasi.com/bilincli-tuketici-hareketi-buyuyor/816/	10.07.2019
74. sayfa	http://www.demokrasi.gen.tr/bilincli-tuketici-nasil-olunur-haklari-nelerdir/	10.07.2019
77. sayfa	Yayınevi arşivi	05.05.2014
80. sayfa	Yayınevi arşivi	05.05.2014
81. sayfa	Yayınevi arşivi	07.07.2015
83. sayfa	https://www.bmo.org.tr/2013/06/29/sosyal-medya-ve-haklarimiz/	10.07.2019
87. sayfa	Yayınevi arşivi	07.01.2015
88. sayfa	http://medyacankiri.com/hepimiz-birimiz-birimiz-hepimiz-icin/	11.10.2019
91. sayfa 1. karikatür	Brenifier, Oscar, Birlikte Yaşamak Nedir?, çev.: Gökçe Mine Olgun, Tudem yayınları, İzmir, 2009. s. 46-47	03.05.2014
91. sayfa 2. karikatür	http://toprakana-tohummakale1.blogspot.com.tr/	03.05.2014
93. sayfa	http://www.cifturkey.org/turkce.htm	03.09.2016
94. sayfa görsel	http://www.ifkd.org/	10.07.2019
94. sayfa 1. karikatür	http://www.gelisim.k12.tr/images/feimg/dokumanlar/iletisim_eylul_2014.pdf	10.07.2019
94. sayfa	http://csogmtal.meb.k12.tr/icerikler/degerlerimizle-degerliyiz_2318337.html	10.07.2019
96. sayfa	http://www.aksaray.gov.tr/ortak_icerik/aksaray/galeri//33/IMG_9961.jpg	03.05.2014
97. sayfa	Karikatürlerle İnsan Hakları, Nezih Danyal Karikatür vakfı Yayınları, Ankara, 2011. S.:57	03.05.2014
101. sayfa	Yayınevi arşivi	11.10.2019

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kullanılan Sayfa	Alındığı Yer	Erişim Tarihi
104. sayfa	http://kozyurt.blogspot.com.tr/2010_10_01_archive.html	05.05.2014
105. sayfa 1. görsel	http://blog.milliyet.com.tr/yaslilik-uzerine/Blog/?BlogNo=381617	24.07.2018
105. sayfa 2. görsel	shutterstock_218029441	10.07.2019
105. sayfa 3 ve 4. görsel	http://www.odatv.com/n.php?n=kendimizi-engelletmemeliyiz-0512121200	05.05.2014
111. sayfa	http://www.harbiforum.org/threads/turkiyedeki-demokratiklesme-ve-insan-haklari-ile-iligili-resimler.133217/	05.05.2014
112. sayfa şiir	http://www.demokrasi.gen.tr/toplumsal-birligin-tehdidi-siddet/	09.09.2019
115. sayfa karikatür	https://www.porta.com.tr/aile-ve-cift-danismanliginda-transaksyonel-analiz/	10.07.2019
115. sayfa görsel	http://www.milliyet.com.tr/Sivil-itaatsizligin-onusu-Mahatma-Gandhi-nin-iliginc-yasam-tarzi-molatik-2955/	10.07.2019
121. sayfa 1. karikatür	https://bianet.org/bianet/dunya/118742-karikaturist-kutal-in-baris-guvercinleri-ne-bm-den-odul	10.07.2019
121. sayfa 2. karikatür	https://rasiyakalikarikaturokulu.blogspot.com/2014/09/dunya-baris-gunu.html	10.07.2019
123. sayfa	https://www.aksam.com.tr/yasam/izmirden-bedenlerle-baris-mesaji/haber-210011	10.07.2019
125. sayfa	https://www.ilimvemedenyet.com/1-eylul-dunya-baris-gunu-nedir-nereden-gelior-ne-zaman-ilan-edildi.html#prettyPhoto/0/	09.12.2019
127. sayfa 1. görsel	http://www.freelogovectors.net/un-united-nations-logo-eps-pdf/	18.05.2014
127. sayfa 2. görsel	http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa	10.07.2019

İNTERNET KAYNAKÇASI

Kullanılan Sayfa	Alındığı Yer	Erişim Tarihi
23. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.editorhaber.com/dunya/zafer-ikinci-kez-obamanin-oldu.html	25.02.2014
23. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/09/rakamlarla-12-haziran-secimi	25.02.2014
23. sayfa 3. İnternet haberi	http://tr.euronews.com/tag/2013-italya-genel-secimleri/	25.02.2014
37. sayfa İnternet haberi	http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ombudsmanlik-yasasi-resmi-gazetede-yayinlandi-20873380	11.10.2019
37. sayfa İnternet haberi	https://www.ntv.com.tr/dunya/dunyanin-70-yillik-insan-haklari-karnesi,Vco6iB2_AkC8aCeno3NfvQ	11.10.2019
43. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.haberturk.com/yemel-haberler/haber/8875957-insan-haklari-alanindaki-reformlar-kitapcikla-anlatilacak	05.09.2016
43. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.egemetropolgazetesi.com/haber/tbmm-insan-haklari-komisyonundan-misirdaki-idamlarla-iligili-ortak-bildiri-aciklamasi-13990.html	01.03.2014
46. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=328:achp-hop-toplants-qcocuklar-cin-adaletq&catid=43:cocuk-adalet-giriimi&Itemid=46	10.01.2015
46. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.serihaber.biz/saglik/buyuksehirden-ciraklara-dis-taramasi.htm	10.01.2015
52. sayfa Şiir	http://www.muhasabedersleri.com/cesitli-bilgiler/vergi-haftasi.html	11.07.2015
52. sayfa 1. İnternet haber	http://www.bolugundem.com/hayat-kurtaran-ornek-vatandas-66505h.htm	11.07.2015
52. sayfa 2. İnternet haber	http://www.ulkehaber.com/ekonomi/haber/104415-tc-kimlik-no-ile-ssk-prim-sorgulama	11.07.2015
60. sayfa	http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/Cocuk-Katilimi-El-Kitabi-birincibolum.pdf	02.11.2019
66. sayfa	http://yesilgazete.org/blog/2011/01/12/eskisehirde-katilimin-guclendirilmesi-egitimi/	12.03.2014
69. sayfa 1. İnternet haberi	https://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_Turkish_final.pdf	12.03.2014
69. sayfa 2. İnternet haberi	https://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_Turkish_final.pdf	12.03.2014
72. sayfa İnternet haberi	http://www.3g-m.org/default.asp?Sayfa=99	25.02.2014
75. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.milliyet.com.tr/gundem/goller-s-o-s-veriyor-doganin-insanliga-dersi-aralgolu-1715992	11.10.2019
75. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kuresel-duzen-nereye-kosuyor-dunya-frene-basmali-1683990	11.10.2019
78. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.hurriyet.com.tr/yemel-haberler/ankara/5-litre-atik-1-litre-deterjana-donusuyor-41342836	11.10.2019
78. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.cevreciyiz.com/sergi-detay/46/turcek-turkiye-cevre-koruma-ve-yesillendirme-kurumu	11.10.2019
81. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.milliyet.com.tr/-sanal-suclari-baskalari-islemis/pazar/haberdetay/1887358/default.htm	25.05.2014/ 30.04.2014

İNTERNET KAYNAKÇASI

Kullanılan Sayfa	Alındığı Yer	Erişim Tarihi
81. sayfa 2. İnternet haberi	inet-tr.org.tr/inetconf8/bildiri/61.doc	30.04.2014
88. sayfa İnternet haberi	http://www.meleklermekani.com/dunyadan-ulke-ve-sehir-tanitimleri/203572-malezya-kiyafet-ve-yemek-kulturu-ile-ilgili-bilgiler.html	01.05.2014
91. sayfa İnternet haberi	http://www.ntvmsnbc.com/id/25141711/	01.05.2014
97. sayfa İnternet haberi	İstatistiklerle Kadın 2012, TÜİK, s. 107	
99. sayfa İnternet haberi	https://vatandas.jandarma.gov.tr/KYSOP/uzaktan_egitim/Documents/1%20TCE.pdf	22.08.2019
105. sayfa 1. İnternet haberi	http://hepsi10numara.com/can-yucelden-10-guzel-soz/	05.05.2014
105. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.herkesicinalanya.org/Haberler-Duyurular/ERISILEBILIRLIK_IZLEME_VE_DENET%20LEME_YONETMELIGI_YAYINLANDI/113	05.05.2014
112. sayfa İnternet haberi	https://www.uplifers.com/bireyin-kendisiyle-barisik-olmasinin-cevresindeki-insanlarla-olan-iletisimindeki-rolu/	11.10.2019
118. sayfa 1. İnternet haberi	http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/04/140418_cocuk_psikolojik_siddet.shtml	05.05.2014
118. sayfa 2. İnternet haberi	http://www.akasyam.com/kahvehanelerde-ve-her-yerde-kadina-karsi-siddete-hayir-6863/	08.05.2014
125. sayfa	http://www.unicankara.org.tr/today/2.html	09.12.2019

CEVAP ANAHTARI

1. TEMA

A. Çoktan Seçmeli Soruların Yanıtları

1. C   2. D   3. E   4. B

B. Boşluk Doldurma Sorularının Yanıtları

1. doğrudan demokrasi   2. temsilî demokrasi   3. siyasi partiler
4. devlet-yönetim   5. demokratik vatandaşın

C. Doğru Yanlış Sorularının Yanıtları

1. (D)   2. (D)   3. (Y)   4. (Y)   5. (D)

2. TEMA

A. Çoktan Seçmeli Soruların Yanıtları

1. B   2. A   3. B   4. E   5. A   6. C

B. Boşluk Doldurma Sorularının Yanıtları

1. özgürlük   2. değerli-onurlu   3. hak   4. medya okuryazarlığı

C. Doğru Yanlış Sorularının Yanıtları

1. (D)   2. (Y)   3. (D)   4. (D)

3. TEMA

A. Çoktan Seçmeli Soruların Yanıtları

1. B   2. E   3. B   4. E

B. Boşluk Doldurma Sorularının Yanıtları

1. devlet-vatandaş   2. katılım   3. hak-sorumluluk   4. sivil toplum kuruluşları
5. etik ilkeler

C. Doğru Yanlış Sorularının Yanıtları

1. (D)   2. (D)   3. (Y)   4. (Y)   5. (D)

4. TEMA

A. Çoktan Seçmeli Soruların Yanıtları

1. E   2. E   3. A   4. B   5. C

B. Boşluk Doldurma Sorularının Yanıtları

1. sosyal dışlama   2. ayrımcılık   3. ön yargı   4. toplumsal cinsiyet

C. Doğru Yanlış Sorularının Yanıtları

1. (D)   2. (Y)   3. (Y)   4. (D)

5. TEMA

A. Çoktan Seçmeli Soruların Yanıtları

1. A   2. C   3. D   4. E

B. Boşluk Doldurma Sorularının Yanıtları

1. çatışma   2. barış   3. siber zorbalık   4. fanatiklik

C. Doğru Yanlış Sorularının Yanıtları

1. (Y)   2. (Y)   3. (D)   4. (D)

